

Witboek BRV

Samen aan de slag om Vlaanderen te transformeren – een opstap naar een volwaardig omgevingsbeleid

Inhoud

Inleidend: Situering

1	Witboek BRV	3
2	Grote beleidsmatige veranderingen	4
3	Het doorlopen traject	6
4	Gelijklopende trajecten	9
4.1	Beleidsplan(ning)	9
4.2	Realisatiegericht instrumentarium	12
4.3	Toepassing (Groenboek) BRV in lopende processen	13
5	Vervoltraject	14

Deel 1. Strategische visie

A. ruimtelijke staat van Vlaanderen

1	Evolutie van de bebouwde omgeving	16
2	Evolutie van de open ruimte	19
3	Evoluties in de ruimtelijke samenhang	21
4	Evolutie naar realisatiegerichte gebiedswerking	22
5	Evolutie naar verdergaande impact van het Europees beleid	23

B. Perspectief voor de toekomst: ambities voor 2050 en ruimtelijk ontwikkelingsprincipes

1	Ambitie voor 2050	25
1.1	Terugdringen van het bijkomend ruimtebeslag	25
1.2	Transformeren vanuit maatschappelijke ambitie	26
1.3	Geïntegreerde gebiedsontwikkeling als motor voor samenwerking	29
2	Ruimtelijke ontwikkelingsprincipes	30
2.1	Meer doen met minder ruimte	30
2.1.1	Ruimtelijk rendement verhogen	30
2.1.2	Multifunctioneel ruimtegebruik en verweving	33
2.2	Ontwikkelen vanuit samenhang	38

2.2.1	Samenhangende steden en dorpen	38
2.2.2	Samenhang vanuit energie.....	42
2.2.3	Samenhangende veerkrachtige (open) ruimte	44
2.3	De leefkwaliteit bevorderen: welzijn, woonkwaliteit en gezondheid	48
2.4	Samen aan de slag	51
3	Toepassing in Vlaanderen.....	52
C. Werk maken van ruimtelijke ontwikkeling		
1	Vlaamse ruimtelijke werven	62
1.1	Stedelijk-economische ruimte en energie in Europese samenhang	62
1.1.1	Sterke ruimtelijke ruggengraat voor een kenniseconomie	63
1.1.2	Duurzame uitbouw van de logistieke draaischijf.....	66
1.1.3	Het energiesysteem aanpassen aan de energietransitie	72
1.2	Robuuste en samenhangende open ruimte	73
1.2.1	Samenhangende gehelen ontwikkelen.....	73
1.2.2	Ruimte veerkrachtig inrichten	75
1.2.3	Ruimtelijke druk vermijden	75
1.3	Monitoring opzetten	77
2	Bovenlokale gebiedsgerichte werking	81
2.1	Geïntegreerde gebiedsontwikkeling	81
2.2	Rol van Vlaanderen, de provincie en de gemeenten in gebiedswerking.....	82
2.2.1	Rol van Vlaanderen.....	82
2.2.2	Rol van provincies en gemeenten.....	83
3	Ruimtelijke werven voor provincies en gemeenten als autonome bestuursniveaus	83
Deel 2. Operationaliseringsprogramma: operationele doelstellingen en acties		
1	Beleidskaders opmaken	85
2	Ruimtelijk rendement	85
3	Ruimtelijke ruggengraat voor een internationaal concurrentiële economie.....	89
4	Logistiek netwerk.....	92
5	Ruimte voor energie.....	96
6	Robuuste en samenhangende open ruimte	101
7	Provinciale, bovenlokale en lokale programmering.....	106
	Begrippenlijst	113

Inleidend: Situering

1 Witboek BRV

De Vlaamse Regering formuleert in het Vlaams Regeerakkoord 2014 – 2019 de ambitie om een Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) te realiseren als opvolger van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV). Het globaal traject verloopt via de drie mijlpalen Groenboek, Witboek en (ontwerp)Beleidsplan. De Vlaamse Regering heeft op 4 mei 2012 het Groenboek BRV goedgekeurd. De consultatie over het Groenboek en het verdere beleidsontwikkelingstraject resulteren in dit Witboek.

Het Witboek BRV is een beleidsverklaring van de Vlaamse Regering die de strategische krachtlijnen schetst voor de ruimtelijke ontwikkeling voor de komende decennia. Deze beleidsverklaring is de basis voor operationele maatregelen zoals het opmaken en bijsturen van regelgeving, instrumentarium, beleidskaders of ontwikkelingsprogramma's. Het vormt hierdoor een goede basis voor een consultatie en het operationaliseringstraject naar het BRV (zie deel 2).

Het Witboek BRV is een eerste stap in het 'omgevingsdenken'. Ruimte en milieu zijn op een geïntegreerde manier benaderd in dit witboek. De verschillende ruimtelijke ontwikkelingsprincipes zijn hier een uiting van. Op die manier vormt het beleidsplan een basis voor de verdere evolutie in de richting van een volwaardig omgevingsbeleid.

De opbouw van het Witboek BRV sluit aan bij de opbouw van een 'beleidsplan' zoals voorzien in het systeem van de beleidsplanning. Het beleidsplan zal zijn opgebouwd uit een strategische visie en een set van beleidskaders. De strategische visie omvat een toekomstbeeld en een overzicht van voorname beleidsopties op lange termijn (strategische doelstellingen). Beleidskaders zijn operationeel van aard en concretiseren de strategische doelstellingen naar doelen en acties voor een kortere looptijd. Ze functioneren als set maar kunnen in functie van maatschappelijke noden onafhankelijk van elkaar worden herzien en/of aangevuld, voor zover ze in overeenstemming zijn met de strategische visie.

Het voorliggend document bevat eerst een inleidende situering van het Witboek BRV gevolgd door een strategische visie en een nog in het partnerschap nader uit te werken operationaliseringsprogramma. De strategische visie schetst achtereenvolgens een ruimtelijke staat van Vlaanderen, een perspectief voor de toekomst met strategische doelstellingen naar 2050 en ruimtelijke ontwikkelingsprincipes en een overzicht van ruimtelijke werven waar respectievelijk Vlaanderen of de lokale besturen werk van gaan maken. Het operationaliseringsprogramma geeft een stand van zaken van beleidskaders en mogelijke operationele doelstellingen die cruciaal zijn om een volwaardig BRV op te maken dat het RSV kan vervangen.

2 Grote beleidsmatige veranderingen

Het BRV voorziet in een ruimtelijk ontwikkelingsbeleid dat voortbouwt op de grote lijnen van het RSV. De bestaande ruimtelijke structuur blijft de basis voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Steden en dorpskernen zijn belangrijk om ontwikkelingen te bundelen aan collectief vervoer. Bestaande concentraties van bedrijfsactiviteiten bepalen de economische kracht van Vlaanderen. Ruimtelijke keuzes moeten de mobiliteit beheersbaar houden. Open ruimte wordt gevrijwaard en versnippering wordt tegengegaan.

Vlaanderen laat met het BRV het allesomvattend en sterk regulerend ruimtelijk beleid achter zich en evolueert naar een opstelling als voorwaardenscheppende partner. Het BRV maakt de volgende grote beleidsmatige veranderingen ten opzichte van het RSV:

Inhoudelijke opdracht: van allesomvattend naar strategisch

Het RSV is een vrij omvattend planningsdocument met veel gedetailleerde beleidsuitspraken over heel Vlaanderen. Het BRV legt eerder strategische klemtonen. Het formuleert een set principes voor de ruimtelijke ontwikkeling. Lokaal kan men deze op maat toepassen. Het Vlaams ruimtelijk beleid neemt een rol op in de geïntegreerde gebiedswerking en initieert hierin ook zo veel mogelijk zijn eigen projecten.

Samenwerking: van hiërarchie naar gelijkwaardig partnerschap

Het RSV vertrekt van het idee van een planningscascade: van bovenaf zijn vanuit een planconcept selecties gemaakt en taakstellingen stromen door naar de lagere planniveaus. Het BRV ziet de ruimtelijke ontwikkeling eerder als resultaat van samenwerking. Elk bestuursniveau heeft hierin een eigen verantwoordelijkheid. Via geïntegreerde gebiedswerking kan men ook samen afspraken voorbereiden voor ruimtelijke ontwikkelingen. Het BRV laat ruimte voor maatwerk waarbij de Vlaamse overheid voorstellen in lokale plannen niet langer toetst aan een omvattend beoordelingskader, maar meezoekt naar oplossingen binnen vooraf bepaalde principes en kaders, en slechts uitzonderlijk optreedt als regulator.

Procesvoering: van Vlaamse afbakeningen naar geïntegreerde gebiedsontwikkeling

Het RSV voorziet in een van bovenaf geïnitieerde gebiedsontwikkeling via afbakeningsprocessen. Het BRV zet in op geïntegreerde gebiedsontwikkeling als werkpraktijk. Dit stelt overheden, partners uit het maatschappelijk middenveld, burgers en ondernemers in staat om, in samenspraak en op het juiste schaalniveau, ontwikkelingsvoorstellen te formuleren. De steden ontwikkelen zich hierbij in samenhang met kernen in de omgeving, en de bebouwde ruimte ontwikkelt zich in samenhang met de open ruimte vanuit maatschappelijke uitdagingen.

Programmatie: van uitbreiding naar kwalitatieve transformatie op basis van ruimtelijk rendement

Vlaanderen heeft sinds de start van de industriële revolutie steeds nieuwe terreinen aangesneden, om tegemoet te komen aan de behoefte aan nieuwe woongelegenheden, werkplekken, voorzieningen, ... Het ruimtebeslag bedraagt vandaag 33%. 14% van Vlaanderen is ook effectief verhard. Ruimte die volop kansen biedt voor nieuwe woongelegenheden, werkplekken, energie,

sport, recreatie en voorzieningen. Het BRV wil dit veranderingsproces naar het stopzetten van bijkomend ruimtebeslag mogelijk maken, eerder dan steeds open ruimte in te palmen. Zo kan werk gemaakt worden van een evenwichtig ontwikkelingsverhaal.

Kernontwikkeling: van hiërarchisch en proportioneel naar groeimodel op basis van mogelijkheden

Het RSV voorzag een hiërarchisch en proportioneel stedelijk groeimodel. In tegenstelling tot kleine steden en dorpskernen, konden enkel grote steden sterk groeien. Het BRV kiest voor een bijgesteld groeimodel. Goed gelegen kernen moeten hun groeipotentieel kunnen benutten. Steden en andere kernen vormen samen één krachtig geheel. De ligging ten aanzien van of de onmiddellijke aansluiting op collectieve vervoersstromen en de aanwezige basisvoorzieningen van de plek bepalen mee de mate van gemengde ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen. Omgekeerd worden vervoersknooppunten en voorzieningen maximaal versterkt waar woongelegenheden en bedrijvigheid zijn en waar het wenselijk is om deze te behouden.

Open ruimte: naar een bredere rol

De open ruimte blijft belangrijk voor voedselproductie, waterbeheer, behoud van landschapswaarden en biodiversiteit maar speelt ook steeds meer een rol bij onder andere het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering, het winnen van energie of als rust- en recreatiegebied. Waardevolle open ruimte krijgt een bredere rol en wordt maximaal gevrijwaard voor het behoud van verschillende maatschappelijke diensten die in die open ruimte als geheel samen komen.

Maatschappelijke uitdagingen: innovatieve concepten voor klimaat en energie

De ruimtelijke ontwikkeling wordt sinds de vaststellingen van het RSV geconfronteerd met nieuwe en veranderende maatschappelijke uitdagingen: globalisering, demografie, klimaat, energie, mobiliteit, economie, biodiversiteit en voedselproductie. De klimaatverandering en de energietransitie vragen een inhoudelijke vernieuwing van het ruimtelijk beleid. Het BRV introduceert het begrip 'ruimtelijke veerkracht' om de schokbestendigheid meer centraal te zetten bij het maken van ruimtelijke beleidskeuzes.

Ondernemen: van aanbodbeleid naar proactief en toekomstgericht aanbodbeheer en projectmatige aanpak

Het aanbodbeleid op lange termijn en het instrument van de ijzeren voorraad uit het RSV sluiten onvoldoende aan op de economische dynamiek. Het is voor veel ondernemingen nog altijd een uitdaging om vlot een geschikte locatie te vinden. Van de bestemming van meer dan 10.000 hectare bedrijventerreinen is een groot deel geen onmiddellijk uitgeefbaar aanbod. Het BRV kiest daarom voor een pro-actief gebiedsgericht en kwalitatief aanbodbeheer. Nieuw is dat dit aanbodbeheer een breed gamma bestrijkt van functionele bedrijventerreinen tot sterk verweven ruimtes. Ondernemers krijgen zo binnen een pallet van interessante ruimtes, meer keuzemogelijkheden om zich te vestigen. Ook op locatie-eisen van nieuwe economie en kringlooeconomie wordt actief ingespeeld. Vlaanderen staat in voor een permanente monitoring van de bovenlokale vraag en aanbod naar ruimte voor ondernemerschap. Het Vlaams ruimtelijk beleid zorgt ervoor dat afspraken worden gemaakt om de on(der)benutte bestemmingen te activeren, via soepeler procedures sneller

(her)bestemming mogelijk te maken en om via een projectmatige aanpak investeerders vlot te begeleiden naar een locatie, die past binnen de gebiedsvisie.

Wonen: van strikte prognoses en quota naar woonprogrammaties met de nodige flexibiliteit

De bepaling van de 60/40-verhouding tussen woongelegenheden in het stedelijk gebied en woongelegenheden in het buitengebied, met bijkomend de gesloten bevolkingsprognose, de indeling in “kernen van ontwikkeling” en woonquota sluit onvoldoende aan bij de maatschappelijke evoluties van vandaag, met name de demografische groei, de vergrijzing en gezinsverdunding, de migratie. Er wordt voor geopteerd om proactief in te zetten op ruimtelijk rendement, wat betekent dat compacter en verdicht wonen zal worden gestimuleerd, en dat bepaald juridisch aanbod zal worden geschrapt. Er wordt een meer flexibele woonprogrammatie voorzien. Een meer flexibele woonprogrammatie maakt een ontwikkeling op maat inclusief aandacht voor nieuwe woonvormen en het benutten van specifieke kansen mogelijk.

Monitoring: bestemmingsopvolging aanvullen met realisatiemonitoring

Het RSV bevat een ruimtebegroting waarmee taakstellingen op het vlak van bestemmingsoperaties kunnen opgevolgd worden. Het BRV beoogt een monitoring met als doel regelmatig de ontwikkeling van bestemmingen en realisaties evalueren en waar nodig het operationeel beleid bij te sturen. Hiertoe zal een set realisatie-indicatoren bijkomend worden ontwikkeld. De monitoring werkt dus niet door op het niveau van een individuele bestemmingswijziging.

De ruimtebegroting van het RSV blijft dus ook in de toekomst de basis voor de ruimtelijke (her)ontwikkelingen. Maar een aanvulling met een realisatiemonitoring is nodig om na te gaan of de bestemmingen zich ook effectief op het terrein realiseren en of gerealiseerde inrichtingen ook effectief een juiste bestemming hebben.

3 Het doorlopen traject

Het RSV is sinds 1997 de leidraad voor ruimtelijke ontwikkeling. Het ruimtelijk beleid heeft mee dankzij de inspanningen van veel partners geleid tot zichtbare resultaten.

Maar de ruimte is nooit 'af'. Bovendien staan de wereld en de maatschappij niet stil. De Vlaamse Regering zal daarom deze legislatuur een Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) opstellen.

De Vlaamse Regering heeft op 28 januari 2011 het startschot gegeven voor een ruim opgezet participatie- en overlegtraject naar het beleidsplan. Het doel was aan de hand van een breed maatschappelijk debat grondig na te denken over de ruimtelijke toestand van Vlaanderen en het toekomstig ruimtelijk beleid.

De Vlaamse Regering heeft op 4 mei 2012 het Groenboek BRV goedgekeurd als basis voor maatschappelijk discussie. Het document schetst de ruimtelijke toestand van vandaag en de maatschappelijke uitdagingen die hierop inwerken en schetst een voorstel van visie en ruimtelijke strategieën.

Het Groenboek BRV heeft vervolgens ter consultatie voorgelegd. De consultatie heeft geresulteerd in bijna 10.000 reacties van burgers en organisaties via een web-bevraging, 34 schriftelijke adviezen via een voor iedereen openstaande adviesvraag en 75 deelnemers aan de bevraging op een hiervoor ingerichte partnerdialoog.

Kort na het aantreden van de nieuwe Regering voor de legislatuur 2014-2019 werd een relancetraject georganiseerd waarin samen met maatschappelijke partners op het terrein voort is gewerkt aan het BRV. Tien gebiedswerkgroepen zijn op 20 november 2014 aan de slag gegaan om aan de hand van zeer concrete vraagstukken de betekenis van de strategieën, concepten, principes uit het Groenboek BRV te testen. Twee gebiedswerkgroepen uit de provincie West-Vlaanderen sloten zich naderhand op eigen initiatief aan.

Hieruit bleek dat de ruimtelijke visie uit het Groenboek ruimte moet geven voor lokaal maatwerk om gebiedsgerichte oplossingen te kunnen zoeken. Waarbij het Vlaams ruimtelijk beleid kaders en principes bepaalt en voldoende flexibele instrumenten aanreikt om in onderling overleg ruimtelijke keuzes te kunnen maken.

De lokale praktijktoets duidt ook aan waar het Vlaams beleid haar verantwoordelijkheid moet nemen. Beschikbaar juridisch aanbod kan bijvoorbeeld lokale initiatieven om ruimtelijk rendement te ontwikkelen, behoorlijk fnuiken. We moeten daarom evalueren hoe regelgeving en bestemmingsvoorschriften beter kunnen bewerkstelligen dat niet steeds onbebouwde ruimte wordt aangesneden. De werkgroepen vinden tevens dat het beleidsplan moet ingaan op de thema's leefbaarheid, landschappelijke ruis, nieuwe collectieve vervoersvormen en hernieuwbare energie zoals geothermie.

De gebiedswerking heeft ten opzichte van het Groenboek BRV de volgende bijkomende inzichten voor het (Witboek) BRV opgeleverd:

- Geïntegreerde gebiedsontwikkeling kan een antwoord geven op frequent voorkomende bovenlokale ruimtelijke vraagstukken. Het Vlaams ruimtelijk beleid moet hiervoor het bestaand instrumentarium beter inzetbaar maken en aanvullen (instrumentendecreet).
- Het Vlaams ruimtelijk beleid moet om Vlaanderen mobiel te houden een kader aanleveren om ruimtelijke ontwikkeling sterker te koppelen aan bereikbaarheid binnen collectieve vervoersstromen en het mobiliteitsnetwerk. Het openbaar vervoer is hierin een belangrijk, maar niet het enige element. Fietsbereikbaarheid bijvoorbeeld zal een steeds belangrijker vervoersalternatief kunnen zijn.
- Het Vlaams ruimtelijk beleid moet aandacht hebben voor de randstedelijke omgeving. Enerzijds liggen hier veel kansen op het vlak van ruimtelijk rendement en het ontwikkelen van complementaire ruimtes voor economische activiteiten en kleinhandel, anderzijds is hier veel druk op de open ruimte en essentiële verbindingen binnen het groenblauwe netwerk.
- Het Vlaams ruimtelijk beleid moet binnen het strategisch luik beleidsruimte laten om ruimte te geven aan innovatieve vormen van bijvoorbeeld hernieuwbare energie, mobiliteit, economie, werk of wonen en op operationeel niveau een kader bieden voor ontwikkeling daarvan.

- Het Vlaams ruimtelijk beleid moet een positief ontwikkelingsperspectief geven aan landelijke gebieden en kansen geven aan kleine steden en dorpen om in te spelen op demografische en economische trends.

Naast de aanbevelingen en bijkomende inzichten met betrekking tot het (Witboek) BRV hebben de gebiedsgerichte werkgroepen ook concrete quick wins voorgesteld met als doel realisaties op het terrein te boeken of leerpunten voor het beleid en regelgeving aan te duiden. Een opvolgsysteem werd uitgewerkt. Een eerste verslag van de werkgroepvoorzitters werd aan de Vlaamse Regering meegedeeld op 18 december 2015. Er werd ook beslist dat de vooruitgang in en de afronding van de quick-wins, na overleg met de werkgroepvoorzitters, halfjaarlijks aan de Vlaamse Regering zal worden meegedeeld. De quick wins maken geen deel uit van het BRV zelf, maar worden in een parallel traject uitgewerkt.

Het departement Ruimte Vlaanderen heeft vanaf 9 november 2015 een werktekst voor het Witboek BRV ter beschikking gesteld waarin de beschikbare bouwstenen en de aanbevelingen uit het relancetraject zijn samengebracht. De werktekst heeft geresulteerd in een zeer levendig inhoudelijk debat.

Partners vragen nu de volgende stap in het proces te zetten, want het BRV is nodig. Ze vragen het witboek in de proceshistoriek te plaatsen en de wijziging van het planningssysteem weer te geven. De strategische hoofdlijnen kennen appreciatie, maar kunnen explicieter worden benoemd. De adviezen vragen eensluidend om een scherpere ambitie te formuleren voor het afremmen van de dagelijkse ruimte-inname en het verhogen van het ruimtelijk rendement. Uitbreiding moet de uitzondering zijn. De objectieven in het BRV moeten expliciet, meetbaar en eenduidig in interpretatie worden. Partners vragen allen naar meer operationele uitspraken en het uitwerken van de beleidskaders. Concretisering en aanscherpingen van de ontwikkelingsprincipes zijn vereist. De samenwerking in gebieden vindt men belangrijk, maar moet duidelijker. Partners vragen geen tweedeling te hanteren tussen landelijke en stedelijke regio's, noch driedeling van Vlaanderen te hanteren. Vlaanderen moet het eigen programma expliciteren en tegelijk scherpe krijtlijnen geven voor bottom-up initiatieven. De continuïteit met het RSV moet in het operationaliseringsprogramma opgenomen worden. Partners vragen een verzekerde doorwerkingsketen, waarbij de principes doorwerken in de vergunningverlening. Ze vragen een krachtig uitvoeringsinstrumentarium vanuit de relatie met het instrumentendecreet.

Het Partnerforum BRV op 18 februari 2016 sloot de informele reflectieronde af. Het forum nam kennis van de eerder gegeven reflecties en heeft voornamelijk de inhoud van de op te maken beleidskaders besproken. Het forum leverde vooral bijkomende inzichten voor de operationalisering van het (Witboek) BRV.

Op 25 mei hield het Vlaams Parlement een actualiteitsdebat over het BRV. Voordien en nadien werden in de Commissie Omgeving van het Vlaams Parlement interessante debatten gehouden over meerdere aspecten van het BRV.

De website www.ruimtevlaanderen.be geeft een gedetailleerd overzicht van de procesdocumenten.

4 Gelijklopende trajecten

4.1 Beleidsplan(ning)

Actualisatie van het plansysteem

Het ruimtelijk beleid krijgt vandaag nog vorm via het systeem van structuurplanning.

De beleidsplanning actualiseert de structuurplanning en is een plansysteem voor het ruimtelijk beleid waarbij de verschillende bestuursniveaus vanuit een toekomstvisie en elk vanuit een eigen rol samenwerken om de ruimte te ontwikkelen in functie van steeds wijzigende maatschappelijke noden.

Beleidsplanning heeft de volgende kenmerken:

- Het is strategisch: inspelend op lange termijnevoluties houdt elk bestuursniveau zich bezig met de op het betrokken schaalniveau belangrijkste ontwikkelings- en veranderingsopdrachten die een lange termijn standvastigheid in de gehanteerde principes vereisen.
- Het is dynamisch: het kan omgaan met onzekerheid en verandering en inspelen op tendensen, onverwachte gebeurtenissen, omstandigheden of kansen die zich voordoen.
- Het is realisatiegericht: het is slagkrachtig en beleidskeuzes werken door op het terrein.

Beleidsplanning beoogt daarom een sterke inbedding van samenwerking. De beleidsplanning laat een intensieve samenwerking tussen beleidsdomeinen en bestuursniveaus toe en zoekt samenwerking met maatschappelijk middenveld, burgers, ondernemers, ... Het streven hierbij is een geïntegreerde ruimtelijke ontwikkeling mogelijk te maken.

Beleidsplanning heeft een cyclisch karakter. Dit vereist een wisselwerking tussen beleidsvoorbereiding, uitvoering, monitoring en evaluatie, die leidt tot aanpassingen van het plan.

Betekenis van de beleidsplanning voor provincies en gemeenten

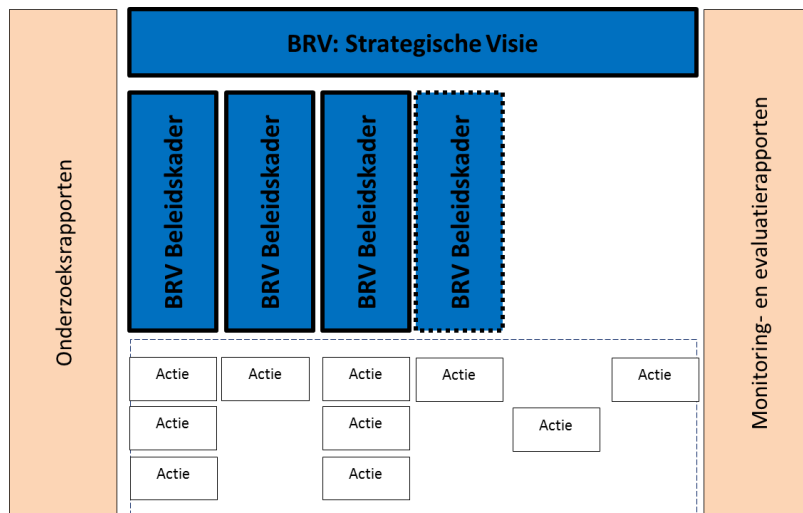
- Provincies en gemeenten hechten belang aan het ontwikkelen van een visie, ook op het eigen niveau. Het uitgangspunt blijft dan ook dat op alle bestuursniveaus beleidsplannen gemaakt worden, met telkens zowel een strategische visie als beleidskaders (zie ook hieronder). Belangrijk is wel dat er voldoende vrijheidsgraden zijn in de invulling van die onderdelen.
- Visies en bij uitbreiding de volledige beleidsplannen worden opgesteld met veel aandacht voor interbestuurlijke dialoog.
- Provincies en gemeenten krijgen meer eigen beleidsruimte én verantwoordelijkheid om opties gebiedsgericht te concretiseren omdat Vlaanderen zich meer zal toeleggen op een aantal eigen strategische projecten, de strategische lijnen en het formuleren van randvoorwaarden vanuit opdrachten voor de ruimtelijke ontwikkeling van Vlaanderen als geheel.

- De provincies en gemeenten moeten zelf meer hun eigen prioriteiten, rol en opdrachten ten aanzien van de ruimtelijke ontwikkeling bepalen.
- Uitspraken op elk niveau moeten rekening houden met het gemeentedecreet, het provinciedecreet, de bevoegdheidsverdeling in wetgeving van andere beleidsdomeinen, de bevoegdheidsverdeling inzake de omgevingsvergunning, beleidsplannen (ruimtelijk en andere), ...
- Er wordt geen strikte hiërarchie ingebouwd tussen de beleidsplannen van de verschillende niveaus. Wel moet elk beleidsplan aangeven hoe het zich verhoudt tot de (inhoudelijke keuzes) van de beleidsplannen van de andere niveaus, zodat de strategische visie en doelstellingen uitgevoerd en gehaald worden.
- Provinciale en gemeentelijke beleidsplannen worden niet onderworpen aan een finaal goedkeuringstoezicht. Verschillen in visie, bv strijdigheid met beleidsplan van een hoger bestuursniveau, kunnen blijken en moeten zo veel als mogelijk aangepakt worden in de interbestuurlijke dialoog. Het gewest moet echter de mogelijkheid krijgen om zo nodig naar aanleiding van de definitieve vaststelling door de provincie- of gemeenteraad een formeel voorbehoud te formuleren met één of meerdere opties. Hetzelfde geldt voor de provincie ten aanzien van de gemeenten. De hiërarchie der normen en de schorsingsmogelijkheid die blijft gelden voor de ruimtelijke *uitvoerings*plannen, vermijden blokkering van het plansysteem of het uitblijven van beslissingen in dossiers met bovenlokaal belang of met NIMBY-gehalte.
- In de beleidsplanning gaat voldoende aandacht naar samenwerking over de gemeentegrenzen heen. Hierin kunnen de verschillende bestuursniveaus een rol krijgen, hetzij als regisseur, hetzij als actor. Intergemeentelijke beleidsplannen worden mogelijk gemaakt (waarbij, cf. infra, zowel de strategische visie als de beleidskaders afzonderlijk intergemeentelijk kunnen zijn).
- Vlaanderen is een partner met wie samenwerking gezocht kan worden: Vlaanderen ondersteunt en stimuleert, Vlaanderen kan meedoen in processen en projecten van onderuit, ...

Het beleidsplan als nieuw planfiguur

Het systeem van de beleidsplanning voorziet in de planfiguur van het beleidsplan. Het beleidsplan is opgebouwd uit een strategische visie en een set van beleidskaders. De strategische visie omvat een toekomstbeeld en een overzicht van voornamelijk beleidsalternatieven op lange termijn (strategische doelstellingen). Elke Vlaamse Regering evalueert minstens één keer tijdens haar legislatuur de strategische visie en haar doorwerking. Beleidskaders zijn operationeel van aard en hebben een kortere looptijd. Beleidskaders bevatten operationele doelstellingen op middellange termijn en concretiseren de toepassing van de strategische visie. Ze functioneren als set maar kunnen in functie van maatschappelijke noden onafhankelijk van elkaar worden herzien en/of aangevuld. De vaststelling van een eerste beleidsplan met strategische visie en één of meer beleidskaders kan worden gevolgd door vaststelling van bijkomende beleidskaders. Beleidskaders kunnen apart worden herzien, zelfs opgeheven, voor zover ze in overeenstemming zijn met de strategische visie. Het ruimtelijk beleid kan zo flexibel inzetten op een selectieve set van belangrijke beleidsonderwerpen.

Het beleidsplan zal buiten het plan omkaderd zijn door onderzoeksrapporten, beleidsacties en monitoring- en evaluatierapporten:

- De onderzoeksrapporten geven een overzicht van het onderzoek en uitkomsten van het participatietraject die ten grondslag liggen aan de gemaakte beleidskeuzes. Het beschikbaar onderzoek vervangt als het ware het informatief gedeelte van een structuurplan maar zal slechts via een beknopt overzicht of verwijzingen in het beleidsplan zelf opgenomen worden.
- De beleidsacties zijn een overzicht van engagementen van partners met uitspraken over effectief in te zetten middelen en instrumenten in een afgesproken tijdspad. De beleidsacties zijn een uitkomst van een samenwerkingstraject, maken het beleid realisatiegericht en tonen een weloverwogen set van instrumenten in functie van de beoogde operationele doelstellingen. De acties zijn realisatiegericht.
- De monitoring- en evaluatierapporten geven een periodieke stand van zaken van de beleidsrealisatie met het oog op een eventuele bijsturing van de beleidsuitvoering of het beleidsplan zelf.

Formele overgang van structuurplanning naar beleidsplanning

Onderzoek van verschillende mogelijke scenario's op Vlaams niveau heeft uitgewezen dat een éénfasige overstap van het RSV naar het BRV verkieselijk is boven een gefaseerde vervanging. Bijgevolg moet een voldoende consistente set van strategische visie en beleidskaders voorliggen om het RSV te vervangen, onverminderd de mogelijkheid om daarna nog bijkomende beleidskaders vast te stellen.

In overleg over de vernieuwing van het systeem van beleidsplanning gaven provincies en gemeenten aan dat ze eveneens de voorkeur geven aan een éénfasige overstap.

De beleidsnota Omgeving geeft aan dat provincies en gemeenten moeten kunnen verder werken in uitvoering van hun structuurplan tot ze de overstap maken naar een beleidsplan. Er komt dus geen

verplichting om vóór een bepaalde deadline een beleidsplan te maken. 2 jaar na de datum van inwerkingtreding van het regelgevend kader voor de beleidsplanning is het eerstvolgend volledig vernieuwde of nieuwe plan echter logischerwijze een beleidsplan. Lopende herzieningen worden afgewerkt volgens de procedure die tot dan toe gold, en gedurende een overgangsperiode kan een provincie of gemeente ook nog opteren voor het opstarten en doorvoeren van een beperkte herziening van het tot dan geldende ruimtelijk structuurplan.

Timing

In 2016 zal een voorontwerp van decreet tot invoering van het systeem van beleidsplanning in de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening worden voorgelegd aan de Vlaamse Regering. Rekening houdende met het te doorlopen regelgevingstraject (advies Raad van State, behandeling Vlaams Parlement,...) en met een aantal procedurele aspecten die nog bij besluit van de Vlaamse Regering moeten worden geregeld, wordt de inwerkingtreding van het nieuwe systeem van beleidsplanning voorzien in 2017.

4.2 Instrumentendecreet en grondbeleid

De verbetering en modernisering van het realisatiegericht instrumentarium verloopt langs twee parallel lopende beleidstrajecten: enerzijds instrumentendecreet en instrumentengids, en anderzijds het actieprogramma voor meer geïntegreerde grondbeleidsinstrumenten. De werkzaamheden aan het instrumentendecreet verlopen gelijktijdig aan het BRV, zodat de instrumenten inzetbaar worden voor de uitvoering van het BRV.

Instrumentendecreet en instrumentengids

In uitvoering van het Vlaams Regeerakkoord wordt een instrumentendecreet voorbereid, met als doel:

- het bundelen en harmoniseren van bestaande realisatiegerichte instrumenten die reeds een decretale basis hebben maar omwille van de vereenvoudiging en transparantie beter worden samengebracht in één overzicht,
- het verbeteren en harmoniseren van bestaande instrumenten waarvoor wijzigingen nodig zijn in de huidige regelgeving, en
- het ontwikkelen van nieuwe regelgeving voor ontbrekende (realisatiegerichte) instrumenten.

Het instrumentendecreet heeft tot doel om instrumenten met focus op ruimtelijke ordening, landinrichting en natuur én een toetsingskader voor de inzet van deze instrumenten te bundelen in één aanbouwdecreet. Het instrumentendecreet voorziet onder meer in de harmonisering van de compenserende vergoedingen. Op termijn kan het aanbouwdecreet worden aangevuld tot een volwaardig omgevingsinstrumentarium. Samen met het aanbouwdecreet zal een gids worden opgemaakt die de gebruiker rechtstreeks leidt naar de gewenste informatie. De gids heeft als

doelstelling om de gebruiker een transparant beeld te geven van de mogelijks inzetbare instrumenten en de procedure van deze instrumenten.

De instrumenten-box verenigt hoofdzakelijk bestaande, maar ook enkele nieuwe realisatiegerichte instrumenten. Dit biedt een helder overzicht van de inzetbare instrumenten voor ruimtelijke ordening, landinrichting en natuur. Oogmerk van dit decreet is niet enkel de afstemming, maar ook vereenvoudiging van het juridisch instrumentarium en de hieraan verbonden procedures.

Het toetsingskader moet bijdragen aan het verder verhogen van de doelmatigheid, enerzijds door te voorzien in een instrumentenafweging bij de realisatie van ruimtelijke ontwikkelingen en anderzijds door de procedures verbonden aan deze instrumenten verder te harmoniseren en te optimaliseren.

Actieprogramma voor meer geïntegreerde grondbeleidsinstrumenten

Het actieprogramma vat een beleidsdomein-overschrijdende en afgestemde set aan projecten over nieuwe of verbeterde grondbeleidsinstrumenten. Deze instrumenten hebben betrekking op grondmobiliteitsaspecten, financiële en fiscale aspecten van ruimtelijke ontwikkelingen, bestuurlijk-organisatorische randvoorwaarden voor een beter grondbeleid en een beter data- en kennisbeheer dat onmisbaar is als basis voor realisaties en beleid.

4.3 Toepassing (Groenboek) BRV in lopende processen

Het belang van het doorlopen BRV-traject mag niet worden onderschat. Het traject heeft zeker bijgedragen aan een bewustwordingsproces en mentaliteitswijziging bij burgers, ondernemers, projectontwikkelaars en beleidsmakers.

De belangrijke thema's en strategieën die in het partnerschap zijn gegroeid werken vandaag door in allerhande beleidsontwikkeling, projecten en initiatieven. Het Vlaams omgevingsbeleid heeft alvast heel wat initiatieven lopen:

- Het BRV relancetraject, waarin in totaal twaalf gebiedswerkgroepen aan de slag zijn gegaan om aan de hand van concrete vraagstukken het Groenboek te testen, heeft geresulteerd in de opstart van tientallen quick-wins die op dit moment één na één worden gerealiseerd.¹
- De nieuwe ideeën over samenwerking rond complexe thema's als verweving of hergebruik hebben ruim baan gekregen, bijvoorbeeld in multifunctionele infrastructuur, pilootprojecten van de Vlaams bouwmeester, edm.
- De visie rond het Harmonisch Park- en Groenbeheer (HPG) wordt verder geoperationaliseerd. De visie werd in diverse ontwikkelde vademeca doorvertaald. Het Draaiboek Groenplan wordt voorgesteld aan de lokale besturen. Dit draaiboek laat de steden en gemeenten toe om op een planmatige manier na te denken over functioneel en ruimtelijk gebruik van groen en groenblauwe netwerken en het toe te passen in de (boven)lokale ruimtelijke planning.

¹ VR 2015 1812 MED.0583/1

- Steden en gemeenten worden financieel ondersteund. De projectoproep Natuur in je Buurt wordt naar jaarlijkse gewoonte gelanceerd. Nieuw is de oproep “Pimp je Speelplaats” die in 2016 is gelanceerd en dit tot en met 2020. Via het project Pimp je Speelplaats zullen er in 5 jaar tijd 100 speelplaatsen extra vergroend worden.
- Met de opstart van het kenniscentrum “Groen in de bouw” wordt er kennis verzameld en verspreid met betrekking tot bouwingrepen die o.a. leiden tot een verhoging van de biodiversiteit. Hiertoe ging het departement Leefmilieu een samenwerking aan met de bouwsector. ANB brengt in dit proces expertise aan.
- Goede maatregelen om het ruimtelijk rendement te verhogen kunnen niet wachten. Er wordt een regeling gecreëerd waarbij besturen, bv. het college van burgemeester en schepenen, op een snelle en eenvoudige manier, zonder in te boeten op de inspraakmogelijkheden, strikte verouderde voorschriften kunnen wijzigen of opheffen om ruimtelijk rendement te verbeteren. Instrumenten zoals convenanten of het functiewijzigingsbesluit worden getest om na te gaan welke de meerwaarde is voor ruimtelijk rendement.
- Er bestaat reeds een evolutie van eerder het verdringen van economische activiteiten uit het woonweefsel naar het verweven van economie met indien nodig milderende maatregelen.
- Na de uitwerking van een nieuwe regelgeving rond complexe projecten zijn de eerste projecten gestart; zij geven concreet uitwerking aan een geïntegreerde gebiedsgerichte ontwikkeling.

5 Vervoltraject

Het eerste Beleidsplan Ruimte Vlaanderen zal bestaan uit de strategische visie en beleidskaders: (1) ruimtelijk rendement en ruimtebeslag, (2) robuuste en samenhangende open ruimte, (3) ruimte voor energie, (4) logistiek netwerk, (5) ruimtelijke ruggengraat voor een internationaal concurrentiële economie, (6) provinciale, bovenlokale en lokale programmering. Het is belangrijk een voldoende pakket operationeel beleid uit te werken in de eerste set beleidskaders zodat het vigerende RSV in één keer kan worden vervangen. De actieprogramma's van de beleidskaders zullen duiden hoe en welke lopende uitvoeringsprocessen uit het RSV al dan niet vanuit een geactualiseerde format worden verdergezet. Het systeem van beleidsplanning voorziet erin dat de set beleidskaders na de vaststelling van het eerste BRV kan evolueren zowel in aantal als naar inhoud.

Het vervoltraject bestaat procesmatig uit een consultatie over het Witboek BRV en een traject van beleidsoperationalisering van de beleidskaders. Deel 2 van het Witboek schetst een voorstel van klijntlijnen voor de beleidskaders. Het is uitdrukkelijk de bedoeling deze klijntlijnen in het partnerschap nader verdere invulling te geven.

De consultatie die na de goedkeuring door de Regering over het Witboek wordt gevolgd moet uitmonden in de vaststelling van een ontwerp BRV, dat vervolgens aan een openbaar onderzoek wordt onderworpen en dat uiteindelijk uitmondt in een door de Vlaamse Regering definitief vast te stellen BRV. Het Vlaams Parlement bekrachtigt vervolgens de strategische visie van het BRV.

Deel 1. Strategische visie

A. Ruimtelijke staat van Vlaanderen

Ruimte is een dynamisch gegeven dat doorheen de tijd evolueert. De ruimtelijke staat brengt die evoluties in kaart en geeft aan hoe ze zich verhouden tot de grote maatschappelijke uitdagingen en ruimtelijke beleidskeuzes uit het verleden. De huidige “ruimtelijke staat” van Vlaanderen toont vooral aan dat een aantal situaties moeten omgebogen worden.

Het Groenboek BRV (2012) geeft een overzicht van de grote maatschappelijke uitdagingen: globalisering, demografie, mobiliteit, klimaat, energie, technologische innovatie, voedselproductie en biodiversiteit, en de nieuwe eisen die ze stellen aan de ruimte. Het is belangrijk dat het operationeel beleid flexibel kan inspelen op bijvoorbeeld technologische doorbraken of demografische schokken. Tegelijk is het nodig om randvoorwaarden te stellen zodat ontwikkeling meer actief bijdraagt aan het voorkomen en beheersen van gekende maatschappelijke risico's² zoals overstromingsschade of verkeersinfarcten. De VMM laat in haar MIRA Toekomstverkenning (2014) ook zien hoe de ruimtelijke organisatie zich kan aanpassen om Vlaanderen weerbaar te maken tegen belangrijke langdurige veranderingsprocessen.

Enkele begrippen verklaard

In de begrippenlijst, achteraan in dit witboek, zijn gebruikte begrippen vaktechnisch gedefinieerd. Voor een eenduidig begrip, worden hier enkele kernbegrippen belicht.

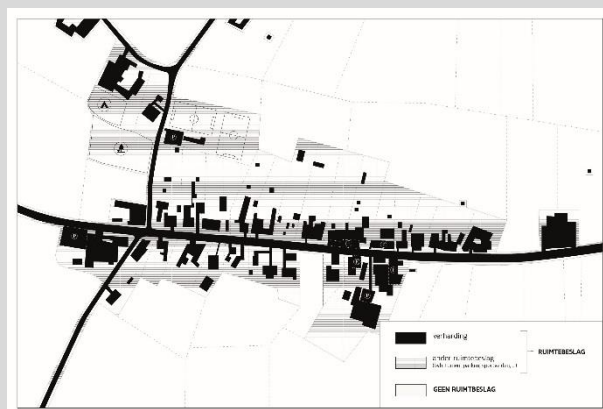
Ruimtebeslag

Het ruimtebeslag bestaat uit de ruimte, ingenomen door onze nederzettingen, dus door huisvesting, industriële en commerciële doeleinden, transportinfrastructuur, recreatieve doeleinden, serres etc. Parken en tuinen maken hier ook deel van uit.

Dit stemt overeen met de Europees gehanteerde definitie van 'settlement area'.

Naast bebouwing of verharding bevat het ruimtebeslag dus bijvoorbeeld ook tuinen bij woningen, buurtparken, voetbalvelden en dergelijke.

Door combinatie van de best beschikbare geografische informatie toont het dynamisch landgebruiksmodel dat 33% van de oppervlakte van Vlaanderen uit ruimtebeslag bestaat. Het is belangrijk op te merken dat ook in de openruimte(bestemmingen) ruimtebeslag voorkomt.

² Steunpunt Ruimte (2015)

Verharding

Een deel van het ruimtebeslag bestaat uit verharding.

Verharding is de oppervlakte waarvan de aard en/of toestand van het bodemoppervlak gewijzigd is door het aanbrengen van artificiële, (semi-) ondoorlaatbare materialen waardoor essentiële ecosysteemfuncties van de bodem verloren gaan (woningen, wegen, andere constructies, ...). Verharding stemt overeen met de term 'bodemaftdekking' zoals Vlaanderenbreed geïnventariseerd door AGIV. Er is 14% verharding in Vlaanderen.

Bestemming

Een bestemming is een door de overheid voorgenomen landgebruik op een grond. Een bestemming is voorzien in een goedgekeurd plan (bijvoorbeeld gewestplan, ruimtelijk uitvoeringsplan) via stedenbouwkundige voorschriften. Bestemmingscategorieën groeperen gelijkaardige bestemmingen. De ruimteboekhouding monitort de vastgestelde bestemmingen. De ruimtebegroting geeft kwantitatief inzicht in toekomstige wijzigingen in bestemming.

De gerealiseerde toestand op het terrein kan overeenstemmen met de bestemming, bijvoorbeeld een verkaveling in woongebied. Het huidige feitelijke gebruik of ruimtebeslag kan echter ook verschillen met de bestemming.

1 Evolutie van steden en dorpen en het ruimtebeslag

Steden zijn groeipolen

De bevolking groeit in Vlaanderen van 6,4 (2013) naar 7,2 miljoen mensen in 2060, en ook het aantal huishoudens blijft toenemen: + 10% in 2030 (ongeveer + 284 000 huishoudens) en + 19% in 2060 (ongeveer + 506 000 huishoudens) ten opzichte van 2013³.

De groei komt, in tegenstelling tot het verleden, steeds meer samen in en rond de grote steden door hun hogere natuurlijke aanwas en hun functie als migratiepoorten.⁴ De stedelijke bevolking telt steeds meer jongeren, ouderen en jonge migranten. Het ruimtelijk beleid heeft vanaf midden jaren negentig bijgedragen tot de aantrekkingskracht en opleving van de steden.

Een aantal andere ontwikkelingen vragen eveneens bijzondere aandacht. Gezinnen verdunnen steeds meer. Dit vraagt om aangepaste bewoning. De vraag naar het jaarlijks aantal bijkomende woongelegenheden zal de komende decennia gestaag dalen. De vraag naar andere types van woongelegenheden wordt belangrijker. De behoefte focust zich bijvoorbeeld op kleinere woningen (gezinsverdunning), zorgwoningen, woningen voor gezinnen met een laag inkomen of co-housing. Tegelijk stegen de aanmeldingen voor zorgwonen van 9 in 2009 naar 256 in 2015.

De steden zijn en blijven hefboomen voor economische groei en tewerkstelling. Ze vormen daarmee een bron van welvaart en welzijn voor heel Vlaanderen. Antwerpen, Gent en de Brusselse agglomeratie zijn

³ Federaal Planbureau en FOD Economie (2015)

⁴ Coppens, T. et al (2014)

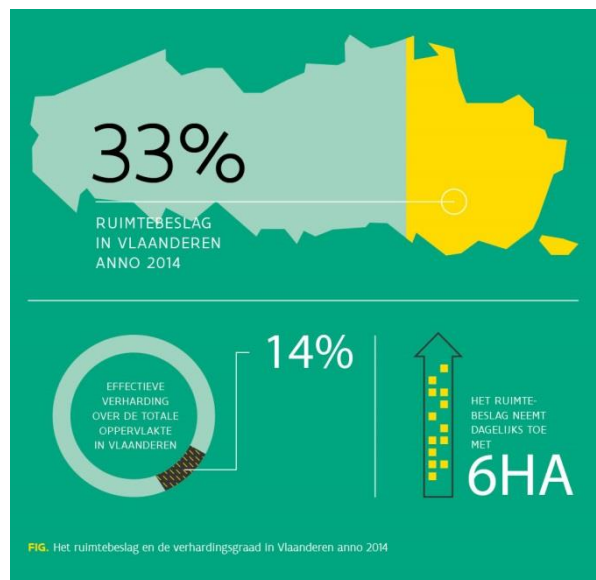
internationaal zeer competitief. De verwachting is dat de toename van het aantal jobs in de maakindustrie vooral in stedelijke omgevingen plaatsvindt. Het aantal metropolitane functies waarover deze steden beschikken, vinden we normaal gezien in Europese steden die twee tot drie maal zoveel inwoners tellen.⁵

Een groot deel van de ondernemingen vandaag is verweven in het bebouwde weefsel. Kleine ondernemingen zijn veelal op perceelniveau verweven in het woonweefsel: in binnengebieden, geïntegreerd in een woonperceel, op een apart perceel tussen woningen, soms als een minibedrijventerrein, tussen woningen. Economische activiteiten worden echter meer en meer uit het (woon)weefsel verdrongen.

De aanhoudende concentratie van bevolking en economische activiteit in stedelijke centra en de sterke spreiding rondom de stad, zetten de leefbaarheid van de verstedelijkte regio's onder druk. Er is bijvoorbeeld sprake van toenemend verkeer, gezondheidsrisico's of hitteoverlast als gevolg van grote versteende oppervlaktes.

De toename van ruimtebeslag houdt aan

De bebouwde ruimte is sinds de start van de industriële revolutie sterk uitgebreid. Het ruimtebeslag in Vlaanderen bedraagt 33% (2015). 14% van de totale oppervlakte van Vlaanderen is effectief verhard. Het ruimtebeslag neemt dagelijks met 6 hectare toe. Als die trend aanhoudt, bedraagt het ruimtebeslag 41,5% tegen 2050.⁶

Vlaanderen heeft een groot aanbod bestemde maar niet benutte ruimte voor harde functies zoals wonen of industrie. De voorraad onbebouwde percelen voor wonen⁷ bedroeg 42.000 hectare in 2014. Grote delen van vooral de woonvoorraad zijn suboptimaal gelegen ten opzichte van de bestaande steden en dorpen - denk aan slecht gelegen woonuitbreidingsgebieden en woonlinten - waardoor initiatieven voor kernversterking ernstig bemoeilijkt worden. De bestemmingsvoorraad onbenutte bedrijventerreinen buiten de poorten⁸ bedroeg in 2014 ruim 10.000 hectare. Die voorraad is het gevolg van zowel ruimtevoorraden van bedrijven, scheefgroei tussen regionale vraag en aanbod, als (juridische) belemmeringen om terreinen te activeren.

Het bestaande ruimtebeslag heeft herontwikkelingskansen

⁵ Meijers, E. (2013)

⁶ Van Broeck, L. (2014)

⁷ Ruimte Vlaanderen (2014)

⁸ Studiedienst Vlaamse Regering (2015) De totaliteit van 10.596 hectare onbenutte bestemde bedrijventerreinen bestaat uit: 1.639 ha leegstaande (maar bebouwd), 1.795 ha actief aanbod, 1.858 ha reservegrond van bedrijven, 378 ha reservegrond van ontwikkelaars, 522 ha in ontwikkeling, 4.404 ha tijdelijk niet-realiseerbaar (omwille van diverse redenen).

Bestaande gebouwen worden meer en meer hergebruikt. Dat blijkt onder andere uit het stijgend aantal vergunningen voor renovatie. Jaarlijks komt ongeveer 2% van het ruimtebeslag beschikbaar voor hergebruik door vele renovatie- en veranderingsinitiatieven van particulieren.

De ontwikkeling en toepassing van allerhande innovaties gaat steeds sneller terwijl ruimte een eerder vaststaand gegeven is. De technologische ontwikkeling is een driver achter de herontwikkeling van ruimtebeslag. Steden, dorpen, het mobiliteitsnetwerk en open ruimte worden door toepassing van innovaties anders en vaak ook efficiënter gebruikt. De regelgeving en cultuur ten aanzien van de herontwikkeling van het ruimtebeslag heeft soms een vertragend effect op de toepassing van innovaties.

Grote delen van het (woon)patrimonium zijn verouderd en voldoen niet aan de huidige woonwensen of eisen op het vlak van energieverbruik. Het aandeel appartementen in het totale woningbestand is relatief beperkt in Vlaanderen ten opzichte van het Europees gemiddelde (23% versus 41%). Dit heeft gevolgen voor ons energieverbruik, aangezien appartementen algemeen energiezuiniger scoren. Een open bebouwing heeft per m² gemiddeld 20% meer energie nodig voor verwarming dan een gesloten bebouwing.⁹ De isolatiegraad van de woningen stijgt de laatste jaren, vooral door een stijging in dakisolatie, vloerisolatie en dubbele beglazing.

Onderzoek geeft aan dat ongeveer 134.000 hectare, oftewel bijna 10% van de oppervlakte van Vlaanderen een hoge hergebruikspotentie heeft¹⁰. Dit zijn voornamelijk havengebieden, bedrijventerreinen en woonwijken die tot 2050 kansen bieden voor herontwikkeling.

De trend naar intensiever ruimtegebruik is ingezet. De gemiddelde kavelgrootte is bijvoorbeeld in de periode 1997-2010 van 775m² naar 518m² geëvolueerd. De residentiële voetafdruk blijft hoog in vergelijking met andere Europese verstedelijkte regio's.¹¹ Verkavelingen rond steden en dorpen hebben lage bevolkingsdichtheden. Herontwikkeling biedt dus mogelijkheden om het bestaande ruimtebeslag beter te benutten.

De sterk centraal georganiseerde energieproductie evolueert naar een nieuw evenwicht met meer kleinschalige hernieuwbare energie-installaties. De grens tussen producent en consument vervaagt omdat steeds meer mensen energie aanbieden op het netwerk. De variatie van landschappen bieden mogelijkheden voor verschillende vormen van lokale energieopwekking en het tot stand brengen van lokale energiekringlopen, nabijheid van energievragers bij restwarmte,¹² Dit biedt kansen voor innovatieve strategieën in het bestaande ruimtebeslag waar verschillende functies gecombineerd worden door reststromen van energie en grondstoffen opnieuw te benutten. Op die manier kan het ruimtebeslag beperkt worden.

Circulaire economie is in opmars en Vlaanderen neemt op dit vlak een koploperspositie in. Nieuwe combinaties van ruimtelijke activiteiten wensen nabij en/of verbonden te zijn om kringlopen te kunnen sluiten en (rest)grondstoffen opnieuw te gebruiken.

⁹ [Renovatiepact. Eindverslag fase 1 \(juni 2015\)](#)

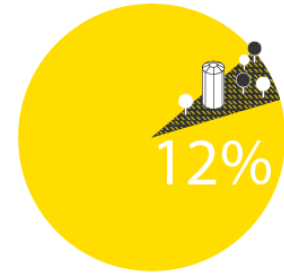
¹⁰ TRITEL & AMRP (2012)

¹¹ VITO (2014)

¹² AWB, et al (2013)

Economische dynamiek geeft kracht aan het landelijk gebied

Het landelijk gebied heeft een sterke dynamiek vanuit de professionele landbouw en een lokale economische dynamiek ter hoogte van kernen, bedrijventerreinen en kleinhandelslinten en op perifeer gelegen plaatsen langs invalswegen en in vrijstaande hoeves. De ondernemingsgraad is er met 12,7% bijzonder hoog.¹³

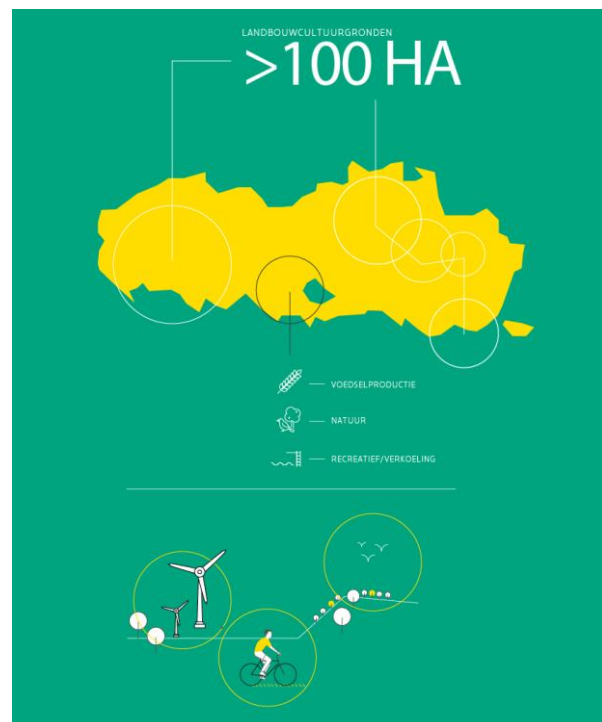
De stad is in het Vlaamse landelijke gebied nooit ver weg waardoor op de stad georiënteerd ondernemerschap ontstaat. Korteketenlandbouw, maar ook zelfstandige activiteiten (ICT, consultants, architecten, ...) zijn, hoewel nog beperkt, in opmars.¹⁴ Het functioneel gebruik van het landelijk gebied verbreedt onder meer met installaties voor hernieuwbare energie of niet-agrarische activiteiten zoals verpaarding en vertuining). Ruimtelijke druk op de open ruimte kan hiervan het gevolg zijn.

2 Evolutie van de open en onbebouwde ruimte

Open ruimte heeft toekomstwaarde

Vlaanderen beschikt over grote aaneengesloten openruimtegebieden. De belangrijkste daarvan zijn grote aaneengesloten natuurgebieden en grote aaneengesloten landbouwgebieden.

De landbouwsector is een belangrijke beheerder van open ruimtegebieden. Vlaanderen is één van de vruchtbaarste regio's ter wereld, en heeft een belangrijke rol in het voorzien van voedsel- en landbouwproductie.

Aaneengesloten landbouwgronden situeren zich vooral in het westelijke deel van Vlaanderen, de noordelijke Kempen en Haspengouw.¹⁵ Naast de grootte van de landbouwgebieden zijn ook de intrinsieke kwaliteit van de

¹³ Studiedienst van de Vlaamse Regering (2011)

¹⁴ KU Leuven & Antea Group (2013)

¹⁵ KU Leuven & Antea Group (2013)

bodem, de perceelstructuur en de bestemmingsbasis van het gebied belangrijke factoren voor het bepalen van de voor de voedselproductie strategisch belangrijke gebieden. Ook kleine open ruimtes in gebieden met een meer verstedelijkt karakter kunnen een strategische rol spelen in de voedselproductie, bijvoorbeeld onder de vorm van kleinere, hoogproductieve landbouwzones waaronder de serre-complexen in het verstedelijkte kerngebied. Dit heeft geleid tot belangrijke agroclusters met een sterke economie dynamiek op vlak van logistiek, verwerking, handel en tewerkstelling.

De maatschappelijke vraag naar een nieuwe – meer intense – band tussen consument en producent stijgt. Vormen van stads(nabije)landbouw winnen aan (economisch) belang.

Robuuste open ruimtes zijn belangrijk voor de opvang van de gevolgen van klimaatverandering en voor de instandhouding van plant- en diersoorten (SBZ), omdat ze een voldoende grote leefruimte bieden. De kerngebieden voor biodiversiteit, (Natura 2000) en het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN), worden aangevuld met netwerken van groenblauwe aders (in de open ruimte het IVON of het Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk) die voor samenhangend en functioneel geheel zorgen dat de biodiversiteit herstelt en bijkomend ontwikkelt.

Het realiseren van Europese natuurdoelstellingen draagt in belangrijke mate bij tot de verbetering van de biodiversiteit. Voor een aantal natuurdoelen is ook een inzet nodig buiten de Speciale Beschermingszones (hierna SBZ genoemd), zoals voor boshabitats en voor de leefgebieden van bepaalde planten- of diersoorten.

Open ruimte is ook belangrijk voor de opvang, infiltratie en berging van water. Een veerkrachtig ruimtelijk systeem, ondersteund door een netwerk van groene verbindingen en waterlopen, pakt wateroverlast en watertekort in samenhang aan en garandeert het behoud, het herstel en de ontwikkeling van biodiversiteit.

Vele kleine open en onbebouwde ruimtes bieden ademruimte

Vlaanderen heeft veel kleine open en onbebouwde ruimtes, vooral in het centraal verstedelijkt deel. De kleinere open ruimtes nemen een belangrijke rol op voor biodiversiteit, waterberging en klimaatregulering binnen het groenblauw netwerk dat de ruimte dooradert. De ruimtes worden gebruikt voor voedselproductie, natuur en stedelijk-recreatieve doeleinden. De kleine open ruimtes zijn soms belangrijk voor de voedselproductie, zijn functioneel voor de opvang van regenwater of essentieel voor het voorkomen van overstromingen bij hevige regenval. Ze bieden ook verkoeling bij hitte in verstedelijkte omgevingen.

Open ruimte meer divers gebruikt

Grote delen van de open ruimte dienen een ruimer wordend pakket van maatschappelijke diensten als gevolg van vragen naar hernieuwbare energie, landschapsbeleving, recreatie en behoud van biodiversiteit.

Open ruimte wordt meer en meer gemeenschappelijk gebruikt voor landbouw, biodiversiteit, recreatie, waterbeheer, grondstof- en energiewinning binnen duurzame en soms innovatieve relaties. Via een gebiedsgerichte, geïntegreerde aanpak kunnen win-winsituaties ontstaan tussen verschillende ruimtegebruikers en ruimtevragers.

Verstedelijkingsdruk kan de omvang en kwaliteit van openruimtegebieden aantasten.

Fenomenen als ‘vertuining’ en ‘verpaarding’ van landbouwgronden zijn vooral voelbaar in de sterk verstedelijkte regio’s in centraal Vlaanderen. De bevolking stelt gelijktijdig steeds hogere eisen aan de kwaliteit van de open ruimte, bijvoorbeeld als ademruimte, om tot rust te komen, om te recreëren enz.. Het

‘tuincomplex’ geeft vorm aan de groenblauwe dooradering door private tuinen op een goede manier in de richten en te beheren.¹⁶

Het aantal niet-agrarische activiteiten (tuinen, hobby-weides, niet-agrarische ondernemingen, ...) in het (bestemd) landbouwgebied neemt toe. Gemiddeld over Vlaanderen is 15% van het agrarisch bestemd gebied in gebruik door niet-landbouwactiviteiten. Niet-agrarische economische activiteiten vestigen zich vaak in leegstaande hoeves en verlaten landbouwgebouwen en hebben impact op het grondgebruik en de dynamiek in de open ruimte.

3 Evoluties in de ruimtelijke samenhang

Vlaanderen is een onderdeel van de Europese ruimte

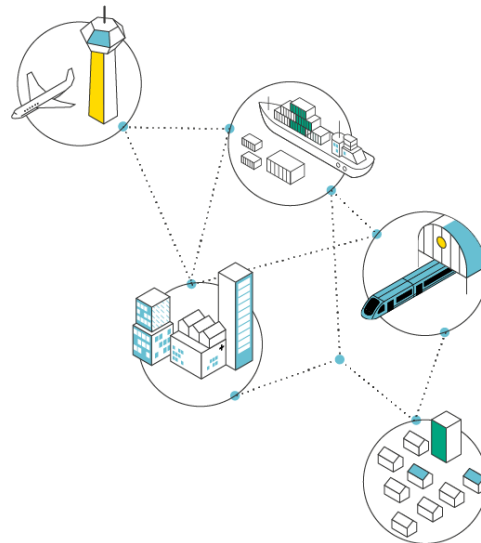
De samenhang binnen de Europese ruimte versterkt. Reistijden verkorten, grotere zones ontwikkelen zich tot socio-economisch functionele gehelen. Door onder andere investeringen in het HST-netwerk functioneert Vlaanderen meer en meer als onderdeel van de Noordwest-Europese delta.

De infrastructuur voor aardgas is zeer performant en sterk internationaal ingebed. Binnen de Europese aardgasbevoorrading neemt Vlaanderen een centrale positie in. De toegang tot verschillende brongebieden en de koppeling met aansluitende netwerken zorgen voor belangrijke doorvoerstromen.

Grote toegangspoorten en concentratiezones hangen samen

Vlaanderen beschikt over sterke internationale toegangspoorten (luchthaven Brussels Airport (Zaventem), HST-stations, zeehavens) en concentraties van bevolking, economische activiteit en internationale voorzieningen, die via een internationaal ingebed vervoersnetwerk verbonden zijn. De interactie tussen die plekken is sterk en de functionele samenhang groot.

Het centrale deel van Vlaanderen is grotendeels onderdeel van een samenhangende metropolitane arbeidsmarkt in centraal België, deels gekoppeld aan internationale instellingen. Ook landelijke en voorstedelijke gemeenten maken hier deel van uit. Deze arbeidsmarkt kent uitlopers richting Brugge, Kortrijk-Rijsel en Hasselt-Genk-Maastricht.¹⁷

Economische activiteiten verbonden aan de havens zoeken steeds vaker ruimte in het achterland. Logistieke en transport- en distributieactiviteiten komen daar verspreid voor. Vlaanderen blijft omwille van haar ligging en

¹⁶ Dewaelheyns V., Bomans K. & Gulinck H. (2008), “Verspreiding, ruimtelijke associaties en morfologie van het tuincomplex in Vlaanderen”

¹⁷ Van Meeteren (2013)

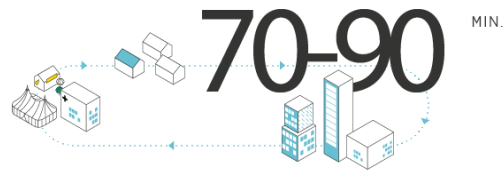
dicht infrastructuurnetwerk een aantrekkelijke Europese regio voor logistieke activiteit. Bijgevolg groeit het goederenvervoer, maar vooral unimodaal, met name over de weg.

De technologische ontwikkeling (GPS, mobiele data, drones, ...) wijzigt het economisch functioneren en zorgt ervoor dat eerder vaste ruimtelijke concentraties zoals steden en poorten nieuwe verbindingen krijgen.

De concentratiegebieden rond Antwerpen en Brussel in het bijzonder ondergaan een grote druk van zowel personen- als goederenvervoer.

Functionele gebieden bestaan

Vlaanderen heeft een diffuus verstedelijkingspatroon en kent een heel grote variatie van gebieden met een sterk stedelijk karakter tot gebieden met een vrij landelijk karakter.

Binnen die nevel ontstaan functionele gebieden, soms ook in gewestgrensoverschrijdende gebieden, waarin stadscentra samen met wijken en dorpskernen functioneren als één stad.¹⁸ De reistijd van 70-90 minuten die mensen gemiddeld per dag besteden aan verplaatsingen tussen hun woongelegenheid, werkplek en voorzieningen, is als constante richtinggevend voor de omvang van leefgebieden van mensen.

In het landelijk gebied maken mensen gebruik van werkplekken en regionale voorzieningen in verschillende steden en dorpen.

Woningmarkten functioneren, als gevolg van verhuiscriteria van gezinnen, in de meeste gevallen op een bovengemeentelijk schaalniveau. Bedrijven kennen een gelijkaardig regionaal verhuispatroon.

Stedelijke centra hangen niet alleen samen met hun rand, maar onderhouden economische, sociale en ecologische relaties met hun ruime omgeving, zelfs tot in het landelijk gebied.¹⁹

4 Evolutie naar realisatiegerichte gebiedswerking

De ruimtelijke beleidsvoering verandert om een adequaat antwoord te kunnen blijven bieden op maatschappelijke vraagstukken. Ruimtelijke ontwikkeling wordt meer en meer een kwestie van bestaande ruimtes geschikt te maken voor voorziene bestemmingen of nieuwe noden in plaats van nederzettingen uit te breiden met extra ruimtebeslag. Het grote verschil tussen bestemde oppervlakte voor een functie en het effectieve ruimtegebruik, duidt erop dat het bestemmingsinstrument soms noodzakelijk maar vaak niet voldoende is om tot realisaties te komen. Procedureel ligt het vaak moeilijk om grote projecten in Vlaanderen te realiseren. De aanpak om ruimtes te transformeren verbetert voortdurend, onder andere door de vereenvoudiging van regelgeving en procedures en de introductie van nieuwe stedenbouwkundige en landschapsconcepten. Het ruimtelijk beleid is vaak afhankelijk van andere beleidsdomeinen, maatschappelijke tendensen, wetgeving, waardoor de startpositie eerder volgend is dan sturend. De

¹⁸ OESO (2013) en SUM Research (2013)

¹⁹ ILVO & KU Leuven (2015)

sterke betrokkenheid van veel actoren en de vraag naar rechtszekerheid blijven echter een uitdaging om complexe transformaties te realiseren.

De gebiedsgerichte aanpak waarbij lokale maatschappelijke actoren van onderuit mee het ruimtelijk ontwikkelingsbeleid uittekenen, is in opmars. Projecten voor bijvoorbeeld ruilverkavelingen, SIGMA-plan, landinrichting of waterbeheer brengen partners samen. Ze vormen een drijvende kracht om heel verschillende kleinere ruimtelijke projecten af te stemmen en te realiseren. AGNAS-processen, bijvoorbeeld van de Kleine Nete en de Aa of van de Demervallei, doen eveneens dergelijke coördinatie. Ook de T.OP-projecten van Ruimte Vlaanderen aan de Kust, in Limburg en in de Noordrand zijn voorbeelden van gebiedsgerichte werking. Duidelijkheid over het ruimtelijk programma (kwantitatief, kwalitatief) bij de aanvang van zo'n gebiedsgerichte projecten blijkt bepalend voor de slaagkans ervan. Experimenten bevorderen belangrijke innovaties op het vlak van samenwerking en het vinden van nieuwe oplossingen.²⁰ Deze positieve evolutie draagt niet alleen bij tot het realiseren van draagvlak, maar maakt het ook mogelijk om vanuit ruimtelijk functioneel oogpunt samenhangende visies te formuleren.²¹

5 Evolutie naar verdergaande impact van het Europees beleid

Europa is niet bevoegd voor ruimtelijke ordening, maar veel sectorale doelstellingen en richtlijnen die op Europees niveau vastgesteld worden, hebben belangrijke gevolgen voor de Vlaamse ruimte of de beleidsvrijheid van het Vlaams ruimtelijk beleid.

Voor sommige richtlijnen is de ruimtelijke link heel direct. De vogel- en habitatrichtlijn beschermen bepaalde waardevolle biotopen of soorten, de Seveso richtlijn stelt eisen aan de inplanting van of ontwikkeling rond bepaalde risicovolle bedrijven, de richtlijn Omgevingslawaaai eist maatregelen rond geluidsbronnen van grote luchthavens, grote spoorweg- en wegverkeersinfrastructuur om de mogelijke geluidshinder te beperken, de Overstromingsrichtlijn eist de opmaak van overstromingsrisicobeheerplannen met bijzondere aandacht voor ruimtelijke ordening en grondgebruik, enz.

Andere richtlijnen stellen eisen aan het ruimtelijk instrumentarium. Zo stelt de m.e.r.-richtlijn eisen aan de consultatieprocedure van ruimtelijke plannen en aan het onderzoek van de milieueffecten van ruimtelijke plannen, onder meer aan de consultatieprocedure over de gevoerde milieueffectenbeoordeling. De Verordening Kostenreductie Infrastructuur Breedband stelt een maximumtermijn voor vergunningverlening. Recent zet de Commissie veel sterker in op het optimaliseren van bestaande richtlijnen en verordeningen dan op het creëren van nieuw afdwingbaar beleid.

Voor bepaalde op Europees niveau vastgestelde doelstellingen is het duidelijk dat deze niet gehaald worden als ruimtelijke ordening niet de juiste condities schept. Zo kunnen de doelstellingen voor duurzame energie, goede luchtkwaliteit, een efficiënt gebruik van hulpbronnen, een CO2 arme

²⁰ Boelens, L. et al (2015)

²¹ Böhme, K en Zillmer, S. (2015)

economie, groene infrastructuur, energie-efficiëntie van gebouwen of verminderd landgebruik enkel gerealiseerd worden als dit gestimuleerd wordt. Dit kan bijvoorbeeld door het vrijwaren van ruimte, het ontwikkelen van innovatieve inrichtingsprincipes of het goed lokaliseren van woon- en werklocaties.

Het efficiënt gebruik van hulpbronnen is een initiatief in het kader van de Europa 2020-strategie. Het duurzaam gebruik van ruimte, als een hulpbron, is een onderdeel van het stappenplan. Het veronderstelt dat lidstaten hun bijkomend ruimtebeslag en verharding zoveel mogelijk beperken.

De Commissievoorstellen voor het Cohesiefonds en het Europees Regionaal Ontwikkelingsfonds (ERDF) stippen groene infrastructuur specifiek aan als één van de investeringsprioriteiten. Groene infrastructuur moet bijdragen aan het regionaal beleid en de duurzame groei in Europa door slimme (regionale) specialisatie. Een bijzondere opdracht voor de planning en organisatie van groene infrastructuur ligt bij het regionaal ruimtelijk beleid.

Het Trans-Europees Netwerk voor Transport (TEN-T) en een geïnterconnecteerd Europees energienetwerk moeten eveneens voor een grotere Europese verbondenheid zorgen. Het TEN-T bestaat uit een kernnetwerk dat in 2030 gerealiseerd zou moeten zijn en een uitgebreid netwerk met streefdatum 2050. In 2050 moeten vrijwel alle Europeanen het uitgebreid netwerk op een aanvaardbare tijd kunnen bereiken. Ruimtelijke condities moeten dit mee ondersteunen.

Sinds enkele jaren is het nastreven van territoriale cohesie ook expliciet een Europese doelstelling. De Territoriale Agenda 2020 vertaalt deze doelstelling als: iedereen in Europa, waar hij of zij ook woont of werkt, zou moeten kunnen profiteren van de eengemaakte Europese markt. Tegelijkertijd wordt territoriale cohesie uitgelegd als het doel om een veel sterker gebiedsgericht beleid te voeren, gericht op het oplossen van gebiedsspecifieke knelpunten en het optimaal gebruik maken van kansen.

Deze nadruk op geïntegreerde (sectoroverschrijdende) gebiedsontwikkeling komt duidelijk terug in veel Europees (subsidie)beleid: het cohesiebeleid met zijn aandacht voor grensgebieden, macroregio's, steden en slimme regionale specialisatie, het Europese plattelandsbeleid met haar focus op participatieve plattelandsontwikkeling, de Europese Agenda Stad die streeft naar consistentere Europees beleid met een grote impact op steden.

Andere Europese beleidstendensen die in lijn liggen met het territoriale cohesieprincipe zijn een sterkere feitelijke onderbouwing van beleidskeuzen bijvoorbeeld door gebruik van toekomstgerichte contextscenario's, een betere kennis van de lokale en ruimtelijke impact van nieuw of herzien sectorbeleid met behulp van ruimtelijke effectanalyses en een versterkte participatieve aanpak om draagvlak voor beleid onder burgers te vergroten.

Dit witboek houdt in de mate van het mogelijke reeds rekening met de Europese doelstellingen en verplichtingen die een ruimtelijke inbedding behoeven.

B. Perspectief voor de toekomst: strategische doelstellingen en ruimtelijke ontwikkelingsprincipes

1 Strategische doelstellingen

Het perspectief voor de toekomst schetst het beeld naar welk Vlaanderen de Vlaamse overheid, samen met alle bij de ruimtelijke ontwikkeling betrokken partners, zowel besturen, middenveld als burgers, maatschappelijk en ruimtelijk wil evolueren. Het ruimtelijk beleid maakt keuzes om een duurzame ontwikkeling van de ruimte mogelijk te maken. De economische, sociale en ecologische invalshoek komen hierbij gelijktijdig en evenwichtig aan bod. Ruimtelijk betekent dit inzetten op een evenwichtige ontwikkeling om (1) de metropolitane allure te versterken, (2) de mensenmaat in de ruimte te koesteren en (3) de veerkracht van de ruimte te verhogen. Vlaanderen blijft zo een innovatieve regio van wereldformaat waar mensen zich thuis voelen en elkaar ontmoeten. In 2050 is het ook een veerkrachtige ruimte die maatschappelijke ontwikkeling mogelijk maakt, zelfs gelet op de mondiale grilligheden (klimaatverandering, energie- en voedselvoorraden, demografie, globalisering) waar het Vlaams beleid weinig vat op heeft.

1.1 Terugdringen van het bijkomend ruimtebeslag

We hebben in Vlaanderen sinds de start van de industriële revolutie heel wat ruimte in beslag genomen voor nieuwe woongelegenheden, werkplekken, voorzieningen en infrastructuur. Samen nemen de Vlamingen vandaag (2015) 33% van de ruimte in beslag. Bij ongewijzigd beleid loopt dit volgens berekeningen van het VITO naar verwachting op tot 41,5% in 2050 en in het slechtste geval zelfs tot 50%. Tegelijk bieden vandaag heel wat onderbenutte of verouderde delen van ons ruimtebeslag mogelijkheden voor bijkomende woongelegenheden, werkplekken of voorzieningen.

Het ruimtelijk beleid staat voor de uitdaging een ommekeer te realiseren. Het doel is harde ruimtefuncties zo veel mogelijk een plaats te geven binnen het goed gelegen bestaand ruimtebeslag. Het rendement van de ingenomen ruimte moet toenemen en de druk op de open ruimte moet de komende decennia aanmerkelijk dalen. Bijkomend ruimtebeslag moet vermeden worden. Bestaand slecht gelegen ruimtebeslag kan opnieuw een onbebouwde invulling krijgen desgevallend gekoppeld aan een herlokalisatie.

Het verhogen van het ruimtelijk rendement in het bestaand ruimtebeslag moet aantrekkelijker worden ten opzichte van ruimtelijk uitbreiden. Het versnellen van rendementsverhoging vergt enerzijds snellere procedures, eenvoudigere regelgeving en betere instrumenten ten aanzien van de bebouwde ruimte enerzijds en anderzijds een meer restrictief en ontmoedigend optreden ten aanzien van ontwikkelingen in de niet-ingenomen ruimte.

Strategische doelstelling 1: Verminderen van het bijkomend ruimtebeslag

Het bijkomend gemiddeld dagelijks ruimtebeslag is tegen 2040 teruggedrongen tot 0 hectare. Het verhogen van het ruimtelijk rendement in het bestaand ruimtebeslag is aantrekkelijker dan ruimtelijk uitbreiden.

1.2 Transformeren vanuit maatschappelijke ambitie

Ruimtelijke ontwikkeling moet bijdragen tot de realisatie van maatschappelijke ambities. Technologische en sociale innovaties worden ingezet om ruimtelijke doelstellingen mee te realiseren. De kansen worden regelmatig geïnventariseerd en vinden doorgang in het operationeel beleid. De Vlaamse Regering geeft in de Visie 2050 aan dat Vlaanderen die ambities realiseert via een nieuwe economie, voor een inclusieve samenleving en binnen de ecologische grenzen van de planeet, en dit via vijf pijlers:

A. Vlaanderen is in 2050 sterk ingebed in de Europese stedelijk-economische ruimte en energienetwerken zodat het internationaal concurrerentieel blijft

De ruimtelijke ruggengraat beschrijft het geheel van internationale knooppunten en verbindingen, en de concentraties van menselijk kapitaal, economische activiteiten, internationale instellingen en metropolitane voorzieningen die eraan gekoppeld zijn. Logistiek is duurzaam, multimodaal uitgebouwd en neemt zo min mogelijk ruimte in. Investerings in kennisgedreven, innovatieve productie en circulaire economie krijgen een goede plek. Een proactief en toekomstgericht aanbodbeheer op bovenlokaal niveau geeft ondernemers vlot vestigingsmogelijkheden binnen een ruim gamma werklocaties gaande van verweven locaties tot functionele bedrijventerreinen. Het Vlaams ruimtelijk beleid streeft ernaar de internationale bereikbaarheid van de internationale logistieke knooppunten en de genoemde concentraties op een hoog peil te houden in Europees vergelijkend perspectief. Verder zal het een belangrijke inspanning leveren om de bestaande concentraties te versterken. Vlaanderen is sterk ingebed in het Europees energienetwerk als doorvoerland en waar mogelijk ook als producent van hernieuwbare energie.

Strategische doelstelling 2: Europees stedelijk-economische ruimte en energienetwerken

De internationale en metropolitane collectieve vervoersknooppunten met hoge knooppuntwaarde en

voorzieningenniveau, die een strategische locatie vormen voor de versterking van de ruimtelijke ruggengraat, worden versterkt. De dichtheid van woongelegenheden binnen de 1000 meter²² van al deze knooppunten samen, zal tegen 2050 gestegen zijn met minstens 50%. Het aandeel bijkomend bedrijfsvloeroppervlak op een afstand van 1000 meter van een vervoersknooppunt met een hoge knooppuntwaarde zal jaarlijks stijgen. Locaties met een hoge knooppuntwaarde zijn dé plaats om zo veel mogelijk bijkomende economische activiteiten op te vangen. Een proactief en toekomstgericht aanbodbeheer geeft ondernemers vlot vestigingsmogelijkheden binnen een ruim gamma werklocaties gaande van verweven locaties tot functionele bedrijventerreinen.

B. De ruimte biedt in 2050 een palet van leefomgevingen in sterke steden en dorpen zodat iedereen goed kan leven

Het Vlaams ruimtelijk beleid zal delen van de bebouwde ruimte, die goed gelegen maar vandaag nog onderbenut of verouderd zijn, omtoveren tot gemengde kernen met nieuwe woongelegenheden en innovatieve woonvormen die nodig zijn als gevolg van demografische veranderingen. Stadswijken en dorpskernen kennen een hoge levenskwaliteit, zodat mensen steeds meer tevreden zijn over hun woonomgeving. Welzijns- en zorgvoorzieningen hebben de nodige ruimte om in voldoende capaciteit te voorzien. Het publieke domein is in 2050 duurzaam, innovatief en op mensenmaat ingericht door hiervoor technologische ontwikkelingen (mobiliteit, bouw, ...) in te zetten. Het Vlaams ruimtelijk beleid ondersteunt de ontwikkeling van een energiepositief bebouwd patrimonium en faciliteert de inzet van energieoverschotten van de ene functie naar een andere. Groen en natuur zijn volop aanwezig in de bebouwde omgeving en de verharding is beperkt. Schade door overstromingen is teruggedrongen en de temperatuur is tijdens de zomermaanden gemilderd. Verplaatsingen zoals vandaag te voet of met de fiets in de stad of het dorp zijn vanzelfsprekend, waardoor het welzijn en de gezondheid van kinderen en volwassenen gewaarborgd zijn.

Strategische doelstelling 3: Palet van leefomgevingen

De realisatie van ruimtelijke ontwikkelingsprojecten gebeurt zo veel mogelijk op basis van de 8 kernkwaliteiten voor ruimtelijke ontwikkeling:

- (1) Uit de ruimtelijke ontwikkeling spreekt de waardering van de karakteristieken van het landschap.*
- (2) Er is een optimale verhouding van en wisselwerking tussen bebouwde en onbebouwde ruimte en de aanwezige open ruimte is verbonden.*
- (3) De groenblauwe netwerken zijn nabij en toegankelijk*
- (4) De omgeving beperkt zo veel mogelijk de schadelijkheid voor de gezondheid. Er is minimale milieuhinder in verhouding tot de omgevingsfuncties.*
- (5) De basisvoorzieningen zijn nabij en bereikbaar. Zij spelen in op de behoeften van de gebruikers van de omgeving. Hun locatie stimuleert verplaatsingen te voet, per fiets of met het collectief vervoer.*
- (6) De publieke ruimte is toegankelijk voor alle lagen van de bevolking en biedt stimuli tot ontmoeting.*
- (7) De omgeving is beweegvriendelijk ingericht. Ze nodigt uit tot beweging, sport en spel. Ze zet aan tot een actieve, gezonde levensstijl en tot zachte verplaatsingen.*
- (8) De vormgeving van de bebouwde en onbebouwde ruimte draagt bij tot de herkenbaarheid, de leesbaarheid en de visuele aantrekkelijkheid van de omgeving.*

²² 1000 meter is geen strikte omschrijving en kan ook een asymmetrische vorm aannemen in functie van bv. de aanwezige infrastructuur.

C. Vlaanderen heeft in 2050 meer woon- en werkplekken nabij collectieve vervoersknopen of fietsinfrastructuur en concentraties van voorzieningen, zodat mensen hun dagdagelijkse verplaatsingen kunnen organiseren

Het streefdoel is dat in 2050 meer mensen te voet of met de fiets of in de toekomst eventueel andere duurzame vervoersmodi naar hun werk of school kunnen gaan en basisvoorzieningen vinden in hun directe leefomgeving. Basisbereikbaarheid en het bereiken van belangrijke maatschappelijke functies zijn gegarandeerd. Door nieuwe woon- en werkplekken en voorzieningen waar mogelijk te enten op duurzame verplaatsingen, kunnen meer mensen kiezen tussen zoveel mogelijk verplaatsingsmodi, zoals de wagen, de fiets of het collectief vervoer. De ruimtelijke organisatie draagt zo bij tot mobiliteitsbeheersing en energiezuinigheid.

Strategische doelstelling 4: Wonen en werken nabij collectieve vervoersknopen en voorzieningen

De dichtheid van woongelegenheden en werkplekken binnen de 1000 meter van alle collectieve vervoersknooppunten in heel Vlaanderen samen, met hoge knooppuntwaarde en voorzieningenniveau, zal in 2050 gestegen zijn met minstens 30%. Dit gebeurt op maat van elk knooppunt. Er wordt naar gestreefd om tegen 2050 geen substantieel aantal bijkomende woongelegenheden en werkplekken meer te realiseren op te lange verplaatsingstijd van een collectieve vervoersknoop of groep voorzieningen, tenzij dit om duidelijke ruimtelijk rendementsoverwegingen aangewezen is.

D. Vlaanderen heeft in 2050 een robuuste open ruimte om voedselproductie en biodiversiteit een zekere toekomst te bieden

Vlaanderen beschikt in 2050 over een robuuste en waar mogelijk multifunctioneel ingerichte open ruimte. De strategische openruimtevoorraden zijn bewaard. De ruimte biedt zo noodzakelijke maatschappelijke diensten zoals voedsel, (drink)water, klimaatregulering, schone lucht, biodiversiteit, energie, zachte recreatie, grondstoffen en landschapsbeleving. Door maximaal in te zetten op herontwikkeling van bestaande wijken en dorpen, is de druk op de open ruimte verdwenen. Het ritme van verharding is stelselmatig teruggebracht en de versnippering is actief teruggedrongen. Het landelijk gebied kenmerkt zich door grote aaneengesloten open ruimten en sterke dorpskernen. Essentiële openruimtefuncties hebben toekomstperspectief. Er is duidelijkheid voor de gedifferentieerde bebouwingsmogelijkheden en ontwikkelingsmogelijkheden voor niet-agrarische functies in de gebieden van de agrarische structuur.

Strategische doelstelling 5: Robuuste open ruimte

De verhardingsgraad in de bestemmingen landbouw, natuur en bos is tegen 2050 minstens met 1/5 teruggedrongen ten opzichte van 2015. De totale bestemde oppervlakte voor de open ruimte bestemmingen zal in 2050 ca. 72,5% van de oppervlakte van Vlaanderen bedragen. Daarnaast wordt een beleid gevoerd zodat het aandeel landbouwgebied dat niet door de professionele landbouw wordt gebruikt in 2050 is afgenomen ten opzichte van 2015, en zodat in 2050 in de Speciale Beschermingszones alle maatregelen zijn genomen en ingrepen zijn uitgevoerd zodat de gunstige staat van instandhouding is bereikt en waarbij rekening is gehouden met socio-economische factoren.

Er geldt een strikt kader voor het hergebruik van voormalige landbouwbedrijfsgebouwen of andere bestaande zonevreemde bebouwing en voor nieuwe zonevreemde ontwikkelingen in de open ruimte.

E. De ruimte heeft in 2050 een fijnmazig netwerk van groenblauwe aders dwars doorheen de open en bebouwde ruimte, zodat de ruimte klimaatbestendig en meer leefbaar is

Stad en landelijk gebied functioneren in symbiose. Het fijnmazig groenblauwe netwerk van waterlopen en natuurlijke structuren doorheen open en verstedelijkte ruimte is multifunctioneel ingericht met het oog op waterbeheer, voedselproductie, biodiversiteit, gezond water, zuivere lucht, landschapsbeleving en recreatie. Het landelijk gebied geeft een meerwaarde aan de steden, bijvoorbeeld door in de nabijheid voedsel of stadsgroen te produceren. De stad geeft op haar beurt een meerwaarde aan het landelijk gebied bijvoorbeeld door voorzieningen te dragen. De steden en dorpen bieden samen een gevarieerd palet van interessante woon- en leefomgevingen. Het winnen van hernieuwbare energie is bestemmingsneutraal en kan dus binnen elke bestemmingscategorie gebeuren en heeft voldoende en adequaat plaatsgevonden in de ruimte.

Strategische doelstelling 6: Netwerk van groenblauwe aders

Na het in kaart brengen van het te realiseren fijnmazig netwerk van groenblauwe aders, is dit netwerk tegen 2050 maximaal ingericht. Dit betekent een substantiële vermeerdering van het aandeel wateroppervlakte en groen in open ruimte en steden en dorpen ten opzichte van 2015. De verhardingsgraad binnen de bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag is tegen 2050 gestabiliseerd en bij voorkeur teruggedrongen ten opzichte van 2015. De verharding neemt na 2050 niet meer toe.

1.3 Geïntegreerde gebiedsontwikkeling als motor voor samenwerking

De vernieuwde ruimte maken we samen. Belangrijke maatschappelijke en ruimtelijke uitdagingen zoals regionale woonmarkten, pendel- en mobiliteitsstromen, verhuisbewegingen van bedrijven of groenblauwe netwerken hebben een bovenlokale dimensie en vragen een samenhangende benadering in ruimtelijke programma's.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zet daarom in op geïntegreerde gebiedsontwikkeling als gangbare werkpraktijk. Dit moet de kwaliteiten van de Vlaamse ruimte beter bewaren. Geïntegreerde gebiedsontwikkeling is een dynamisch proces van visievorming, programmering, uitvoering, realisatie en evaluatie in gebieden. Het doel is vanuit een gemeenschappelijke visie en doelstellingen projecten van verschillende overheden, maatschappelijke partners, ondernemers en burgers af te stemmen en te realiseren.

Geïntegreerde gebiedsontwikkeling streeft naar een realisatiegerichte samenwerkingspraktijk, die toelaat dat projecten en acties van individuele partijen elkaar versterken. Het maakt ook werk van een sterke lokale verankering en sterkere betrokkenheid van het lokale middenveld en burgers om zo meer maatwerk te bieden. Het ruimtelijk beleid schept de juiste voorwaarden, ondersteunen gebiedsontwikkeling en treden soms op als projectregisseur of projectrealisator voor een beperkt aantal vanuit een ruimere geografische scope gedefinieerde projecten.

2 Ruimtelijke ontwikkelingsprincipes

De ruimtelijke ontwikkelingsprincipes vormen de basis om ruimtevragen een duurzame plaats te geven. De motivatie van ruimtelijke keuzes gebeurt door de set principes als geheel evenwichtig en in onderling verband toe te passen. Kwalitatief maatwerk vereist een transparante motivatie over hoe met elk van de principes is omgegaan in het keuzeproces. Het is dus niet de bedoeling om op basis van één enkel principe ontwikkelingsalternatieven uit te sluiten. De principes zijn bepalend voor het eigen ruimtelijk handelen van de Vlaamse overheid en het vertrekpunt voor het (Vlaams) ruimtelijk beleid om haar partners tegemoet te treden en vernieuwing te promoten. De beleidskaders concretiseren dit in functie van de operationele toepasbaarheid ervan.

2.1 Meer doen met minder ruimte

2.1.1 Ruimtelijk rendement verhogen

A. Het huidige ruimtebeslag beter gebruiken

Ruimtelijk rendement is de mate waarin het ruimtebeslag gebruikt wordt voor maatschappelijke doeleinden. Het genereren van hoger ruimtelijk rendement gebeurt door meer activiteiten op eenzelfde oppervlakte te organiseren zonder afbreuk te doen aan de leefkwaliteit, en dit op de best gelegen plaatsen. De ontwikkeling van woongelegenheden, werkplekken, voorzieningen en infrastructuur gebeurt door bestaande bebouwde ruimtes te transformeren en zo weinig mogelijk door open en onbebouwde ruimte in te nemen.

Het verhogen van het ruimtelijk rendement is de basis voor een veranderingstraject waarbij de noodzaak tot ruimtelijk uitbreiden – en dus de structurele druk op de open ruimte – geleidelijk zal verminderen en uiteindelijk zal verdwijnen.

Ruimtelijke ontwikkeling richt zich op een gebieds-specifiek ruimtelijk rendement in zowel het bestaande ruimtebeslag als in de nog te bebouwen delen van het goedgelegen huidige of toekomstige juridisch aanbod.

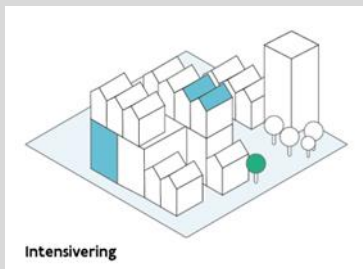
Het actief inzetten van (technologische) innovaties biedt veel mogelijkheden om het ruimtebeslag beter te gebruiken en het ruimtelijk rendement te verhogen. Technologische evoluties moeten inspireren tot innovatieve vormen van (ondergrondse en 3D) stadsplanning. Op alle niveaus moet het ruimtelijk beleid op bepaalde goed gelegen locaties durven kiezen voor hoogbouw om zo de druk op de open ruimte weg te nemen.

Het verhogen van ruimtelijk rendement creëert maatschappelijke winsten. Slapend kapitaal in het patrimonium wordt geherwaardeerd. Kosten worden bespaard op infrastructuur en nutsvoorzieningen. Door vergrote gebruiksintensiteit zullen (publieke en private) voorzieningen meer renderen. De open ruimte kan zodoende ook meer gevrijwaard blijven.

Ruimtelijke principes

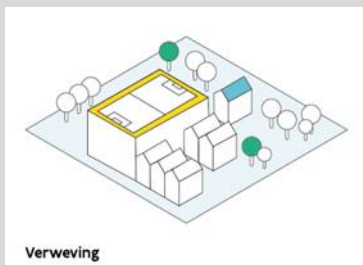
Ruimtelijk rendement verhogen in het huidig ruimtebeslag met een zorgvuldig ruimtegebruik

Nieuwe ruimte-behoevende maatschappelijke ontwikkelingen krijgen zoveel mogelijk een plaats binnen het huidige ruimtebeslag. Het verhogen van het ruimtelijk rendement resulteert in een efficiënter of hernieuwd gebruik van al ingenomen ruimte. Ruimtelijke projecten voorzien in een verhoging van het ruimtelijk rendement door een geschikte, elkaar versterkende, combinatie van intensivering, verweving (inclusief gemeenschappelijk gebruik), hergebruik en tijdelijk ruimtegebruik.

Intensivering

Intensivering is het verhogen van het aantal activiteiten binnen dezelfde oppervlakte. Ruimtelijke ingrepen zoals verdichten, stapelen, ondergronds bouwen en collectieve woon- en werkvormen kunnen intensivering bevorderen. Interne reorganisatie, zoals ondergronds of op het dak parkeren of het efficiënter benutten van bestaande percelen of gebouwen, is een vorm van intensivering.

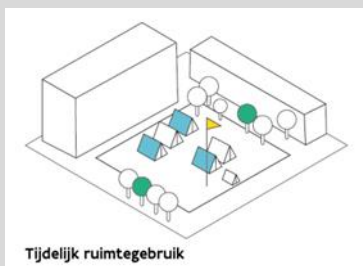
Verweving

Verweving is het samenbrengen van verschillende activiteiten in dezelfde ruimte. Activiteiten mogen elkaar niet in de weg staan en de hoofdfunctie is gegarandeerd. Verweving kan een ruimte gelijktijdig of op verschillende momenten gebruiken voor meerdere activiteiten. Het gemeenschappelijk gebruik van ruimte, lokalen en infrastructuur is een vorm van verweving.

Hergebruik

Hergebruik is het opnieuw benutten van bestaande terreinen, gebouwen en constructies die bijna niet meer worden gebruikt. Hergebruik betreft zowel renovatie als sloop- en nieuwbouwopgaven van vandaag. Kansen vanuit bodemsanering worden benut. Hergebruik is een hefboom om een ruimte efficiënter te gebruiken dan in de oorspronkelijke situatie.

Tijdelijk ruimtegebruik

Tijdelijk ruimtegebruik is het toelaten van activiteiten in een ruimte die is bedoeld voor andere doeleinden op een ander of later moment. De voorlopige activiteit mag een toekomstig ander gebruik niet hypothekeren en is dus omkeerbaar. Het is nodig om te anticiperen op toekomstig ander gebruik bij nieuwbouw en constructies aanpasbaar of verplaatsbaar te ontwerpen zodat het gebruik ervan doorheen de tijd kan veranderen.

Rendementsverhoging met maatwerk voor leefkwaliteit, klimaatbestendigheid en verhardingsbeperking

Het verhogen van het ruimtelijk rendement moet de leefkwaliteit zoveel mogelijk verhogen en zeker niet aantasten. Rendementsverhogingen gaan gepaard met het verhogen van de klimaatbestendigheid van het ruimtebeslag, bijvoorbeeld via groenblauwe dooradering en het voorzien in hernieuwbare energie. Het aandeel van verharding, ook binnen het ruimtebeslag, moet beperkt blijven. Ruimtelijk rendement vereist lokaal maatwerk en motivering van de gemaakte keuzes. Zowel op perceelsniveau als voor grotere gebieden is

maatwerk aan de orde.

Rendementskansen zijn locatieafhankelijk

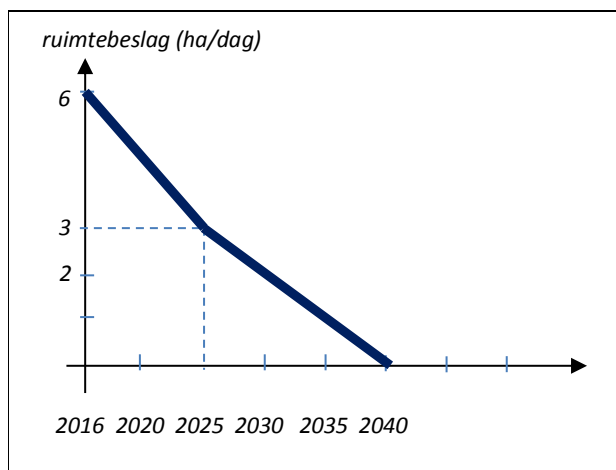
De kansen voor rendementsverhoging hangen af van de ligging in het duurzaam vervoersysteem voor personen of goederen, de nabijheid van voorzieningen en de ligging ten opzichte van de open ruimte en groenblauwe aders. Waar rendementskansen gering zijn, kan dit ook leiden tot minder intensief ruimtegebruik of omkeerbaar ruimtegebruik.

Het Vlaams ruimtelijk beleid schept de juiste condities om functies zoals wonen, bedrijvigheid, voorzieningen of infrastructuur steeds meer op te vangen binnen het bestaand ruimtebeslag. Dit gebeurt door permanent in te zetten op onder meer het vereenvoudigen en doelgericht afstemmen van regelgeving, het aanreiken van instrumenten alsook de kennis om deze effectief in te zetten of het aanreiken van innovatieve stedenbouwkundige oplossingen.

In alle ruimtelijke ontwikkelingsprojecten wordt bij aanvang nagedacht over de toepassing van ruimtelijk rendement en de klimaatbestendigheid ervan. Verhoging van ruimtelijk rendement wordt ook toegepast bij de ontwikkeling van hoog-dynamische toeristisch-recreatieve infrastructuur.

B. Het bijkomend ruimtebeslag stelselmatig verminderen

Het Vlaams ruimtelijk beleid trekt een ambitieus veranderingstraject op gang om het bestaand ruimtebeslag steeds beter en intensiever te gebruiken en de druk op de open ruimte te verminderen zodat een belangrijk deel van de ruimte gevrijwaard blijft van ruimtebeslag. Het streven is uiteindelijk te komen tot een stabiel evenwicht tussen het aandeel bebouwde en onbebouwde ruimte zonder uit het oog te verliezen dat maatschappelijke activiteiten soms eenvoudigweg ruimte-inname vereisen. De bijkomende ruimte-inname van 6 ha/dag of ca. 2.000 ha/jaar (2013) zal stelselmatig dalen naar 0 in 2040 en ruimtelijke uitbreidingen vormen op middellange termijn een uitzondering in de ruimtelijke ontwikkelingspraktijk.

De daling van de gemiddelde dagelijkse ruimte-inname van 6 ha/dag naar 0 ha/dag volgt een ambitieus ritme, waarbij tegen 2025 de dagelijkse ruimte-inname beperkt is tot 3 ha/dag. Een daling op korte termijn vereist de inzet van een pakket maatregelen dat zich hierop richt. Deze maatregelen richten zich ook op gedragswijziging bij burgers, ontwikkelaars en besturen.

Elk bestuursniveau heeft als opdracht niet-ingevulde bestemmingszones voor functies zoals wonen, werken, recreatie, voorzieningen regelmatig te evalueren. De evaluatie dient als basis om acties te ondernemen om goedgelegen terreinen te activeren en slecht gelegen juridisch aanbod te neutraliseren.

Het Vlaams ruimtelijk beleid monitort naast bestemmingen ook het feitelijk ruimtegebruik en het ruimtelijk rendement.

Ruimtelijke principes

Ruimtelijk uitbreiden als uitzondering

Ruimtelijk uitbreiden kan enkel in functie van een aangetoonde maatschappelijke ruimtebehoefte en wanneer hiervoor redelijke alternatieven via rendementsverhoging van het bestaande ruimtebeslag niet toereikend zijn. De uitbreiding gebeurt op een goed gelegen locatie en rekening houdend met het evenwicht binnen de bestemmingen. De uitbreiding zelf realiseert een “state of the art” op het vlak van ruimtelijk rendement en multimodale ontsluiting.

Geen netto stijging van het ruimtebeslag en afnemende verhardingsgraad in de open ruimte

De verhardingsgraad in de open ruimte moet afnemen en het ruimtebeslag zal er niet toenemen. Bijkomende verharding en bebouwing voor niet-agrarische functies in de strategische landbouwgebieden zijn in principe uitgesloten en moeten maximaal vermeden worden. Bestaande (zonevreemde) activiteiten genereren zo weinig mogelijk bijkomend ruimtebeslag onder andere door in te zetten op herlokalisatie van groeiende ondernemingen. Het hergebruik, herbestemmen of herontwikkelen van voormalige landbouwbedrijfszetels biedt in een aantal gevallen kansen of opportuniteiten voor gebiedsontwikkeling.

2.1.2 Multifunctioneel ruimtegebruik en verweving

A. Robuuste en veerkrachtige open ruimte

De realisatie van een robuuste en veerkrachtige open ruimte is nodig om veranderingen op het vlak van klimaatverandering op te kunnen vangen. Dat vraagt grotere en beter aaneengesloten openruimtegebieden waarbinnen de structuurbepalende functies landbouw, natuur, bos en water goed kunnen blijven functioneren. Rivier- en beekvalleien krijgen meer bewegingsruimte. Het fysisch systeem en de landschappelijke structuur zijn bepalend voor ruimtelijke ontwikkelingen.

Een multifunctionele benadering van de open ruimte dringt zich op. Het landelijk gebied wordt maximaal ingericht in functie van een kwalitatieve open ruimte en de economische leefbaarheid van het landelijk gebied en al zijn functies.

Multifunctionele inrichting van de open ruimte zorgt voor de realisatie van de doelstellingen van het integraal waterbeheer, het behoud van landschappelijke kwaliteiten, het versterken van ecologische infrastructuur en een toeristisch-recreatief medegebruik op maat van de draagkracht van de ruimte. Een geïntegreerde en gebiedsgericht aanpak zorgt ervoor dat de verweving van openruimtefuncties nieuwe vormen van samenwerking én maatschappelijke meerwaarde oplevert. Inrichtingsprojecten zorgen voor duurzaam ruimtegebruik en een verbetering van het economisch en ecologisch functioneren van de open ruimte.

Het ruimtelijk beleid voor de open ruimte gaat uit van een geïntegreerde benadering waarin de verschillende structuurbepalende functies gelijktijdig ten opzichte van elkaar afgewogen worden vanuit een duidelijk kwantitatief én kwalitatief perspectief. Beide perspectieven zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, in die zin dat gebiedsgerichte initiatieven steeds gericht zijn op de ruimtelijke ontwikkeling van samenhangende openruimtestructuren in functie van het realiseren van een aantal kwaliteitsobjectieven vanuit een globaal kwantitatief kader dat op Vlaams niveau bepaald is.

‘Multifunctionaliteit’ is een begrip dat vele ladingen kan dekken en dus niet eenduidig gedefinieerd is. Een multifunctionele ontwikkeling kan zowel gunstige als ongunstige, zowel gewenste als ongewenste ruimtelijke, ecologische of sociale effecten hebben. Daarom is het nodig om in de concrete ruimtelijke beleidskaders duidelijk aan te geven welke ruimtelijke ontwikkelingen gewenst zijn en welke niet. ‘Multifunctionaliteit’ is dus geen doel op zich. Beleidsmatig ongewenste vormen van multifunctionaliteit worden vermeden, en de hoofdbestemming mag door multifunctionaliteit niet worden belemmerd of in het gedrang worden gebracht.

Het begrip multifunctionaliteit kan enerzijds verwijzen naar ‘functies en activiteiten’ die toegelaten zijn of voorkomen in een bepaald gebied. Het historisch gegroeid verspreid voorkomen van andere functies zoals wonen, recreatie, bedrijvigheid... binnen landbouw-, natuur- en bosbestemmingen geeft uiting aan een vorm van een de facto bestaande ‘multifunctionaliteit’. Het ruimtelijk kader voor het hergebruik en de functiewijzigingen van de bestaande bebouwing in openruimtegebieden geeft aan hoe met deze bestaande ‘andere’ functies moet omgegaan worden. Het principe van een multifunctionele open ruimte kan dus niet begrepen worden als een beleid dat er op gericht zou zijn meer niet-openruimtefuncties (met bijkomend ruimtebeslag) te ontwikkelen of toe te laten in de open ruimte: deze functies krijgen een beperkt ontwikkelingsperspectief waarbij ontwikkelingsmogelijkheden in principe gekoppeld zullen worden aan voorwaarden op vlak van het verminderen van het ruimtebeslag en verharding.

Het begrip multifunctionaliteit kan anderzijds ook verwijzen naar een aantal fysische en landschappelijke kenmerken van een gebied of landgebruik in de open ruimte en de verschillende maatschappelijke diensten die een landbouwgebruiksperceel, een natuur- of bosgebied, een wateroppervlak etc. levert. In dat geval verwijst multifunctionaliteit naar de regulerende, producerende of culturele diensten of functies die een landgebruiksvorm in de open ruimte vervult en dus niet naar een ruimtebeslag van niet-openruimtefuncties in de open ruimte. De inrichting van een landbouw-, natuur- en bosgebied en de aanwezige groene (natuurlijke elementen) en grijze infrastructuur (wegen, dijken...) bepalen welke diensten in meer of mindere mate geleverd worden.

Het ruimtelijk beleid is gericht op het behoud en waar mogelijk het versterken van het vermogen van de ruimte om deze diensten te blijven leveren en zet daarvoor onder meer in op een fijnmazige groenblauwe dooradering van zowel de bebouwde als onbebouwde ruimte.

Multifunctionaliteit kan tenslotte ook verwijzen naar de mate waarin verschillende openruimtefuncties onderling met elkaar verweven voorkomen. In dat geval is een begrippenkader inzake hoofdfuncties, nevengeschikte en ondergeschikte functies aan de orde. Een ruimtelijk kader moet aangeven welke vormen van verwevenheid beleidsmatig wenselijk zijn en versterkt kunnen worden en binnen welke marges. Deze verweving kan zowel sterk functioneel als zuiver morfologisch zijn en is bovendien schaal- en tijdsafhankelijk. Ook hier geldt dat verweving in sommige situaties positieve ruimtelijke effecten kan hebben en beleidsmatig gewenst is, maar ook negatieve en ongewenste effecten kan hebben van zodra de ontwikkeling van een functie repercussies heeft voor het voortbestaan of functioneren van een andere functie. De invulling van deze verweving gebeurt door het sectoraal beleid en is een stimulerend beleid dat gebaseerd wordt op vrijwilligheid.

Een ruimtelijk gedifferentieerd kader moet aangeven welke vormen van multifunctioneel ruimtegebruik binnen welke voorwaarden al dan niet verenigbaar zijn met de hoofdfunctie landbouw in agrarische gebieden of met de hoofdfunctie natuur en bos in natuur- en bosgebieden, hoofdfuncties die niet mogen belemmerd worden doordat de ruimte multifunctioneel gebruikt wordt. Grotere multifunctionaliteit is mogelijk daar waar dit een meerwaarde betekent voor de hoofdfunctie.

Ruimtelijke principes

Fysisch systeem en landschappelijke structuur als basis voor ontwikkeling

Het fysisch systeem en het landschap zijn structurerend voor de aard, de grootte en de vormgeving van de wijzigingen in het ruimtegebruik.

Strategische openruimtevoorraden veilig stellen

De strategische openruimtevoorraden blijven veiliggesteld. Het optimaal functioneren van landbouw, natuur en bos vereist samenhangende landschappelijke structuren met beperkte mogelijkheden voor andere functies waarbij de strategische voorraden beschikbaar blijven, de ruimtelijke draagkracht niet overschreden wordt en het ruimtebeslag of de verharding niet toeneemt.

Gradatie in multifunctioneel ruimtegebruik

Multifunctionaliteit is gericht op een verantwoord samengaan van openruimtefuncties en ruimtegebruiken waarbij het functioneren van de hoofdfuncties landbouw, natuur en bos niet in het gedrang komt en de ruimtelijke draagkracht niet overschreden wordt. Het multifunctioneel gebruik van de open ruimte beperkt zich tot een verantwoord medegebruik zonder significant ruimtebeslag zodat strategische voorraden beschikbaar blijven en regulerende diensten geleverd blijven. De hoofdbestemming mag niet belemmerd worden of in het gedrang worden gebracht.

Geïntegreerde gebiedsontwikkeling

Integrale en geïntegreerde gebiedsontwikkeling biedt in de open ruimte kansen voor tegelijkertijd het beter benutten van die schaarse open ruimte en het realiseren van economische voordelen. Het samenleggen van

beleidsagenda's en het geïntegreerd benaderen van gebiedsontwikkeling creëert win-win situaties.

Dynamiek medegebruik afstemmen op de hoofdfunctie

Medegebruik heeft respect voor de draagkracht van het gebied. Een doordachte spreiding houdt rekening met de kwetsbaarheid van natuur- en landbouwgebieden en een functionele integratie zorgt voor het versterken van de ruimtelijke kwaliteit en de beleefbaarheid van waardevolle landschappen. Gebiedsgerichte partnerschappen zorgen voor samenhang in ontwikkelingen en het behoud van streekidentiteit en waardevolle landschappen.

Ontwikkelingen benutten voor versterken duurzaamheid en leefkwaliteit

Ruimtelijk rendementsverhoging of bijkomend ruimtebeslag in de open ruimte mogen de waarden en kwaliteiten van het gebied niet aantasten. Dergelijke ontwikkelingen moeten passen binnen de ontwikkelingsrichting die voor een gebied is uitgezet en worden gekoppeld aan de realisatie van maatschappelijke doelen voor duurzaamheid en leefkwaliteit. Ze gaan zuinig en zorgvuldig om met de ruimte en de kwaliteiten van het gebied.

B. Functies bundelen en verweven in het ruimtebeslag

Het bundelen en verweven van functies is in veel gevallen belangrijk voor de ontwikkeling binnen het ruimtebeslag. Het samenbrengen van verschillende activiteiten is belangrijk voor onder meer het beheersen van mobiliteit en het verhogen van de efficiëntie van logistiek en energievoorzieningen. De aanwezigheid van voorzieningen en (economische) activiteiten in wijken, dorpskernen, bedrijventerreinen en agro-industriële complexen moet samen met een koolstofarme (stads)distributie bijdragen aan de levendigheid en economische vitaliteit.

Landbouwbedrijven kunnen zich vestigen of uitbreiden in het agrarisch gebied, behalve in bouwvrije zones of natuurverwevingsgebieden. Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik en het beperken van bijkomend ruimtebeslag staat voorop. Landbouwbedrijfszetels die vrijkomen, krijgen bij voorkeur een nieuwe agrarische functie door herstructurering of herontwikkeling. Pas in tweede orde kan een niet-agrarisch hergebruik op voorwaarde dat de functiewijziging (1) de draagkracht van de open ruimte niet overschrijdt, (2) geen onaanvaardbare mobiliteitsdruk genereert en (3) geen noemenswaardige bijkomende verharding of ruimtebeslag tot gevolg heeft.

Toeleverende en verwerkende bedrijven (bv. conservenbedrijven, mestverwerking, veevoeder- of meststoffabrieken) hebben een ruimtelijk-functionele relatie met de landbouw maar zijn geen landbouwbedrijven. Ook kleinhandels- en dienstverlenende bedrijven of toeristisch-recreatieve bedrijven zijn (bv. tuincentra, dierenklinieken, maneges) geen landbouwbedrijven. Het ontwikkelen van nieuwe toeleverende, verwerkende, kleinhandels-, dienstverlenende of toeristisch-recreatieve bedrijven is niet toegelaten in agrarisch gebied, tenzij dit kan binnen de voorwaarden voor het hergebruik van voormalige landbouwbedrijfszetels. Voor bestaande bedrijven met een voldoende band met landbouw dient een toets te gebeuren van ruimtelijke inpasbaarheid in functie van mogelijke bestemmingswijziging.

Nieuwe toeleverende en verwerkende bedrijven kunnen ontwikkelen op bedrijventerreinen of op agro-industriële complexen. Agro-industriële complexen zijn agrarische bedrijventerreinen waar agrarische bedrijven samen met een aantal toeleverende, verwerkende of dienstverlenende

bedrijven ontwikkeld worden. De clustering van deze bedrijven is erop gericht mobiliteit te beheersen, kennisuitwisseling te bevorderen en de efficiënte van logistieke en energievoorzieningen te verhogen. Het verweven van agrarische bedrijven met gemeenschappelijke of aanvullende activiteiten biedt kansen op vlak van het beperken van het ruimtebeslag, het vrijwaren van de onbebouwde open ruimte en het sluiten van kringlopen (water, energie, afvalstoffen, warmte...). Er zal ruimte worden gezocht voor dergelijke bedrijvenczones, en de bedrijven zullen worden gestimuleerd om zich hier te vestigen.

Het realiseren van een sterke groenblauwe dooradering in het ruimtebeslag is een belangrijke opgave. Ze zorgen niet alleen voor een verhoging van de leefkwaliteit en de beleving, ze spelen ook een rol op het vlak van waterberging, klimaatregeling, biodiversiteit, duurzaam transport, luchtzuivering en het sluiten van kringlopen.

Ruimtelijke principes

Verweven waar het kan ...

Het ruimtebeslag ontwikkelt zich bij voorkeur verweven en brengt functies samen zoals wonen, werken, voorzieningen, voedsel- en landbouwproductie, energiewinning, groen en water. Verweving, zoals het integreren van ondernemingen in de woonkern (of het behoud van die verweving), gebeurt vanuit de gedachte dat functies elkaar versterken, om maatschappelijk meerwaarde te creëren (zoals het sluiten van kringlopen in functie van een circulaire economie) en om het aantal verplaatsingen te beperken.

... scheiden waar het moet

Niet alle functies zijn op één plaats combineerbaar. Risicovolle activiteiten, zoals SEVESO-bedrijven laten zich niet of zeer beperkt verweven. Het toelaten van bepaalde functies kan ook de ontwikkelingskansen van andere functies belemmeren. Hier geldt het principe: scheiden waar het moet. Scheiden is ook de beste oplossing voor hinderende activiteiten die te veel milderende maatregelen naar de directe omgeving vereisen of zeer veel verkeer aantrekken. Ruimte vragen voor niet-verweefbare activiteiten vormen een eigen opgave in ruimtelijke ontwikkelingsprogramma's.

Gedifferentieerde bebouwingsmogelijkheden voor de professionele landbouw

Een differentiatie in bebouwingsmogelijkheden in het agrarisch gebied is in een aantal gevallen nodig of nuttig om een robuuste open ruimte te garanderen en de landbouwstructuur te optimaliseren. Gebiedsprocessen zullen bepalen welke randvoorwaarden gesteld worden aan de ontwikkeling van bestaande en nieuwe bedrijfszetels. In principe kunnen bestaande agrarische bedrijven zich uitbreiden en nieuwe agrarische bedrijven zich inplanten in de gebieden van de agrarische structuur, bij voorkeur binnen het bestaande ruimtebeslag of op goed gelegen locaties buiten het bouwvrij agrarisch gebied of het verwevingsgebied.

Ontwikkelingsperspectieven voor aan de landbouw toeleverende, verwerkende en dienstverlenende bedrijven

Nieuwe toeleverende, verwerkende of dienstverlenende bedrijven kunnen ontwikkelen op bedrijventerreinen en agro-industriële complexen waarvoor ruimte zal worden gecreëerd. Ze zullen daartoe ook worden gestimuleerd. Het ontwikkelen van nieuwe toeleverende en verwerkende bedrijven, kleinhandels- en dienstverlenende bedrijven en toeristisch-recreatieve bedrijven is niet mogelijk in het agrarisch gebied, tenzij als hergebruik van een voormalige landbouwbedrijfszetel binnen de randvoorwaarden voor hergebruik, of tenzij het een beperkte toeleverende, verwerkende of dienstverlenende activiteit betreft die is gekoppeld aan een actieve landbouwuitbating.

Ruimte voor hergebruik op maat van de draagkracht

Een verdere groei van linten en verspreide bebouwing is niet aanvaardbaar. De dynamiek die uitgaat van bestaande verspreide bebouwing mag de draagkracht van de open ruimte niet overschrijden. Woon- en werkfuncties in bestaande bebouwing in openruimtebestemmingen kunnen enkel toegelaten worden als dat (1) de draagkracht van de open ruimte niet overschrijdt, (2) geen onaanvaardbare mobiliteitsdruk genereert en (3) geen noemenswaardige bijkomende verharding of ruimtebeslag tot gevolg heeft.

2.2 Ontwikkelen vanuit samenhang

2.2.1 Samenhangende steden en dorpen

Het ruimtelijk beleid zet in op een samenhangende en evenwichtige ontwikkeling van woongelegenheden, werkplekken en voorzieningen door ze zoveel mogelijk te koppelen aan collectieve vervoersstromen, aan fietsinfrastructuur en bestaande concentraties van voorzieningen. Dat gebeurt maximaal door het ruimtelijk rendement te verhogen en kernen te versterken. De inzet van (technologische) innovaties zal steeds belangrijker worden om de samenhang tussen steden en dorpen te versterken. Samenhangende ontwikkeling heeft als doel de multimodale toegankelijkheid en nabijheid van werkplekken en voorzieningen te bevorderen en zo de ruimtelijke voorwaarden te scheppen voor mobiliteitsbeheersing en basisbereikbaarheid, emissiereductie en logistieke en energie-efficiëntie.

Ruimtelijke principes

Knooppuntwaarde en voorzieningenniveau bepalen mogelijkheden voor gemengde ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen

De knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau van een kern bepalen de ontwikkelingsmogelijkheden van een kern, zoals de uitbreidingsmogelijkheden, de streefwaarden voor ruimtelijk rendement, het type en mix van activiteiten (wonen, werken, voorzieningen). Plaatsen met de hoge knooppuntwaarden vangen zoveel mogelijk de ruimtevragen als gevolg van demografische groei op. De knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau van een kern kunnen doorheen de tijd veranderen door onder andere bijkomende collectieve vervoersmodi of door de realisatie van additionele voorzieningen.

A. Ontwikkelen op knooppunten van collectieve vervoersstromen en fietsinfrastructuur

De knooppunten met een voldoende knooppuntwaarde in het systeem van collectief vervoer en de fietsinfrastructuur vormen de basis voor nieuwe ontwikkelingen.

Het fijnmazig railnetwerk (trein, metro, tram en andere vaste infrastructuren) vormt vandaag de basis voor de ruimtelijke ontwikkeling van personenvervoer-gebonden activiteiten in regio's met een sterk stedelijk karakter. Het versterken van de bestaande steden blijft hierbij een uitgangspunt. Het railnetwerk is vandaag het collectief vervoerssysteem (zie begrippenlijst) met de hoogste capaciteit om op stedelijk-regionaal niveau grote aantallen personen te verplaatsen met een minimale impact

op gezondheid en ruimte-inname. Naar de toekomst toe kunnen ook andere modi deze opdracht (wellicht zelfs beter en meer ecologisch) uitvoeren. De (her)ontwikkeling van kernen gebeurt daarom voornamelijk rond knooppunten in het railnetwerk. Daarnaast biedt het kernnet ook mogelijkheden, zeker als antwoord op de hoge vervoersvraag op grote assen. Toekomstige duurzame mobiliteitsvormen zullen geënt worden op de knooppunten. Ruimtelijke activiteiten die weinig personenvervoer genereren, kunnen zich ook op andere lijninfrastructuren enten.

Het voorzieningenniveau en de ligging in het collectief vervoersysteem, rekening houdend met het kernnet, en de fietsinfrastructuur zijn doorslaggevend bij de keuze van te ontwikkelen kernen in regio's met een meer landelijk karakter.

De indeling in types van knooppunten voor personenvervoer gebeurt mede op basis van de knooppuntwaarde. Knooppuntwaarde kan veranderen doorheen de tijd door nieuwe ontwikkelingen in het collectieve vervoerssysteem (vb nieuwe multimodale duurzame ontsluitingsopties) en door technologische innovaties die raken aan de invloedssfeer en bereikbaarheid van het knooppunt. Dit betekent dat een knooppunt kan springen in de indeling.

Knooppunten voor personenvervoer en hun globaal ontwikkelingsperspectief	
Internationale knooppunten Internationaal uitstekend bereikbare knooppunten zoals de luchthaven Brussels Airport (Zaventem), HST-stations	Ruimte maken voor gemengde leefomgevingen met hoog rendement, eventueel in de vorm van een metropolitane hefboomplek. Er is hier in bijzonder ruimte voor internationale voorzieningen, internationale bedrijvigheid in de kenniseconomie en metropolitaan leven.
Metropolitane knooppunten Vanuit heel Vlaanderen en haar directe omgeving uitstekend multimodaal bereikbare knooppunten, zoals bepaalde treinstations van de grote steden. Zij dienen als toegangspoort tot een regio met stedelijk karakter	Ruimte maken voor gemengde leefomgevingen met hoog rendement, eventueel in de vorm van een metropolitane hefboomplek. Er is hier ruimte voor metropolitane voorzieningen, investeringen in kennisintensieve sectoren en metropolitaan wonen en leven.
Stedelijk-regionale knooppunten Vanuit de stedelijke regio bereikbare interne knooppunten door middel van collectieve vervoersmodi en fietsinfrastructuur, zoals de verschillende (kleinere) treinstations, tram- of metrohaltes die de verschillende kernen in de regio onderling, en het metropolitane knooppunt verbinden.	Ruimte maken voor gemengde leefomgevingen met behoorlijk rendement (wonen, werken, voorzieningen, ...); kernen krijgen behoorlijke ontwikkelingskansen
Landelijk-regionale knooppunten Vanuit de landelijke regio bereikbare interne knooppunten door middel van (collectieve) vervoersmodi en fietsinfrastructuur zoals kleine treinstations en bushaltes, die de kernen in de regio	Ruimte maken voor gemengde leefomgevingen met gepast rendement (wonen, werken, voorzieningen, ...); kernen krijgen gepaste ontwikkelingskansen

onderling met elkaar verbinden.	
---------------------------------	--

Ruimtelijke principes

De knooppuntwaarde bepaalt de dichtheid en afstand voor ontwikkelingen

De knooppuntwaarde bepaalt binnen welke afstand tot het knooppunt ontwikkelingen mogelijk zijn. Bij een lage knooppuntwaarde zijn ontwikkelingen slechts binnen een beperkte afstand van het knooppunt mogelijk. Bij een hoge knooppuntwaarde (bv. internationaal knooppunt) zijn ontwikkelingen binnen een grotere afstand van het knooppunt mogelijk.

Internationale bereikbaarheid waarborgen

Metropolitane hefboomplekken worden ontwikkeld in de nabijheid van internationale knooppunten of moeten van daaruit voldoende vlot bereikbaar zijn. Om de internationale bereikbaarheid verder te borgen, worden ingrepen die nefast zijn voor de snelle reistijden en de frequentie tussen de hoogste niveaus van knooppunten (bv. bijkomende stopplaatsen die de snelheid van een treinverbinding doen dalen) voorkomen.

Goederenstromen hebben een eigen functionele logica door de internationale organisatie van productieketens en afzetmarkten. In bepaalde gevallen speelt deze logica ook in de ontwikkeling van gemengde omgevingen. Ruimtelijk slaan ze neer in logistieke knopen voor overslag en verwerking en verbindingen voor aan- en afvoer. Logistieke activiteiten ontwikkelen bij voorkeur in knooppunten gekoppeld aan de continentale verbindingen in het trans-Europese vervoersnetwerk, zeker als het persoonsgebonden vervoer er naartoe nevensgeschikt is. Multimodale toegankelijkheid is hierbij zeer belangrijk. Toekomstige innovaties kunnen wijzigingen in de logistiek teweeg brengen met een mogelijk impact op de ruimtelijke ontwikkeling.

Ruimtelijke principes

Internationale transportstromen waarborgen

De internationale verbindingen tussen internationale logistieke knooppunten en de grens moeten van hoge kwaliteit blijven. Internationale toekomstige evoluties op vlak van transportstromen worden, waar ruimtelijk inpasbaar, gewenst en noodzakelijk, gefaciliteerd. Om de internationale bereikbaarheid verder te borgen worden ingrepen die nefast zijn voor de betrouwbaarheid en robuustheid van de internationale verbindingen geweerd.

Waterwegennet als drager voor ontwikkeling van watergebonden bedrijventerreinen

Het waterwegennet is cruciaal in een goed werkend multimodaal vervoerssysteem voor logistiek. De voorname onderdelen van het waterwegennet zijn een drager voor het intensiveren en gericht uitbreiden van de voorraad van ruimte voor logistieke activiteit. Het waterwegennet moet na zo'n ontwikkeling ook daadwerkelijk een belangrijke transportmodus blijven.

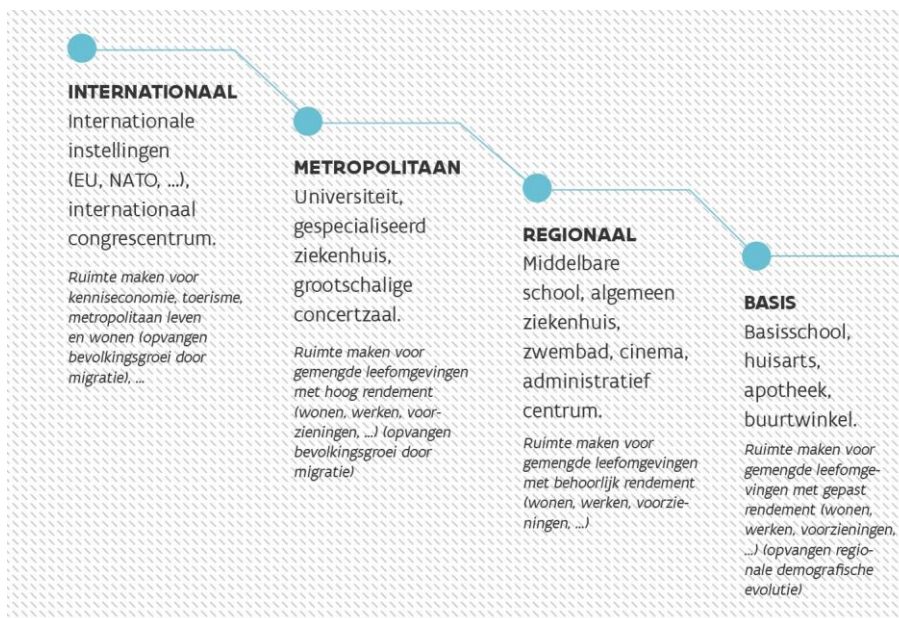
B. Ontwikkelen op basis van het bestaande voorzieningenniveau

Het voorzieningenniveau bepaalt ook mee de ontwikkelingsmogelijkheden van een plek.

De ontwikkeling van nieuwe woongelegenheden gebeurt in de nabijheid, op aanvaardbare wandel- of fietsafstand, van een voldoende pakket basisvoorzieningen om zoveel mogelijk mensen de mogelijkheid te geven hiervan eenvoudig gebruik te laten maken.

Het waarborgen van de toegang tot regionale voorzieningen, die een ruimer verzorgingsgebied hebben, gebeurt door die te ontwikkelen in kernen die vlot bereikbaar zijn met de fiets of via collectieve vervoerssystemen en ondersteunt zo de realisatie van basisbereikbaarheid, binnen een regionale context.

Het voorzieningenniveau en de knooppuntwaarde zijn bepalend voor het na te streven ruimtelijk rendementsniveau en het gewenste activiteitenpakket voor die locatie:

De ontwikkeling van het voorzieningenniveau houdt gelijke tred met de zorg- en welzijnsbehoeften van de (toekomstige) bewoners. Publieke voorzieningen zijn daarom een geïntegreerd onderdeel van (her)ontwikkelingsprogramma's.

Ruimtelijke principes

Nieuwe ontwikkelingen op wandel- en fietsafstand van basisvoorzieningen

De ontwikkeling van (bijkomende) woongelegenheden gebeurt op een aanvaardbare wandel- en fietsafstand van een voldoende pakket van basisvoorzieningen.

Voorzieningenniveau houdt gelijke tred met andere ontwikkelingen

Het voorzieningenniveau wordt op maat gehouden van de kern. Bij een verhoging van de knooppuntwaarde of de ontwikkeling van bijkomende woongelegenheden, kan (wanneer de knooppuntwaarde stijgt) of moet (bij bijkomende woongelegenheden of economische activiteit) ook het voorzieningenniveau in de kern verhogen. Tegelijk geldt: hoe hoger het voorzieningenniveau, des te groter de ontwikkelingskans voor gemengde ontwikkelingen.

2.2.2 Samenhang vanuit energie

Het ruimtelijk beleid faciliteert de transitie naar hernieuwbare energie maximaal. Om deze ambitie waar te maken, bouwt het ruimtelijk beleid voort op de *trias energetica*:

1. Beperk het energieverbruik door verspilling tegen te gaan (bijvoorbeeld door isolatie, energie-efficiënte woningen, compacte bouwvormen of oriëntatie van woningen);
2. Maak maximaal gebruik van energie uit duurzame en hernieuwbare bronnen (wind, zon, aardwarmte, water, ...) en maak het ruimtelijk mogelijk deze op de meest aangewezen en efficiënte plaatsen te realiseren;
3. Om in de resterende energiebehoefte te voorzien, dient zo efficiënt mogelijk gebruik gemaakt te worden van energiebronnen zoals WKK, warmtepomp of warmtenetten, en dient daarvoor ruimte te worden gecreëerd.

Het gebruik van restwarmte en hernieuwbare energie zijn complementair om in de behoefte te voorzien.

De lokalisatie van de productie, opslag en transport van hernieuwbare energie kan binnen elke bestemmingscategorie worden ingepast.

A. Ruimte energie-efficiënt organiseren en gebruiken

Met het oog op energie-efficiëntie wordt in de ruimtelijke ontwikkeling prioriteit gegeven aan energiezuinige bouwvormen en wordt het genereren van vermijdbare mobiliteit met een hoge(re) energievraag beperkt.

Compacte en gesloten bouwvormen met hogere (woon)dichtheden en een goede oriëntatie voor het gebruik van zonlicht verbruiken doorgaans een pak minder energie. De juiste condities zijn nodig om op basis van een goede inrichting (grootte en oriëntatie van kavels, inrichting, natuurlijke verkoeling door groen en beperkte verstening...) maatwerk te laten leveren voor energiezuinig gebouwen.

Stedenbouwkundige voorschriften mogen duurzame bouwvormen niet in de weg staan.

Ruimtelijke principes

Energiezuinig ruimtelijk ontwikkelen

Ruimtelijke ontwikkeling houdt zo veel mogelijk rekening met de beschikbaarheid en het optimaal gebruik van

energie en warmte.

B. Energie-uitwisseling ruimtelijk organiseren

Het samenbrengen van functies in gebouwen, bouwblokken, wijken en (agro-)industriële complexen met het oog op warmte-uitwisseling maakt een efficiënter gebruik van warmte mogelijk. Hogere (woon)dichtheden dragen bij aan de rendabiliteit van warmtenetten. Warmte is een belangrijk aandachtspunt omdat Vlaanderen daaruit veel energiewinst kan boeken.

Ruimtelijke principes

Energie-uitwisseling ruimtelijk stimuleren

Ruimtelijke ontwikkeling lokaliseert de productie, de opslag, het transport en het gebruik van (hernieuwbare) energie nabij andere ruimtelijke functies om uitwisseling mogelijk te maken en om ruimtelijke versnippering te beperken.

C. Hernieuwbare energiebronnen

De ruimtelijke ontwikkeling ondersteunt de transitie naar een maatschappelijk gedragen palet van hernieuwbare energiebronnen. De ontwikkeling van ruimte voor energieproductie gebeurt prioritair in de nabijheid van de eindgebruiker, daarna in ruimten met grote infrastructuren (bijvoorbeeld langsheen lijninfrastructuren) en pas in laatste instantie in de open ruimte. Nabijheid is belangrijk om energieverlies door transport te beperken. Kleinschalige energiebronnen (zonnepanelen, warmtepompen...) zijn eenvoudiger nabij de eindgebruiker te ontwikkelen omdat ze zich beter laten verweven in de bebouwde omgeving. Energieproductie in de open ruimte gebeurt zorgvuldig om versnippering te voorkomen. Het creëren van voldoende (verweven) ruimteaanbod is nodig om substantieel bij te dragen tot energiedoelstellingen, aantrekkelijke energielandschappen tot stand te brengen en meerwaarde te zoeken vanuit het samengegaan met voedselproductie, waterbeheer en biodiversiteit. De ontwikkeling van ruimte voor de productie van hernieuwbare bronnen houdt steeds rekening met de specifieke bronafhankelijke locatievereisten. Een windturbine heeft bijvoorbeeld een locatie nodig met voldoende wind.

Ruimtelijke principes

Drietrapsladder voor het lokaliseren van hernieuwbare energie

De ontwikkeling van ruimte voor energieproductie gebeurt prioritair in de nabijheid van de eindgebruiker, daarna in ruimten met grote infrastructuren en pas in laatste instantie in alle gebieden van de open ruimte. Hierbij dient evenwel rekening gehouden te worden met de bronafhankelijke locatievereisten en de hinderaspecten die zich kunnen voordoen.

D. Energie-infrastructuur bundelen

Een aanpassing van de energie-infrastructuur is noodzakelijk om bevoorradingszekerheid te garanderen, een groter aandeel hernieuwbare energie op te vangen en een Europese energiemarkt mogelijk te maken. Er is nood aan de uitbouw van een toekomstgerichte infrastructuur.

Transportleidingen voor energie (elektriciteitsleidingen, gasleidingen, pijpleidingen en warmtenetten) worden zo veel mogelijk gebundeld met bestaande infrastructuur. In functie van de

technische beperkingen worden ondergrondse leidingen zo veel mogelijk aangelegd in leidingstroken en gebundeld met lijninfrastructuren, rekening houdend met de maatschappelijke kost.

Het is mogelijk nieuwe technieken zoals geothermie toe te passen in de ruimtelijke ontwikkeling ook wanneer hiervoor nieuwe infrastructuur nodig zijn.

Ruimte voor de opslag van energie is belangrijk voor betrouwbare energievoorziening waarin buffering, slimme netwerken en de afstemming van vraag en aanbod een grotere rol zijn gaan spelen. Ondergrondse opslag vereist een zorgvuldige afweging ten opzichte van andere claims op de ondergrond.

Ruimtelijke principes

Bundeling

Het transport van energie (zoals elektriciteit, warmte, energie-houdende gassen, vloeistoffen) vraagt om infrastructuur. Indien dit geen veiligheidsrisico's veroorzaakt, worden deze zoveel mogelijk gebundeld met bestaande infrastructuur om versnippering tegen te gaan.

2.2.3 Samenhangende veerkrachtige (open) ruimte

Open en onverharde ruimte is een intrinsiek waardevol goed. Om die intrinsieke waarden te behouden, is het nodig de open en onverharde ruimte maximaal te vrijwaren en de functionele samenhang van de open ruimte en de landschappelijke structuur te versterken.

A. Ruimte voor landbouw, bos, natuur en water in een samenhangend en functioneel geheel

Ruimtelijke ontwikkeling maakt werk van een robuuste open ruimte door zich te richten op het behouden en versterken van de samenhangende structuur van open ruimte en groenblauwe aders. De robuuste open ruimte is het samenhangend geheel van strategische landbouw-, natuur- en bosgebieden en van structuurbepalende rivier- en beeksystemen. Het omvat zowel kerngebieden voor voedselproductie en biodiversiteit als een fijnmazig netwerk van groenblauwe aders doorheen de open en bebouwde ruimte. De fijnmazige groenblauwe dooradering draagt bij tot de verbinding tussen natuurgebieden en bevordert de ecologische samenhang van grote aaneengesloten gebieden met kleinere fragmenten in of nabij de stad.

Een samenhangende veerkrachtige open ruimte is belangrijk om voldoende kwalitatieve ruimte te garanderen voor landbouw, natuur en water. Goede ruimtelijke condities maken deze functies minder kwetsbaar voor druk en veranderingen. Hoog-dynamische ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het vlak van recreatie, zijn enkel toelaatbaar als de schaal ervan de robuuste structuur, de hoofdfunctie en het landschap niet aantast. Strategische landbouwgebieden zijn cruciaal als economische motor van landelijke regio's en verzekeren een internationaal competitieve en klimaatbestendige voedselproductie aan correcte prijzen. Natuur- en bosgebieden worden uitgebreid om leefgebieden voor soorten in stand te houden en biodiversiteit te bevorderen. De speciale beschermingszones worden planologisch bestemd en gerealiseerd, rekening houdend met socio-economische factoren. Structuurbepalende rivier- en beeksystemen dringen overstromingsrisico's

terug in de nieuwe en reeds bebouwde gebieden, verhogen de waterbeschikbaarheid en zorgen tegelijkertijd voor gezonde en natuurlijke functionerende watersystemen.

Ruimtelijke principes

Open ruimte maximaal vrijwaren en verbindingen herstellen

Robuuste open ruimte en groenblauwe aders worden gevrijwaard van ontwikkelingen die aanleiding geven tot versnippering zoals bijkomende bebouwing of verharding. Nieuwe ontwikkelingen voor wonen, werken of harde recreatie gebeuren zo veel mogelijk binnen het bestaande ruimtebeslag. Druk op de open ruimte vanuit ontwikkelingen in de stads- of dorpsrand wordt meer en meer vermeden. Bestaande bottle-necks in de verbindingen worden weggewerkt.

Kwalitatieve bodems en cultuurgrond beschikbaar houden

Vlaanderen beschikt over veel vruchtbare bodems die ook in de toekomst inzetbaar moeten zijn voor voedselproductie. Kwalitatieve bodems zijn een schaarse en onvervangbare hulpbron die voor land- en tuinbouw beschikbaar moeten blijven. Het agrarisch gebied moet behouden blijven voor de beroepslandbouw onder meer om veranderingen in de voedselvraag op te vangen. Het gaat daarbij zowel om grote aaneengesloten akkerbouw-, fruitteelt- en veeteeltgebieden als om kleinere hoogproductieve groenteteeltgebieden. Als uitgangspunten hiervoor geldt de ruimtelijk-functionele samenhang tussen het fysische systeem en de structurerende elementen van de agrarische structuur.

Kerngebieden (VEN en Natura 2000) verzekeren

Ruimtelijke ontwikkeling bevordert de realisatie van het Vlaams Ecologisch Netwerk en de Europese natuurdoelstellingen voor het Natura 2000-netwerk. Als uitgangspunt hiervoor gelden de speciale beschermingszones en de reeds ingerichte natuur en bestaande waardevolle bossen. Biodiversiteitsherstel vereist het behoud en de realisatie van grote eenheden natuur.

Structuurbepalende rivier- en beekvalleien ontwikkelen

Samenhangende rivier- en beeksystemen gaan de uitdaging van klimaatverandering aan door wateropslag, waterberging en het beheer van water integraal en op het schaalniveau van stroombekkens te benaderen. Tegelijk vormen de valleien belangrijke routes om de migratie van soorten mogelijk te maken. Ruimtelijke ontwikkeling bevordert een systeemherstel van bron tot monding, een goede ecologische toestand van de waterloop en de vallei, een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en van de beleving van de valleilandschappen.

B. Fijnmazige groenblauwe dooradering

Groenblauwe dooradering is een fijnmazig netwerk van groene verbindingen en waterlopen door open en bebouwde ruimte. Het bestaat onder meer uit open rivier- en beekvalleien, groene massa's zoals parken en (speel)bossen, lijnelementen zoals bomenrijen, houtkanten of bermen, wateroppervlakten zoals poelen, vijvers en bekkens, en aan gebouwen gekoppeld groen zoals tuinen, groendaken of groengevels of groene en blauwe ecologische infrastructuur doorheen bedrijventerreinen en landbouwgebieden. Groenblauwe dooradering bevordert de ecologische samenhang van grote aaneengesloten gebieden met kleinere fragmenten in of nabij de stad en verhoogt de gezondheid van de mens en de ruimtelijke kwaliteit. Groenblauwe dooradering kan bijdragen aan de migratie van soorten, verhoogde waterberging of waterinfiltratie. Groene massa's en waterlopen vormen een samenhangend netwerk dat vanuit de open ruimte tot diep in de

bebouwde omgeving doordringt. Door groene ruimtes in de stad te verbinden en toegankelijk te maken met grotere groenpolen aan de rand kan iedereen genieten van rust, ontspanning en verkoeling.

Ruimtelijke principes

Groenblauwe aders multifunctioneel ontwikkelen

Groenblauwe aders dienen meerdere maatschappelijke doelen en worden daarom vanuit een multifunctioneel perspectief ontwikkeld. Ze hebben een verkoelend effect op de stedelijke hitte en dragen bij tot het zuiveren van de lucht, het bergen van water en de biodiversiteit. Groenblauwe dooradering draagt bij tot een veerkrachtigere inrichting. De inrichting ervan zorgt voor een toename van de ecologische waarde en het sluiten van natuurlijke kringlopen.

Groenblauw dooraderen als basis voor de leefkwaliteit in steden, dorpen en wijken

De ontwikkeling van groenblauwe aders is een randvoorwaarde voor ruimtelijk rendementsverhoging en nieuwe ruimte-inname. Rendementsverhoging kan enkel als er voldoende kwalitatief stadsgroen en publieke ruimte is: wijkgroen, bruikbare parken en goed bereikbare groengebieden om de stad. Zorgvuldig verdichten dwingt tot het optimaal gebruik van de openbare ruimte. Water en ruimte voor waterberging spelen daarin een belangrijke rol. Het zichtbaar maken van groenblauwe aders in de bebouwde omgeving versterkt de belevingswaarde en draagt bij tot het beter functioneren van natuurlijke kringlopen.

Groenblauwe aders maximaal toegankelijk houden

Groenblauwe aders maken onder meer speelbossen, speelweiden en speelparken in de open ruimte toegankelijk vanuit de stedelijke omgeving. In de bebouwde omgeving zijn collectieve tuinen en parken toegankelijk en beleefbaar voor de buurt. Goed geschakelde groenblauwe aders maken een koppeling met functionele en recreatieve wandel- en fietsroutes mogelijk.

C. Veerkrachtige inrichting die voedselproductie, biodiversiteit, bodeminfiltratie en regenwaterberging garandeert

Rivier- en beeksystemen, natuur-, bos- en landbouwgebieden zijn, als ze op de juiste manier ingericht en beheerd worden, in staat om veranderingen en druk op te vangen. De ruimte wordt zodanig ingericht dat ze niet telkens aangepast moet worden bij het herstel van geleden schade door overstromingen, droogte of hitte, maar veerkrachtig genoeg is om ook tijdens of na periodes van veranderingen of onzekerheden voldoende voedselproductie, biodiversiteit, bodeminfiltratie, regenwaterberging en waterzuivering te garanderen.

Ruimtelijke principes

Veerkrachtig ingerichte landbouwgebieden die voedsel- en landbouwproductie garanderen

Ruimtelijke kenmerken zoals de grootte van het gebied, de grootte van de percelen, de erosie- of de overstromingsgevoeligheid bepalen mee de keuze voor geschikte en toekomstgerichte landbouwwormen. Het landbouwgebied evolueert steeds in evenwicht met water, bodem, lucht en energie. Vooral in reliëfrijke gebieden en rivier- en beekvalleien gaat dat gepaard met adaptatiemaatregelen waarbij zowel de ruimtelijke inrichting als de landbouwproductiemethoden de effecten van de klimaatverandering moeten milderen.

Veerkrachtig ingerichte landbouwgebieden versterken tevens de kwaliteit van het landschap.

Veerkrachtig ingerichte natuurgebieden die biodiversiteit garanderen

Een robuust netwerk van natuur- en bosgebieden en kwaliteitsvolle natuur is belangrijk om biodiversiteit te garanderen. Om dit te realiseren dienen natuur- en bosgebieden gericht te worden aangekocht, ingericht of beschermd door de overheid of private initiatieven. Prioritaire gebieden worden in kaart gebracht. Planologische ingrepen zijn een meerwaarde om de bescherming ook juridisch te garanderen.

Veerkrachtige groenblauwe aders die biodiversiteit bevorderen

Soorten kunnen over klimaatgordels heen migreren door verbindingen te herstellen en functionele barrières weg te nemen. Dit betekent onder meer waterstructuren toevoegen of herstellen, weg- en spoorbermen groen inkleden, het juridisch aanbod aan verharding of bebouwing selectief wegnemen op cruciale schakels, kunstmatige ingrepen zoals ecoducten of groene stapstenen zoals bomenrijen. De ecologische connectiviteit van de ruimte verhoogt door de aanleg van lijnvormige groenelementen langs auto-, water- en spoorwegen, doordacht aangelegde groenstructuren op bedrijventerreinen en langs de randen van de stad.

Veerkrachtige inrichting die wateroverlast en watertekort in samenhang aanpakt

Door bijkomende verharding te beperken, bodeminfiltratie en regenwatercaptatie te bevorderen verhoogt de waterbeschikbaarheid. Het behoud van het onbebouwd karakter van natuurlijke waterbergingsgebieden, valleien en overstromingsgevoelige zones voorkomt overstromingsschade samen met de aanleg van bijkomende waterbergingsgebieden. Schade aan bestaande bebouwing in overstromingsgevoelige gebieden wordt vermeden. Voor nieuwe bebouwing wordt een adequate bescherming tegen overstromingsschade nagestreefd door gepaste ruimtelijke keuzes, voorschriften en bouwvormen. Ook in de bebouwde ruimte wordt - op kleine schaal – een bijdrage geleverd door infiltratie en occasionele buffering.

D. Winning van water en delfstoffen

Water- en delfstoffenwinning in de open ruimte gebeuren binnen een gebiedsgericht ruimtelijk ontwikkelingskader en alleen binnen een streven naar het beperken van het gebruik van eindige grondstoffen, doelmatig (her)gebruik en gekoppeld aan de behoefte. Uitgangspunt is duurzame zelfvoorziening van grondstoffen. De keuze van nieuwe locaties gebeurt op basis van geologische omstandigheden, ruimtelijke mogelijkheden op het vlak van nabestemming, de ontsluiting via het mobiliteitssysteem (waaronder waterwegen) en landschappelijke context en in relatie tot ander Vlaams beleid. De nabestemming is kwalitatief en de realisatie ervan wordt opgevolgd.

Ruimtelijke ontwikkelingen op het vlak van waterwinning en ontginning gebeuren in relatie tot de geologische en geohydrologische context. De aanleg van nieuwe waterwinningsinfrastructuren worden afgewogen ten opzichte van geohydrologische, ecologische, waterkwalitatieve, – kwantitatieve én ruimtelijke aspecten.

Nieuwe ontginningen in worden zodanig georganiseerd dat ze de structuurbepalende functies versterken en een landschap met ruimtelijke kwaliteit realiseren. De keuze van nieuwe locaties

wordt bijgevolg niet uitsluitend bepaald door de geologische omstandigheden maar ook door de ruimtelijke potenties van het gebied, in het bijzonder wat betreft de nabestemmingsmogelijkheden die moeten worden afgestemd op het beleid van andere overheidssectoren. In een evoluerende maatschappij richting duurzaam materialenbeheer, duurzaam transport en duurzame energiebevoorrading worden ook deze beleidsaspecten belangrijk voor de keuze van nieuwe ontginningslocaties (bijv. langs een waterweg) en van innovatieve oplossingen voor nabestemmingen (bijv. permanente industriële bedrijvigheid voor de productie van grondstoffen uit recyclageactiviteiten, uitgegraven bodem en baggerspecie of waterkrachtcentrales). Het hanteren van dezelfde principes creëert mogelijkheden voor urban mining.

Ruimtelijke principes

Ontginningen in de open ruimte versterken de structuurbepalende functies en landschappelijke kwaliteit

Nieuwe ontginningen moeten de structuurbepalende functies versterken en een landschap met ruimtelijke kwaliteit realiseren. Ontginningen gebeuren binnen een gebiedsgericht ruimtelijk ontwikkelingskader en alleen binnen een streven naar het beperken van het gebruik van eindige grondstoffen en doelmatig (her)gebruik.

2.3 De leefkwaliteit bevorderen: welzijn, woonkwaliteit en gezondheid

Mensen moeten tevreden kunnen zijn over hun woon- en werkgelegenheid in hun (directe) leefomgeving. Ruimtelijke ontwikkeling moet daarom bijdragen aan een aangepast woningbestand, een gezonde ruimte en een kwalitatieve publieke ruimte en landschap.

A. Woningbestand aanpassen aan de veranderende demografische samenstelling

De samenstelling van de bevolking verandert als gevolg van migratie, vergrijzing en gezinsverdunding. De vraag naar inkomensgerelateerd wonen blijft ook belangrijk. Het woningbestand moet op deze trends mee evolueren waarbij het opvangen van de vraag naar kwalitatieve compacte woongelegenheden, nieuwe vormen van samen-wonen en het realiseren van een sociale mix (jong/oud, alleenstaanden/gezinnen, multicultureel, inkomen, enz.) een opgave is. Aantrekkelijke (semi-)publieke ruimtes waar mensen elkaar (spontaan) ontmoeten bevorderen de sociale cohesie.

De gezinsverdunding in regio's met landelijk karakter is een bijzonder aandachtspunt omdat hier een kwalitatieve mis-match tussen aanbod (vrijstaande woningen en villa's) en vraag (kleinere woningen en appartementen) ontstaat. Er komen steeds meer nieuw samengestelde gezinnen, wat flexibele woonvormen en voorschriften vraagt omdat de bezettingsgraad van hun woongelegenheden verschilt doorheen de weken.

De woningmarkt moet beter kunnen inspelen op de levensloop en inkomenssituatie van mensen en dynamiek in gezinnen. De flexibiliteit op het niveau van zowel de woningmarkt (verhuizen) als de woongelegenheid (woongelegenheid aanpassen) moet vergroten. Nieuwe woonvormen zoals groepswonen, meer-generatie-wonen, gemeenschappelijk wonen, zorgwonen of flexibele levensloopbestendige woongelegenheden, vereisen aandacht binnen een kwalitatieve gebiedsontwikkeling, maar ook op perceelsniveau. Een sociale mix in grotere wijken met het oog op sociale cohesie blijft een aandachtspunt.

Ruimtelijke principes

Levensloopbestendig inrichten

Publieke en niet-publieke ruimtes zijn ingericht op maat van iedereen, ongeacht leeftijd of beperkingen. Functies voor alle fasen van de levensloop zijn beschikbaar. Creativiteit wordt aan de dag gelegd om de ruimte zuinig en functioneel en integraal toegankelijk in te richten voor zowel jong als oud, zorgbehoevend of gezond.

Rekening houden met demografie bij nieuwbouw of renovatie

Demografische tendensen, zoals de trend naar kleinere huishoudens en de vergrijzing, zijn een belangrijke factor bij de transformatie van de bebouwde ruimte. Het woningpatrimonium zal worden aangepast op basis van de veranderende huishoudenssamenstelling en de vergrijzing.

Flexibele woongelegenheden

Woongelegenheden zijn flexibel en multifunctioneel om tegemoet te komen aan veranderende gezinsgroottes. Variabele indelingen, mogelijkheden tot uitbreiding, en opsplitsing van ruimtes, gemeenschappelijke ruimtes aanpasbaar aan de levensfase en meergenerationeel wonen worden ruimtelijk gefaciliteerd.

Woonwijken met aandacht voor sociale mix

De leefkwaliteit van woonwijken is een belangrijk aandachtspunt. Daarom is het belangrijk dat in woonwijken diverse woonvormen aan bod komen, waarbij zowel meergenerationeel wonen, inkomensgerelateerd wonen, kleinere woonvormen enzovoort samen voorkomen en plaats bieden voor oud, jong, alleenstaanden en gezinnen en waarbij de publieke groene ruimte zo is ingericht dat ze een goede ontmoetingsplaats vormt. Dit bevordert de sociale cohesie.

B. Gezonde ruimte ontwikkelen

Groene ruimte draagt bij tot een betere luchtkwaliteit en het bergen van fijn stof en CO₂., tempert het stedelijk hitte-eiland-effect en vergroot de infiltratiemogelijkheden voor water. Kortom groen in de bebouwde ruimte draagt bij tot een gezonde woonomgeving en het milderen van negatieve effecten. Groene ruimten bieden ook kansen voor ontspanning en parken: ruimte voor spelende kinderen, wandelende (groot)ouders enz.

De zachte weggebruiker heeft prioriteit bij de inrichting van wijken en dorpskernen zodat mensen zich meer te voet of met de fiets verplaatsen en een gezondere leefstijl kunnen hanteren. De bebouwde leefomgeving en haar verkeersinfrastructuur is verkeersveilig ingericht, biedt een vlotte doorstroming en biedt onder meer toegankelijke groene ruimte voor beweging, spel en recreatie. Ruimtelijke ontwikkeling brengt functies samen om voorzieningen toegankelijk te houden en de

noodzaak tot grote verplaatsingen te reduceren. Geluidshinder en stralingen blijven beperkt tot een aanvaardbaar niveau.

Ruimtelijke principes

Ruimtelijk ontwikkelen met aandacht voor beperking gezondheidsrisico's en verhoging leefkwaliteit

Ruimtelijke ontwikkeling richt zich op de bevordering van de gezondheidstoestand. Ruimtelijke projecten en programma's verhogen de leefkwaliteit en beperken de gezondheidsrisico's zoveel mogelijk onder meer door het voorzien van extra groen in functie van verkoeling. Ze voorzien in de mate van het mogelijke in compensaties binnen het (project)gebied voor eventuele negatieve effecten van deelmaatregelen.

Publieke ruimte is veilig en toegankelijk voor kwetsbare verkeersdeelnemers

De ruimtelijke ontwikkeling in wijken en dorpskernen versterkt de veiligheid en toegankelijkheid voor alle gebruikers van de bebouwde omgeving waaronder voetgangers, fietsers en mensen met een lichamelijke beperking. Dit gebeurt door bij de locatiekeuze van verkeersgenererende activiteiten en de inrichting van de publieke ruimte hiermee rekening te houden en remediërende maatregelen te nemen, in evenwicht met een vlotte verkeersdoorstroming. Speelruimtes zijn veilig ingericht en toegankelijk voor jong en oud.

Een publieke ruimte die uitnodigt tot bewegen

Vanuit een focus op een kwaliteitsvolle buurt en optimaal gebruik van publieke ruimte hoeft sporten en bewegen niet langer enkel plaats te vinden op daartoe gereserveerde ruimten. De publieke ruimte kan zo worden ingericht dat ze op een laagdrempelige manier uitnodigt tot sporten, spelen en bewegen. Een bewegingsvriendelijke publieke ruimte verhoogt de leefkwaliteit van de buurt en versterkt de sociale cohesie.

C. Publieke ruimte en landschap

De ontwikkeling van dorpen en wijken gebeurt op maat van haar bewoners. De bevolkings- en gezinssamenstelling zijn een uitgangspunt bij de keuze van woonvormen en de inrichting van de publieke ruimte. Voldoende publieke ruimte is essentieel voor de kwaliteit van de leefomgeving. De publieke ruimte is aantrekkelijk, veilig en toegankelijk. De inrichting van de publieke ruimte bevordert de sociale cohesie en insluiting doordat verschillende (leeftijds)groepen de ruimte delen. Een goed evenwicht tussen publieke en private ruimte zorgt voor mogelijkheden voor ontmoeting enerzijds en ruimte om zich terug te trekken anderzijds.

Uitgangspunt voor het ruimtelijk beleid is het behoud en de versterking van de ruimtelijke diversiteit en herkenbaarheid van de meest waardevolle landschappen. De structurerende landschapselementen en –componenten daarin zijn richtinggevend voor de aard, de grootte en de vormgeving van wijzigingen in het ruimtegebruik. Wijzigingen in het ruimtegebruik kunnen nieuwe structurerende elementen en componenten aan het landschap toevoegen of het bestaande landschap wijzigen. Op basis van de bestaande landschapselementen en –componenten moet steeds worden nagegaan of deze toevoeging of wijziging op een verantwoorde wijze kan plaatsvinden. Er moet duidelijkheid komen over de interactie tussen diverse sectorregulering (erfgoed, natuur, water enz.) en de bestemming. Dit bevordert de rechtszekerheid. Het ruimtelijk beleid kan hierin integrerend optreden.

Ruimtelijke kwaliteit wordt nagestreefd bij elke ruimtelijke ontwikkeling door voort te bouwen op de bestaande kwaliteit en het bewaken van kwaliteitsaspecten zoals de locatiekeuze, de

gebruikswaarde, de invloed op de beleving van de mens en de waarde van de ontwikkeling voor de toekomst. De beleefbaarheid van de publieke ruimte wordt gewaarborgd door het aftoetsen van ruimtelijke ontwikkelingen aan hun mobiliteitsimpact, de schaal van de ontwikkeling, de inpassing in het straatbeeld en esthetische aspecten.

Ruimtelijke principes

Garanderen van ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke ontwikkeling garandeert de ruimtelijke kwaliteit door de kernkwaliteiten van de omgeving in beeld te brengen en bespreekbaar te maken met bewoners en gebruikers van een ruimte. De beleving van landschap, gebouwen en groene en publieke ruimte komt hierbij aan de orde.

Aandacht voor het landschap

Het ontwikkelen van de ruimte gebeurt met aandacht voor de identiteit, landschapswaarden en de (lokale) culturele betekenis van de plek, zowel in het bebouwde weefsel als in de open ruimte.

Ontwikkelen met respect voor het onroerend erfgoed

Ruimtelijke ontwikkeling gebeurt met respect voor het aanwezige onroerend erfgoed en zet in op een sterke identiteit van een plek die voortbouwt op haar cultuurhistorische waarden.

2.4 Samen aan de slag

Ruimtelijke ontwikkeling is het resultaat van samenwerking tussen overheden, maatschappelijke organisaties, burgers en ondernemingen. Iedereen heeft een verantwoordelijkheid om de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes zorgvuldig toe te passen in het ruimtelijk handelen. Het geheel van ruimtelijke investeringen draagt bij aan het realiseren van doelstellingen. Het Vlaams beleid heeft daarin een voorwaarde-scheppende rol en voorbeeldfunctie en treedt soms regulerend op om bijkomende verharding en ruimtebeslag terug te dringen.

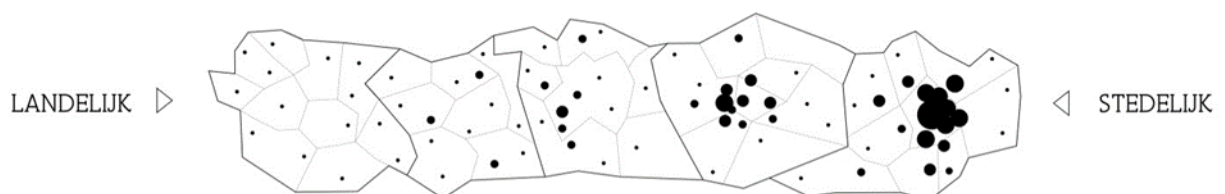
Het ruimtelijk beleid legt meer klemtoon op het transformeren en vernieuwen van de ruimte om maatschappelijke behoeften een plaats te geven. Dat is een stuk complexer dan de uitbreidings- en bestemmingsaanpak uit het verleden en vereist minder regulering ten aanzien van de herontwikkeling van het bestaand ruimtebeslag. Het Vlaams ruimtelijk beleid heeft daarom in relatie tot de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes een aantal bijzondere permanente opdrachten: (1) de toepassing van die principes stimuleren en ondersteunen door kennisopbouw- en deling, (2) de operationele betekenis en ontwikkelingskansen duiden, (3) de wet- en regelgeving en het instrumentarium optimaliseren en afstemmen en (4) in dialoog treden met andere actoren, overheden op de eerste plaats, over de correcte toepassing van die principes, (5) beleidsafstemming op het Vlaamse niveau bevorderen en (6) eigen acties ondernemen ter bevordering van de vooropgestelde waarden.

Lokale besturen passen de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes toe in hun ruimtelijk beleid en hebben een motiveringsplicht. Ze werken samen boven gemeentegrenzen heen. Lokaal kan maatwerk nodig zijn om de verschillende waarden en principes in samenhang en in functie van het gebied toe te passen. Het Vlaams ruimtelijk beleid ondersteunt lokale besturen in de uitvoering van hun opdracht. De werkpraktijk van geïntegreerde gebiedsontwikkeling in regio's is hierbij een voornaam middel.

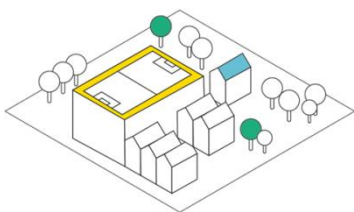
Ruimtelijke ontwikkeling vereist een gedegen participatie waarbij bewoners, ondernemers en investeerders hun leefomgeving mee vormgeven. Participatie gaat over meedenken over de visie en het programma, het recht op inspraak en de mogelijkheid zelf te investeren in de ruimte. Participatie richt zich dus niet enkel op het verkrijgen van draagvlak maar ook op het ontwikkelen van betere plannen die ertoe bijdragen dat de ruimtegebruiker zijn leefomgeving waardeert. Het proces draagt zo bij aan het genereren van ruimtelijke kwaliteit, mét betrokkenheid.

3 Toepassing in Vlaanderen

Vlaanderen kent helemaal geen uniforme ontwikkeling, en de karakteristieken van verschillende delen van Vlaanderen zijn zeer divers. Afhankelijk van het (zeer stedelijk tot eerder landelijk) karakter kunnen gebieden een eigen invulling krijgen. Bepaalde beleidsopgaven zullen vooral van toepassing zijn op gebieden met een eerder landelijk karakter, andere dan weer op gebieden met een zeer stedelijk karakter. Omdat veel gebieden zowel stedelijke als landelijke ruimtes omvatten, zal er vaak een mengeling zijn van een aantal stedelijke en landelijke uitdagingen.

Ruimtelijk rendement op maat ontwikkelen

In de ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen is de beleidsopgave in eerste instantie het aanboren van het potentieel voor ruimtelijke rendementsverhoging. Het verhogen van het ruimtelijk rendement vraagt een doordachte aanpak.

Hoe stedelijker, hoe meer potentieel goed gelegen plekken voor rendementsverhoging. Voor goed gelegen plekken in steden of verstedelijkte gebieden richt de opgave zich immers op grote groei van

woongelegenheden, jobs en voorzieningen. Het moet daarom op maat gebeuren, waarbij leefkwaliteit en het behoud van de mensenmaat belangrijke aandachtspunten zijn. Dit betekent ook dat voldoende kwalitatief stadsgroen, water en publieke ruimte zich in de nabijheid bevinden. Water en ruimte voor waterberging spelen een belangrijke rol, net zoals voldoende aanwezigheid van hernieuwbare energie. Bij iedere herontwikkeling binnen een kern moet daarom tegelijk worden ingezet op het verhogen van de ruimtelijke veerkracht.

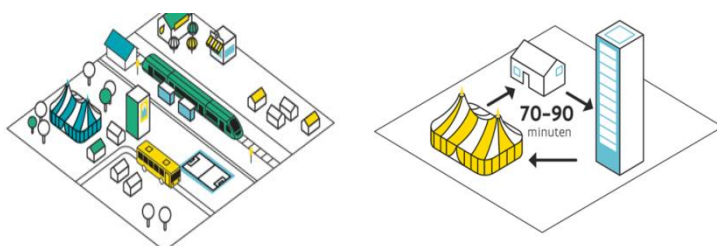
Historische binnensteden moeten hun mensenmaat en cultuurhistorische identiteit behouden. Monofunctionele plekken in de stadsranden moeten kwalitatief en rendement verhogend omvormen tot meer dynamische wijken en buurten. Zo ontstaan er herkenbare plekken met een eigen identiteit, en een brede waaier aan aangename woonmilieus, met een grotere keuze in duurzame vervoersmodi, duurzame leveringsmogelijkheden, aanwezigheid van groen, basisvoorzieningen in de nabijheid en regionale voorzieningen.

De ontwikkeling van dorpen in landelijke gebieden vraagt kleinschalige rendementsverhoging die erop gericht is om ruimtelijke uitbreiding te vermijden. Primair wordt ingezet op de transformatie van het bestaande ruimtebeslag om een kwalitatief en divers aanbod te kunnen aanbieden (kleine gezinnen, seniorenwoningen, samenhuizen). In landelijke woonlinten en verspreide bebouwing is rendementsverhoging geen optie en moeten kansen worden benut om ruimtebeslag weg te nemen indien dit vanuit sociaal en financieel oogpunt een haalbare kaart is. Er liggen kansen voor de ontwikkeling van het landelijk gebied via innovatieve functiecombinaties die elkaar in stand houden. Gemengde kernen zorgen ervoor dat mensen opnieuw samen leven.

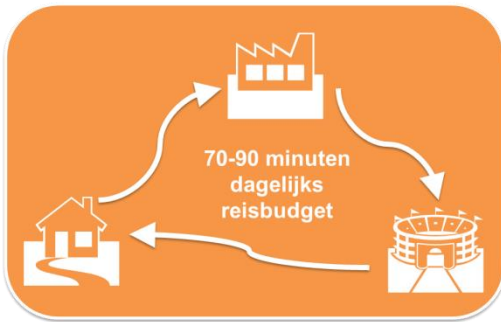
Innovatieve woonvormen zoals co-housing dragen bij tot een hoger rendement. We stimuleren dat woongelegenheden en de percelen waarop ze zich bevinden, levensloopbestendig worden ingericht en aanpasbaar zijn aan de dynamiek van de huidige gezinnen. Door maximaal in te zetten op de transformatie van de bestaande wijken en dorpen, worden nieuwe aantrekkelijke woongelegenheden voor meerdere doelgroepen gecreëerd, zonder bijkomende druk op de open ruimte te leggen. Bij iedere rendementsverhoging is er aandacht voor klimaatbestendigheid.

In rendementsverhoging liggen kansen om te investeren in meer ruimtelijke kwaliteit. En dat door private investeringen te koppelen aan publieke winsten, de beleving van de publieke ruimte te verhogen met een inrichting op mensenmaat en een stimulans te geven aan de lokale leefkwaliteit, bijvoorbeeld met investeringen in meer groen en blauw.

Knooppunten en voorzieningenniveau bepalen ontwikkelingskansen

De ontwikkeling van woongelegenheden, werkplekken en voorzieningen gebeurt op basis van het regionaal vervoerssysteem. Ruimtelijk-structurerende dagdagelijkse verplaatsingspatronen van mensen (*daily urban systems*) bepalen de reikwijdte van het vervoerssysteem.

Figuur: Het gemiddelde van 70 tot 90 minuten per dag die mensen besteden aan verplaatsingen is een constant gegeven en is dus richtinggevend voor het bepalen van kernen.

Het vervoerssysteem brengt een voldoende bevolkingsomvang samen voor de gemeenschappelijke programmatie van bovenlokale voorzieningen. Ruimtelijke ontwikkeling ondersteunt een mobiliteitsnetwerk waarbinnen knooppunten ontwikkeld worden waar verschillende vervoerssystemen elkaar ontmoeten en overstappen logisch en vlot verlopen.

Hoe sterker het stedelijk karakter, hoe meer de ontwikkeling zich richt op de versterking van stedelijke kernen, wijken en dorpen verbonden door hoogwaardig collectief vervoer, bijvoorbeeld via het railnetwerk en fietssnelwegen als ruggengraat.

Gebieden met een eerder landelijk karakter beschikken vaak over andere collectieve vervoerssystemen en over fietsinfrastructuur. Hier vormen vervoerscorridors, waar het kernnet en fietssnelwegen deel van uit maken, belangrijke onderdelen van het regionaal vervoerssysteem. Ruimtelijke investeringen gebeuren in kernen met een voldoende knooppuntwaarde en een voldoende voorzieningenaanbod en dragen zo bij tot gemengde kernen met een hoge leefkwaliteit en basisbereikbaarheid.

Er zijn vier soorten locaties:

- Locaties met hoge knooppuntwaarde en hoog voorzieningenniveau

Het merendeel van de ontwikkeling van woongelegenheden, werkplekken en bovenlokale voorzieningen gebeurt op deze locaties. Verstedelijkte gebieden beschikken meestal over veel meer van dit soort locaties omwille van het aanwezige collectieve vervoerssysteem en ruim voorzieningenpakket. Het programma benut de ontwikkelingskansen van stadscentra, maar voorkomt overdruk door ook in andere kernen met hoge knooppuntwaarde en hoog voorzieningenniveau ontwikkeling te voorzien. De wijken in de stadsrand zijn omwille van hun rendementspotentieel en bereikbaarheid met fiets of collectieve modi ten opzichte van het centrum, vaak zeer interessant om te ontwikkelen.

- Locaties met hoge knooppuntwaarde en beperkt voorzieningenniveau

Deze locaties bevinden zich vaak in kernen op een collectieve vervoerscorridor. Het ontwikkelen van deze locaties gebeurt door gelijktijdig het voorzieningenniveau voldoende op te krikken. Wanneer de vraag naar en het gebruik van voorzieningen zoals een zorgcentrum of zwembad voldoende groot zijn, worden dergelijke dure investeringen in een kern logisch en verantwoordbaar.

- Locaties met hoog voorzieningenniveau en beperkte knooppuntwaarde

Deze locaties kunnen worden ontwikkeld door de knooppuntwaarde te verhogen via gerichte investeringen in het collectief vervoerssysteem. Het is aangewezen plekken met een hoge concentratie van menselijke activiteiten (wonen, werken en voorzieningen), maar met een lage knooppuntwaarde, op te nemen in het collectief vervoerssysteem. Het is hierbij prioriteit de railbereikbaarheid te verbeteren op autobereikbare locaties in congestiegevoelige zones. De realisatie van een programma van woongelegenheden, werkplekken en voorzieningen in kernen met een lage knooppuntwaarde, moet samengaan met gelijktijdige investeringen in het collectief vervoerssysteem. De bereikbaarheid van belangrijke maatschappelijke functies is een belangrijk uitgangspunt van basisbereikbaarheid. Investeren in het collectief vervoerssysteem of infrastructuur zijn belangrijke elementen voor de realisatie van de gewenste ruimtelijke ontwikkeling.

- Locaties met beperkte knooppuntwaarde en beperkt voorzieningenniveau

Meer landelijke gebieden beschikken over minder kansen op basis van knooppuntwaarde en voorzieningenniveau. Hier liggen de ontwikkelingskansen voor de eigen behoeften in de kleine steden en dorpen met een voldoende knooppuntwaarde en voorzieningenniveau. Een gedifferentieerd en kwalitatief woonaanbod houdt rekening met de specifieke behoeften van deze gebieden. De ontwikkeling richt zich op het aanpakken van leegstand, verdichten op maat en het stoppen van de verdere versnippering van de open ruimte.

Voor het berekenen van de knooppuntwaarde wordt rekening gehouden met bestaande knooppunten en gelijklopende investeringsprojecten voor collectief vervoer. Nieuwe beslissingen over de aanleg van infrastructuur of over de exploitatie van het collectief vervoer, hebben een impact op de knooppuntwaarde. Daarnaast wijzigen (private of overheids-) investeringen in voorzieningen het voorzieningenniveau van locaties. Daarom zijn regelmatige actualisaties van de knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau belangrijk, om zo ook de eventueel gewijzigde ontwikkelingskansen in beeld te krijgen.

Een hiërarchische structurering en invulling van het vervoerssysteem, met een uitdrukkelijke keuze voor andere modi dan de auto biedt ruimtelijke kansen

Een evolutie van voornamelijk automobilité naar een globaal structurerend vervoerssysteem is cruciaal in het goed kunnen bundelen en het tot haar recht laten komen binnen een knooppuntbenadering. De keuze voor ruimtezuinige mobiliteit genereert een hogere leefbaarheid en biedt grote kansen voor de ontwikkeling op collectieve vervoersknooppunten en rond voorzieningenconcentraties (= TOD, Transit Oriented Development). Een multimodaler vervoerssysteem is een belangrijke factor in het bekomen van meer ruimtelijk rendement.

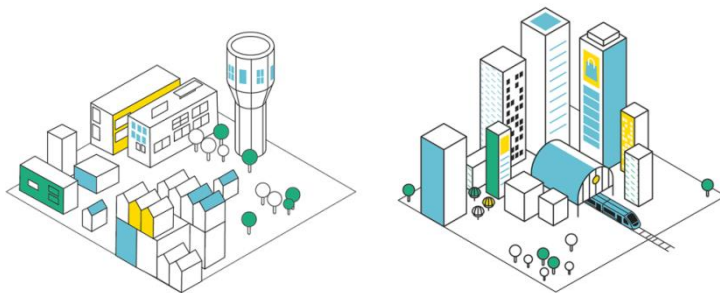
Principes van basisbereikbaarheid en het hiërarchisch structureren worden doorgetrokken naar het hele vervoerssysteem. Ook de openbare vervoersnetwerken en de fietsverbindingen hebben een hiërarchische structuur (met het knooppunten verhaal) maar ook een hiërarchische invulling.

De herstructurering van het netwerk van De Lijn in kernnet en aanvullend net biedt op korte termijn belangrijke kansen voor een betere ruimtelijke inbedding van de mobiliteitsinfrastructuur. Collectief vervoer en goede fietsverbindingen, afgestemd op de vervoersvragen, verbinden de ontwikkelde en te ontwikkelen locaties. Het is belangrijk plannen en investeringen op het vlak van mobiliteit enerzijds en ruimte anderzijds goed af te stemmen en hierbij een goede koppeling te maken met de ontwikkeling van verschillende modi in het kader van combimobiliteit, binnen een transparant gelaagd vervoersmodel. Op middellange termijn moet deze oefening worden geactualiseerd op basis van technologische innovaties.

Koppeling van programma's en beleidskaders

Om de knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau van een locatie optimaal op elkaar af te stemmen, is het belangrijk dat beleidskaders en programma's aan elkaar gekoppeld worden. Het sluiten van een treinstopplaats, het verhogen van de bediening van een station, de aanleg van een sneltramlijn of technologische innovaties in het collectief georganiseerd vervoer hebben allemaal gevolgen voor de knooppuntwaarde van een locatie. De beleidsmatige en planologische beslissingen dienen met elkaar afgestemd te worden ook met andere bevoegdheidsniveaus en private partners.

Proactief en toekomstgericht aanbodbeheer voor een bovenlokaal gamma aan werklocaties

Op bovenlokaal schaalniveau zorgt een pro-actief en toekomstgericht aanbodbeheer voor een breed gamma van werklocaties. Dit gamma omvat (afgescheiden en infrastructuur-gebonden) functionele bedrijventerreinen tot sterk verweven ruimtes. Ondernemers krijgen zo meer keuzemogelijkheden om zich te vestigen. Het aanbodbeheer maakt keuzes in de bestaande en toekomstige werklocaties, bijvoorbeeld:

- Bestaande en nieuwe ondernemingen kansen geven zich te ontwikkelen in wijken en dorpen door in te zetten op verweving en verhoging van het ruimtelijk rendement;
- Verlaten bedrijfssites die gelegen zijn in een gebied met hoge knooppuntwaarde, voorzieningenniveau en multimodale goederenbereikbaarheid, kansen geven op een gemengde ontwikkeling, en andere verlaten bedrijfssites zoveel mogelijk voorbehouden aan ondernemingen of als ze voor ondernemerschap slecht gelegen zijn teruggeven aan de open ruimte of ingevuld met andere aanvaardbare herbestemmingsmogelijkheden;
- Bestaande functionele bedrijventerrein optimaliseren door een verhoging van het ruimtelijk rendement, een verbeterde multimodale personenbereikbaarheid en een verbeterde goederenontsluiting van en naar TEN-T, groenblauwe dooradering, verweving van energievoorzieningen enzovoort;

- Bestaand juridisch aanbod voor bedrijven evalueren en vervolgens activeren of neutraliseren
- Evaluatie van bedrijvigheid in landelijke omgevingen en deze ofwel rechtszekerheid ofwel een geschikt vestigingsalternatief bieden.

Het aanbodbeheer begeleidt via een projectmatige aanpak investeerders vlot naar een locatie, die past binnen de gebiedsvisie.

Zeker waar het stedelijk karakter groot is moet de rol als economische groeipool bestendig worden. De stedelijke bevolking behoudt zo toegang tot werk en ondernemers kunnen gebruik maken van de aanwezige arbeids- en afzetmarkt, (kennis)instellingen, voorzieningen en infrastructuur. Op sommige bedrijventerreinen en kantorenlocaties zijn er kansen voor functiemenging zoals energiewinning of de ontwikkeling van (bedrijfs)woningen en voorzieningen op de rand van het terrein. De groei van niet-verweefbare en transport-intensieve ondernemingen gebeurt voornamelijk op aan het TEN-T gekoppelde (mono)functionele bedrijventerreinen. Kansen voor een (verbetering van de) multimodale lokale personenbereikbaarheid en rendementsverhoging worden hierbij maximaal benut. Nieuwe productievormen zoals innovatieve productie, kennisgedreven productie, productie met betrekking tot circulaire economie of grootschalige productie krijgen op een gebiedsgerichte wijze een plaats in de ruimte.

Het behoud van verweven ondernemingen staat voorop. De ondernemingen in het bebouwd weefsel staan mee in voor een belangrijk deel van het regionaal inkomen en zorgen ervoor dat mensen nabij hun werk kunnen wonen en dat buurten levendig blijven. De nieuwe maakindustrie is bovendien steeds schoner, hindervrij, kleinschaliger en meer decentraal georganiseerd. Het aanbodbeheer formuleert acties om verdrukking van verweefbare economische activiteiten uit de stadswijken en dorpen tegen te gaan. In de kernen worden leegstaande sites en niet ontwikkelde percelen voor bedrijvigheid geactiveerd. Leegstaande industriële sites blijven zo veel mogelijk behouden als professionele werklocatie, eventueel voor meer kleinschalige economie. Om ruimte voor bedrijven te garanderen, is herontwikkeling steeds terughoudend ten opzichte van een omvorming naar niet-economische activiteiten. De monofunctionele ontwikkeling van woonwijken zonder enige vorm van economische verweving is geen optie.

Waar het landelijk karakter domineert, werken veel inwoners in sectoren in steden. De sterk aanwezige landbouw levert de maatschappij baten op als leverancier van voedsel en producten, energie of ontspanningsruimte. Ook andere economische activiteiten zoals kleinschalige ambachtelijke activiteiten, handel en recreatie zullen een betekenisvolle rol blijven spelen. Zelfstandige activiteiten (ICT, consultants, architecten, ...) en voorzieningen (zorg, educatie, recreatie, ...) ter hoogte van kernen, bedrijventerreinen en in vrijstaande hoeves vinden hun opmars vanuit functionele stad – landelijk gebied relaties op vlak van wonen, werken en vrijetijdsbesteding. Die creëren kansen voor het behouden en verder uitbouwen van een levenskrachtig landelijk gebied nabij de stad. De juiste ruimtelijke condities moeten een robuuste open ruimte garanderen en de kernversterking ondersteunen.

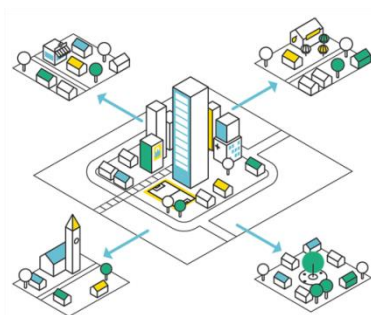
In meer landelijke gebieden ligt de focus op behoud van de economische functie van functionele bedrijventerreinen door in te zetten op hergebruik en intensivering. Niet ontwikkeld juridisch aanbod of bedrijfslocaties die vrijkomen, en het samenhangend functioneren van de open ruimte schaden, worden waar mogelijk geneutraliseerd.

Het aanbodbeheer zorgt voor functionele bedrijventerreinen voor niet of moeilijk verweefbare economische activiteiten. Deze terreinen hebben vaak een grote oppervlakte en zijn goed bereikbaar naar TEN-T of eventueel andere in het mobiliteitsbeleid expliciet hiervoor aan te duiden hoofdverbindingen. Het is belangrijk die kwaliteiten te bewaren en te gebruiken om het ruimtelijk rendement van het terrein te verhogen. Hierbij wordt rekening gehouden met de veiligheidseisen die niet-verweefbare bedrijven kunnen stellen. Combinaties met andere functies (hernieuwbare energie, natuur, water, landbouw, sport, kinderopvang) zijn mogelijk, voor zover die geen ongunstig effect hebben op elkaar. Dakoppervlakken bieden kansen voor sommige combinaties.

De ontwikkeling van kantoren gebeurt verweven in de bebouwde ruimte om ruimte delen en andere synergie tussen ruimtelijke functies te bevorderen. Het benutten van verwevingskansen op bestaande monofunctionele kantoorlocaties moet bijdragen aan een hoger ruimtelijk rendement en voor nieuwe monofunctionele kantorenparken is geen ruimte.

Functionele bedrijventerreinen op locaties met hoge knooppuntwaarde, en voorzieningenniveau en een goede multimodale personenbereikbaarheid worden maximaal voorbehouden aan economische activiteiten met veel werknemers of bezoekers. De ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen vanuit een bovenlokale afweging, blijft mogelijk indien rendementsverhogingen onvoldoende ruimte creëren.

Samenhangend en evenwichtig aanbod van voorzieningen in steden en dorpen

Er wordt gestreefd naar een aanbod van voorzieningen zoals zorg, onderwijs, sport en recreatie of winkels in steden en dorpen. De mogelijkheid te beschikken over bepaalde (basis)voorzieningen in eigen buurt bepaalt mee het welzijn van mensen. De programmering van nieuwe woongelegenheden en werkplekken gebeurt daarom zoveel als mogelijk in samenhang met de programmering rond voorzieningen.

Landelijke gebieden staan voor de opgave een toegankelijk en volledig aanbod aan (basis)voorzieningen te kunnen blijven aanbieden. Het aanbod aan basisvoorzieningen wordt gegarandeerd door in te zetten op het clusteren en verweven van voorzieningen in kernen met een minimumdraagvlak (bijvoorbeeld op basis van bevolkingsomvang), het benutten van verdichtingsmogelijkheden, het garanderen van basisbereikbaarheid en het benutten van de knooppuntwaarde. Door diensten met een maatschappelijke opdracht samen te brengen, ontstaat (innovatieve) synergie die het centrale karakter van een plek kan verhogen. Een vlotte toegankelijkheid via het collectief vervoersysteem van onderwijs en zorg voor een brede groep mensen, is van cruciaal belang voor de leefkwaliteit in verzorgende dorpen. De veranderende

bevolkings- en gezinssamenstelling (zoals gezinsverdunding, vergrijzing of vergroening) bepaalt de mix van vereiste woningtypes en voorzieningen.

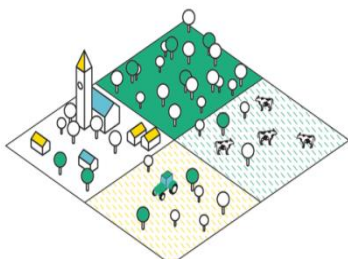
Publieke voorzieningen zijn duur en private voorzieningen zijn pas levensvatbaar als ze een voldoende grote klantengroep kunnen bedienen. Door de overheid geïnitieerde projecten zullen ermee rekening houden dat vervoersarmoede en moeilijke bereikbaarheid van voorzieningen vermeden worden. De bouw van woongelegenheden gebeurt daarom beter op plaatsen waar al concentraties van voorzieningen zijn. Het bestaande aanbod voorzieningen vindt daardoor een groter draagvlak en nieuwe specialisaties die een buurt of wijk een eigen identiteit geven, krijgen een kans.

Detailhandel ontwikkelt maximaal in stedelijke en dorpskernen. De kernwinkelgebieden kunnen via rendementsverhoging verder ontwikkelen, terwijl in de als winkelarm aangeduide gebieden de detailhandel een uitdoofscenario volgt op lange termijn. De ontwikkeling moet bijdragen tot het gehele voorzieningenniveau van het ruimer gebied, maar mag de draagkracht van het voorzieningenapparaat in stads- en dorpscentra niet aantasten. Slecht gelegen detailhandel volgt een uitdoofscenario op lange termijn. Ongewenste handelslinten worden vermeden.

In gebieden met een meer stedelijk karakter blijven het traditionele stadscentrum en de kernen de belangrijkste detailhandelsconcentraties. Bijkomende winkels krijgen zo veel mogelijk ruimte binnen het bestaande ruimtebeslag. Aparte bijkomende monofunctionele winkelzones of omvormingen van bedrijvenszones naar monofunctionele winkelzones worden zo veel mogelijk vermeden. Bestaande detailhandelsconcentraties buiten de centra die een aanvulling bieden op het kernwinkelapparaat, worden ontsloten door collectief vervoer. Indien de concentratie een hoge knooppuntwaarde heeft, is verweving met wonen en voorzieningen aangewezen. Detailhandelsconcentraties op plaatsen met een te lage knooppuntwaarde worden niet geïntensiveerd. Woonfuncties of voorzieningen worden er ook niet verder verweven.

Bovenlokale recreatieve voorzieningen of hoogdynamische toeristische attracties worden afgewogen binnen de lokale en bovenlokale programmatie. Om verder groot ruimtebeslag te vermijden, ontwikkelen ze maximaal binnen het bestaande ruimtebeslag en worden de principes voor verhoging van het ruimtelijk rendement op deze functies toegepast. Deze recreatieruimte heeft grote potenties voor groenblauwe dooradering en verweving met andere functies.

Open ruimte voor landbouw, natuur en water

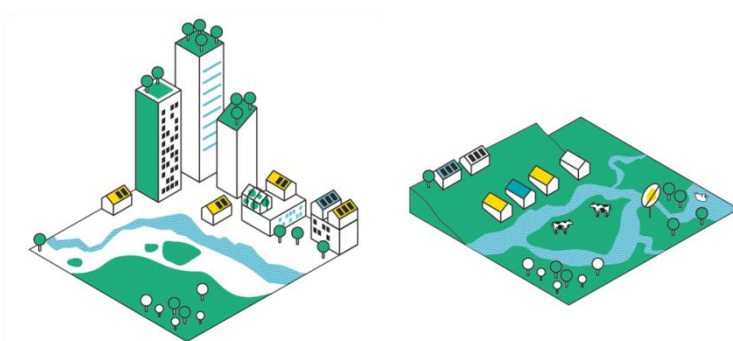
In gebieden met landelijk karakter is het fysisch systeem bepalend voor de openruimtestructuur. Gebiedsontwikkeling gebeurt vanuit een geïntegreerde benadering. De inzet is een robuuste en veerkrachtige open ruimte. Kansen voor de ontwikkeling van landelijk gebied worden ingegeven door gebiedsspecifieke contextfactoren zoals de verstedelijkingsgraad, stads nabije landbouw, regionale

identiteit, landschappelijke kwaliteiten en de socio-economische dynamiek.

De kleinere verzorgende steden en dorpen zijn hier vaak nog relatief compact en omgeven door grensstellende openruimtegebieden. Vaak liggen ze aan een rivier of waterloop die de stedelijke ontwikkeling structureert en identiteit geeft aan die kernen. Het watersysteem werkt in dat geval mee structurerend en bepaalt de mogelijkheden voor de ontwikkeling van het ruimtebeslag. Ruimte-inname en verharding mogen waardevolle watersystemen en ruimtelijk-functioneel samenhangende landbouwgebieden niet aantasten. Dit geldt zeker voor cruciale schakels, zoals in overstromingsgevoelig gebied. Herlokalisatie wordt overwogen voor slecht gelegen bestaande verharding of bebouwing die aan vernieuwing toe is.

Hoe meer verstedelijkt, hoe meer de open ruimtegebieden gefragmenteerd zijn en minder ruimtelijk-functioneel samenhangend. Hier ligt de opgave vooral in het vrijwaren van deze fragmenten. Zij moeten natuurlijke regulerende diensten blijven leveren en de leefbaarheid van de stedelijke regio's verzekeren. De stedelijke inrichting voor water is veerkrachtig op het vlak van waterbuffering, biodiversiteit, temperatuurmildering, overstromingsbescherming en waterinfiltratie. Water verrijkt de kwaliteit van de publieke ruimte. Het verhoogt de belevingswaarde van een plek, zorgt voor sociale interactie en voor een gezond microklimaat. Nieuwe bebouwing gebeurt steeds overstromingsveilig. Regenwater kan in de bodem infiltreren of wordt maximaal hergebruikt en ter plaatse vastgehouden vooraleer het wordt afgevoerd. Huishoudelijk afvalwater wordt overal maximaal gescheiden. Bij de ontwikkeling van nieuwe bedrijvigheid en de vernieuwing van bestaande bedrijventerreinen wordt maximaal ingezet op hergebruik van water in functie van het sluiten van de waterkringlopen. Ruimtelijke uitbreidingen van woon- en werkgebieden die waardevolle natuur- of watersystemen of ruimtelijk-functioneel samenhangende landbouwgebieden versnipperen of aantasten, zijn ongewenst. Het Vlaams ruimtelijk beleid zet ook in op het ontwikkelen van randstedelijk groen en stadsbossen met mogelijkheden voor beweging en recreatie.

Klimaatadaptatie en –mitigatie

Door goed gelegen plekken te ontwikkelen in het collectief vervoerssysteem wordt pro-actief bijgedragen aan het reduceren van verplaatsingsenergie en CO₂-uitstoot. Ook het energiezuiniger maken van het patrimonium of hernieuwbare energiebronnen dragen bij aan klimaatmitigatie.

De ruimte moet zodanig worden ingericht dat ze veerkrachtig genoeg is om met de effecten van klimaatverandering om te gaan.

Voor sterk bebouwde omgevingen betekent dit: inzetten op groenblauwe dooradering, rekening houden met overstromingsrisico's voor bestaande en nieuwe bewoning, ruimtelijk rendement en een energiebewuste ruimtelijke ontwikkeling. Fijnmazige groenblauwe aders kunnen deze effecten milderen. Een multifunctionele inrichting zorgt ervoor dat verschillende effecten (stedelijke hitte, wateroverlast, enz.) tegelijkertijd kunnen aangepakt worden.

Om klimaateffecten in de open ruimte beter op te vangen, worden de verharding van de bodem en de verdere fragmentatie geremd. Het ruimtelijk beleid ondersteunt de transitie naar een meer hulpbronnenefficiënte en klimaatbestendige landbouw. Natuur- en bosgebieden dragen door hun inrichting bij aan klimaatadaptatie. In de rivier- en beeksystemen gaan investeringen prioritair uit naar wateropslag, waterberging, ecologisch herstel en het beheer van overstromingen.

Groenblauw dooraderen

Groene en open ruimtes zorgen er voor dat dorpen en steden leefbaar blijven, ook als er heel wat nieuwe inwoners komen. Het realiseren van een fijnmazig netwerk van bijvoorbeeld parken, tuinen of groendaken is belangrijk voor de ontwikkeling van stadsdelen.

Voor al de nog open, onbebouwde ruimtes in en nabij stedelijke randen vereisen een offensieve openruimte strategie omdat ze sterk onder druk staan van verdere verstedelijking. In meer landelijke gebieden vraagt de beleidsopgave beperktere en andere inspanningen, zoals het openleggen van beken in de kern of het afwerken van de dorpsranden naar het landschap.

Elementen zoals bomenrijen, houtkanten, poelen en ecologisch ingerichte beekranden dragen bij tot de groenblauwe dooradering van het landbouwgebied en verhogen de ruimtelijke veerkracht ervan.

C. Werk maken van ruimtelijke ontwikkeling

In dit deel wordt algemeen beschreven welke de verschillende taken en opdrachten op welk (bestuurs)niveau zijn. Er wordt duidelijk gemaakt welke de Vlaamse ruimtelijke werven zijn. De bovenlokale gebiedsgerichte werking wordt nader toegelicht. De rol van de lokale besturen vormt het sluitstuk van dit deel.

1 Vlaamse ruimtelijke werven

Het Vlaams ruimtelijk beleid zal de komende decennia inhoudelijk inzetten op de versterking van de grote en samenhangende structuren die internationaal zijn ingebed. De ruimtelijke werven beschrijven de grote veranderingsopgaven waar het Vlaams ruimtelijk beleid zich sterk voor zal maken. Het zijn werven waarop de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes toegepast zullen worden. Het Vlaams ruimtelijk beleid garandeert de realisatie van de werven door hier zelf, onder andere door projectrealisaties, invulling aan te geven en door actief samen te werken en afspraken te maken met andere overheden of partners.

Vlaamse ruimtelijke projecten zijn onder meer:

- De ontwikkeling van internationale toegangspoorten voor personen.
- De ontwikkeling van internationale logistieke knooppunten.
- De ontwikkeling van internationale verbindingen (TEN) en het garanderen van de internationale vervoersstromen.
- De ontwikkeling van metropolitane hefboomplekken, inclusief investeringen in publieke voorzieningen.
- De ontwikkeling van regionale logistieke knopen.
- De ontwikkeling van grootschalige (gemengde) woonprogramma's, inclusief investeringen in publieke voorzieningen
- De ontwikkeling van grootschalige projecten voor hernieuwbare energie.
- De begeleiding en ontwikkeling van grote investeringen voor economische activiteit.
- Het behoud en versterken van landbouwgebieden.
- De ontwikkeling van robuuste natuur- en bosgebieden: de speciale beschermingszones en het VEN
- De vrijwaring van overstromingsgevoelige rivier- en beekvalleien.
- De planning van delfstoffenontginning, urban mining en diepe geothermie.

Monitoring is eveneens een expliciete taak die Vlaanderen op zich wil nemen. Het behelst de operationele opvolging van doelstellingen aan de hand van een set van beleidsindicatoren. De indicatoren worden gekozen om het operationeel beleid te evalueren en waar nodig bij te sturen.

1.1 Stedelijk-economische ruimte en energie in Europese samenhang

Vlaanderen is geen eiland. Grensoverschrijdende samenwerking is belangrijk om aan de slag te gaan met de Vlaamse ruimtelijke werven. Het Vlaams ruimtelijk beleid gaat daarom in gesprek met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals gewest, partners in de buurlanden en internationale overheden. Het detecteert voor de realisatie van welke ambities en waar een grensoverschrijdende aanpak een meerwaarde kan hebben en draagvlak bestaat en ontwikkelt actief grensoverschrijdende ruimtelijke samenwerkingsagenda's. Het Vlaams ruimtelijk beleid volgt de internationale ruimtelijke

en beleidsontwikkelingen en formuleert hieruit de kansen en randvoorwaarden naar haar eigen beleid.

Het Vlaams ruimtelijk beleid maakt zich sterk voor een goede integratie van Vlaanderen in de Noordwest-Europese delta om zo samen met verstedelijkte gebieden zoals de Randstad, het Ruhrgebied, Parijs en Londen een competitieve en innovatieve omgeving in de wereld te blijven.

De krachtlijnen binnen deze opgave zijn (1) het versterken van de ruimtelijke ruggengraat voor de kenniseconomie, (2) de logistieke draaischijf duurzaam en multimodaal uitbouwen en (3) het energiesysteem aanpassen aan de energietransitie.

1.1.1 Sterke ruimtelijke ruggengraat voor een internationaal concurrentiële economie

De ruimtelijke ruggengraat is het geheel van onderling sterk verbonden concentraties van menselijk kapitaal, economische concentraties, internationale instellingen en metropolitane voorzieningen dat via internationale knooppunten en continentale verbindingen Europees en mondiaal is ingebed. De ruggengraat is de ruimtelijke basis voor een competitieve kennis-georiënteerde Vlaamse economie en is dus belangrijk voor de verdere uitbouw ervan van Vlaanderen als innovatieve regio van wereldformaat.

Het Vlaams ruimtelijk beleid maakt werk van een verbetering van de internationale verbondenheid, een betere verbondenheid van concentraties binnen Vlaanderen, het organiseren van de kritische massa, de ontwikkeling van hefboomplekken en het geven van een goede plaats aan economische investeringen. Het verzekert zo concurrentiële condities voor sterke economische (kennis)clusters en het nieuwe industriële ondernemen.

Metropolitane hefboomplekken krijgen een ambitieus ontwikkelingsprogramma met als doel een sterke plaats in te nemen in de mondiale kenniseconomie en attractief te blijven voor internationale instellingen. De ontwikkeling van een metropolitaan (duurzaam) collectief vervoerssysteem, zoals op vandaag met name een railnetwerk dat de grote steden verbindt, waarborgt de verbondenheid tussen deze plekken.

De ontwikkeling ervan richt zich op het verhogen van de vervoerscapaciteit, het verhogen van de flexibele inzet van de vervoersmodi, het verhogen van het ruimtelijk rendement en het versterken van de leefkwaliteit.

Snellere procedures en eenvoudigere regels stimuleren het verhogen van het ruimtelijk rendement, zodat ook de concurrentiekracht verhoogt. Een pro-actief aanbodbeheer maakt een projectmatige begeleiding mogelijk van investeringsvragen naar geschikte locaties.

Internationaal verbinden

De internationale en metropolitane knooppunten zijn essentiële schakels die Vlaanderen verbinden met andere metropolen en sterk verstedelijkte gebieden in de Noordwest-Europese delta en daarbuiten. De luchthaven Brussels Airport (Zaventem) en de verbindingen hiernaartoe zijn cruciaal voor de internationale bereikbaarheid. Het HST-netwerk en de toegang hiertoe is belangrijk voor de verbinding met andere knooppunten in Noordwest-Europa. Om hun rol in de Noordwest-Europese delta waar te maken, beschikken regio's met een stedelijk karakter over een metropolitaan knooppunt dat hen verbindt met internationale knooppunten.

De luchthaven en haar omgeving transformeren tot een aantrekkelijke knoop voor zowel transit als verblijf. De hoogwaardige bereikbaarheid en de luchthavenactiviteiten vormen troeven voor de ontwikkeling van een airport-city, via een specifiek programma van voorzieningen en werklocaties (zoals horeca, entertainment, cultuur, toerisme). De mogelijkheden voor woonontwikkeling tot 2050 evolueren mee met de technologische vooruitgang en in de mate van het mogelijke met de vliegroutes.

Regionale luchthavens kunnen een specifieke rol spelen voor de internationale bereikbaarheid van regionale stedelijke en economische concentraties.

Relatie met Brussel

Er bestaan verschillende relaties tussen Vlaanderen en Brussel, die elk een impact hebben op de ruimtelijke ontwikkeling: woon-werkrelatie, mobiliteit, voorzieningen, ontspanning (parken, cultuur). Deze relaties en daarmee samenhangende kansen en potenties worden benut, met respect voor en versterking van de kwaliteiten van de Vlaamse Rand rond Brussel.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op de relatie met Brussel, met respect voor ieders identiteit. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent een ontwikkeling die tot ver in Vlaanderen reikt. De migratie uit Brussel is het sterkst voelbaar in de directe omgeving. Grensoverschrijdende samenwerking met een ruime betrokkenheid van onder andere overheden, maatschappelijke organisaties, investeerders, ondernemers en burgers kan bijdragen tot een evenwichtige en kwalitatieve ontwikkeling in de Vlaamse rand rond Brussel. Hierbij wordt een evenwicht gezocht wordt tussen enerzijds de ontwikkeling zelf en anderzijds het behoud van voldoende kwalitatieve open ruimte met zowel oog voor landbouw, natuur en bos landschap, hernieuwbare energie als recreatie.

De ruimtelijke ontwikkeling moet de mobiliteitsuitdaging beheersbaar maken. De (her)ontwikkelingskansen rond knooppunten in de Vlaamse Rand, net zoals in de rest van Vlaanderen, is prioritair. Het verhogen van het ruimtelijk rendement en een bijzondere zorg voor open ruimte, groenblauwe dooradering, hernieuwbare energie en leefkwaliteit zijn noodzakelijke randvoorwaarden waarbinnen kansen ontstaan vanuit economische dynamiek en bevolkingsgroei. Het relatief groot aantal investeringen in uitbouw van het collectieve vervoerssysteem (GEN-net) biedt ook kansen voor ontwikkeling onder voorwaarde dat de huidige verkeersproblematiek ten gevolge van onvoldoende uitgeruste wegen kan worden opgelost.

Intern verbinden

Het Vlaams ruimtelijk beleid verbetert het gemeenschappelijk functioneren van concentraties van menselijk kapitaal en economische activiteit, internationale instellingen en metropolitane voorzieningen door mee in te staan voor vlotte verbindingen hiertussen. De verbondenheid tussen gebieden met stedelijk karakter onderling en gebieden met stedelijk karakter en internationale knooppunten, is daarbij een prioriteit.

De betere verknoping, benutting en eventueel uitbreiding van het bestaande vervoersnetwerk met oog op het verhogen van de vervoerscapaciteit tussen knopen, staan hierbij voorop. Omwille van de potentiële ruimtewinsten en maatschappelijke voordelen op het vlak van open ruimte, energie en gezondheid is dit een prioriteit. Het collectief vervoer binnen een geïntegreerd mobiliteitssysteem zorgt voor verbindingen tussen kernen en een aanbod voor voorstedelijke en interstedelijke structurele verplaatsingsnaden.

Kritische massa organiseren

Vlaanderen heeft in internationaal perspectief relatief kleine steden en dorpen. Die kleinschaligheid zorgt ervoor dat typische leefbaarheidsproblemen van megasteden hier minder voorkomen. De geringe omvang heeft echter als nadeel dat de steden elk voor zich niet beschikken over de hoge massa en dichtheid die internationale metropolen schaalvoordelen opleveren op het vlak van productiviteit, specialisatie en innovatie. De individuele steden in Vlaanderen kunnen dit gebrek aan eigen massa en dichtheid compenseren door de krachten te bundelen. De interactie tussen gebieden met een stedelijk karakter versterken maakt het mogelijk dat gebieden massa van elkaar kunnen lenen en omzetten in agglomeratievoordelen. Het behoud van de leefkwaliteit van elk gebied is hierbij een belangrijk aandachtspunt.

Het Vlaams beleid zal kritische massa organiseren door ontwikkelingen te enten op knooppunten in regio's met een stedelijk karakter. Het koppelen van ontwikkeling rond knooppunten binnen vervoerscorridors is hierbij belangrijk als bijdrage tot rendabele collectieve vervoersstromen. De verwachte bevolkingsgroei en bijhorende stedelijke ontwikkelingen worden ingezet om de gezamenlijke massa verder te verhogen. Het Vlaams ruimtelijk beleid bepaalt hiervoor de groeikernen binnen de grote vervoercorridors van de ruimtelijke ruggengraat met oog op het organiseren van de kritische massa. De groeikernen ontwikkelen elk onder meer een specifiek woonprogramma.

Een inefficiënte spreiding wordt tegelijk tegengegaan. Zo neemt het aantal potentiële reizigers op die verbindingen toe. Ruimtelijke ontwikkelingen dragen zo bij tot het meer rendabel maken van investeringen in collectief vervoer en het versterken van de agglomeratie-effecten. Het Vlaams ruimtelijk beleid initieert samenwerking tussen onder meer lokale besturen, vervoerspartners en ontwikkelaars om kritische massa te organiseren en om het functioneren van het collectief vervoerssysteem via gecoördineerde investeringsprogramma's te verbeteren.

Hefboomplekken ontwikkelen

Het Vlaams ruimtelijk beleid treedt op als stuwende kracht om metropolitane hefboomplekken te ontwikkelen en tegelijkertijd de leefbaarheid te bewaren en te versterken. Ze oefenen een grote aantrekkingskracht uit op (internationale) bezoekers en investeerders. Het zijn sterk dynamische en

de klok rond levendige plekken. Ze vormen een hefboom voor de ontwikkeling van de ruime omgeving en de opwaardering van nabijgelegen buurten. Hefboomplekken zijn ook belangrijk als ruimtelijke conditie voor het ontstaan van een hoogwaardig en volledig pakket van internationale en metropolitane voorzieningen.

De omgeving rond een internationaal collectief vervoersknooppunt (zoals een HST-station) biedt omwille van de inbedding in het internationaal collectief vervoerssysteem bijzondere transformatiekansen. De inzet is de realisatie van intensieve programma's waarin ook activiteiten met internationale allure een plaats krijgen. Hoogbouw kan zeker op metropolitane hefboomplekken een plaats krijgen. Een gelijktijdige realisatie van een hoge leefkwaliteit is essentieel.

Economische investeringen begeleiden naar een goede plaats

Het ruimtelijk beleid kiest voor een gerichte projectmatige aanpak en oplossingsgerichte begeleiding voor economische investeringen. Het is terughoudend in het voorzien van bestemmingsvoorraden. Het Vlaams ruimtelijk beleid werkt samen met het internationaal investeringsbeleid om investeerders, die een afweging maken vanuit een ruim geografisch schaalniveau, te ondersteunen in hun zoektocht naar een ruimtelijk en bedrijfsmatig geschikte locatie. Het Vlaams ruimtelijk en economisch beleid beschikt hiervoor over een actueel en adequaat instrumentarium voor projectondersteuning. Het maakt ook afspraken met lokale besturen om economische investeringen een plaats te geven. Het Vlaams ruimtelijk beleid speelt zo zijn rol in het gebiedsgericht en kwalitatief aanbodbeheer, waarbij een compleet gamma van functionele bedrijventerreinen tot sterk verweven ruimtes in elke regio beschikbaar is.

1.1.2 Duurzame en multimodale uitbouw van de logistieke draaischijf

Goederenstromen hebben een eigen functionele logica door de internationale organisatie van productieketens en afzetmarkten. Ruimtelijk slaan ze neer in logistieke knooppunten voor overslag en verwerking en aan- en afvoerverbindingen.

De voornaamste Vlaamse onderdelen van het logistieke netwerk zijn (1) internationale logistieke knooppunten: de luchthaven Brussels Airport (Zaventem) en de zeehavens Antwerpen, Gent, Zeebrugge en Oostende, (2) continentale verbindingen in het trans-Europese vervoersnetwerk, (3) het Economisch Netwerk Albertkanaal, inclusief de Albertknoop en de poort Genk, (4) Seine-Schelde en (5) regionale logistieke knooppunten.

Het Vlaams ruimtelijk beleid richt zich op (1) het bundelen en optimaliseren van goederenstromen, (2) het ontwikkelen van internationale en regionale logistieke knooppunten, (3) het opdrijven van de territoriale performantie van logistieke knooppunten op ketenniveau, (4) het versterken van de leefkwaliteit in de omgeving van logistieke activiteiten en (5) het versnellen van ontwikkelingen binnen de knooppunten door te voorzien in een proactief aanbod. Het doel daarvan is enerzijds ruimte geven aan een sterke en efficiënte logistieke sector en anderzijds versnippering voorkomen en waar mogelijk terugdringen, alsook de leefkwaliteit in dorpskernen versterken. Het multimodaal

uitbouwen van de draaischijf is daarbij cruciaal, evenals het flexibel kunnen inspelen op veranderingen in het logistiek systeem.

Het logistiek netwerk dient voldoende robuust te zijn, om deze ambitie waar te maken, maar dient eveneens flexibel te zijn voor toekomstige technologische innovaties en uitdagingen in de logistieke sector. Een voldoende robuust netwerk is dan ook adaptief en in staat om voldoende snel flexibel te zijn om nieuwe innovaties te incorporeren zonder afbreuk te moeten doen aan het inert karakter van de logistieke knopen en verbindingen zelf. Logistiek mag daarbij niet enkel bekeken worden als de stroom van producent naar consument, maar ook de omgekeerde stroom zoals retour of “reverse logistics” (het terug inzamelen van grondstoffen uit de urban mine) in functie van circulaire economie, maken hier deel van uit.

Ruimtelijke ontwikkeling richten op het bundelen en optimaliseren van goederenstromen

Het Vlaams ruimtelijk beleid ondersteunt de versterking van verbindingen voor continentale goederenstromen op basis van de principes van ruimtelijk rendement en samenhang. De ontwikkeling bevordert het gedeelde gebruik van continentale verbindingen vanuit verschillende logistieke knooppunten. Het kernnetwerk van het Trans-Europese Vervoersnetwerk (TEN-V) is richtinggevend bij de ontwikkeling van continentale verbindingen en de bereikbaarheid van internationale en regionale logistieke knooppunten. Continentale verbindingen linken internationale knooppunten met het internationale achterland waaronder het Ruhrgebied, Noord-Italië, Parijs en Noord-Frankrijk, de Randstad en verder gelegen stedelijke agglomeraties, inclusief delen van Midden- en Oost-Europa. Ruimtelijke ontwikkeling is gericht op congestiearme, internationale goederenstromen en voorkomt zo veel mogelijk een verdere vermenging met regionaal en lokaal personenverkeer. Samen met het bundelen van infrastructuur en het bevorderen van ondergronds transport kan de logistieke sector zo rekenen op een hogere betrouwbaarheid en voorspelbaarheid.

De continentale verbindingen bundelen zo veel mogelijk vervoersmodi zoals weg, spoor, water of pijpleidingen. Multimodale verbindingen, en zeker ook knooppunten, maken een economische en ruimtelijk efficiënte organisatie van omvangrijke internationale goederenstromen mogelijk. De internationale en regionale knooppunten worden maximaal multimodaal ontsloten en bieden ruimtelijke mogelijkheden voor overslag in het kader van intermodaal transport. Ruimtelijke ingrepen zoals watergebonden distributiecentra worden daartoe gefaciliteerd. Goederenvervoer via het spoor en de binnenvaart krijgt zo kansen.

Het Vlaams ruimtelijk beleid legt zich toe op het ruimtelijk en economisch functioneren van de logistieke keten. Hierbij gaat er bijzondere aandacht uit naar het optimaliseren van de stromen. De aard van de vervoersstromen en capaciteit van de netwerken zijn bepalend voor het lokaliseren van bijkomende ontwikkelingen.

Ruimtelijke concentratie draagt door grotere goederenvolumes bij aan meer rationele en rendabele vormen van overslag en exploitatie van het multimodaal (zoals op vandaag zijnde weg, spoor, binnenvaart en pijpleiding) logistiek netwerk.

Regionale logistieke knooppunten vormen schakels tussen internationale stromen en lokale productie- en afzetmarkten. Regionale knooppunten situeren zich nabij continentale verbindingen zodat logistieke stromen zo lang mogelijk gebundeld en compact blijven.

Internationale logistieke knooppunten

Internationale logistieke knooppunten zijn plaatsen waar mondiale vervoersstromen samenkomen en waar goederen overgeslagen en verwerkt worden. Ze faciliteren de sprong naar een gespecialiseerde kennis- en maakeconomie (Industrie 4.0 en circulaire economie). Het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op de ontwikkeling van robuuste internationale logistieke knooppunten, door te voorzien in een minimaal trimodale ontsluiting, een evenwichtig aanbod van ruimte voor logistieke en hieraan gelinkte economische activiteiten en een sterke relatie met de nabije stad. Internationale logistieke knooppunten blijven zo polen van tewerkstelling en toegevoegde waarde. Het is hierbij belangrijk beleidsmatig snel te kunnen anticiperen op innovaties en internationale trends in de logistieke sector. Concentraties van tewerkstelling zijn ontsloten via collectief vervoer.

De ontwikkeling van de zeehavens krijgt ruimtelijke mogelijkheden om als geheel en binnen het ruimer internationale havennetwerk mondiaal competitief te blijven. De ruimtelijke ingrepen die nodig zijn in verband met specialisaties en volumestijgingen, waaronder havenuitbreiding, gebeuren vanuit de principes van ruimtelijk rendement (territoriale performantie op ketenniveau) en in evenwicht met de leefkwaliteit. Inbreiding en reconversie vormen klemtonen in de zeehavenontwikkeling. De ruimtelijke ontwikkeling bevordert een sterkere stad-zeehaven-relatie. De ruimtelijke ontwikkeling op zee zoals havenuitbreidingen, energiewinning of aanpassingen van vaarroutes, moet gebeuren in samenhang met de ruimte op land.

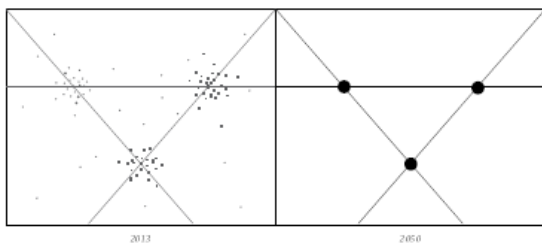
Het Economisch Netwerk Albertkanaal ontwikkelt zich verder door de territoriale performantie van de bestaande bedrijventerreinen op te drijven en de multimodale troeven uit te spelen. Het netwerk geldt als belangrijk complement voor de inlandse ontwikkeling van logistieke activiteiten verbonden aan de havens. De ontwikkeling gebeurt door het opdrijven van de territoriale performantie en het uitspelen van de multimodale troeven.

De luchthaven Brussels Airport (Zaventem) kan zich verder ontwikkelen als internationaal logistiek knooppunt. Dat gebeurt door uitbreiding vanuit het principe van ruimtelijk rendement, door transformatie van de logistieke terreinen, door gerichte duurzame investeringen in bereikbaarheid en dit met respect voor de leefkwaliteit rond de luchthaven.

Regionale logistieke knooppunten ontwikkelen

De logistieke activiteiten in het hinterland worden zo veel mogelijk gebundeld door de ontwikkeling van een beperkt aantal regionale logistieke knooppunten. Het doel daarvan is ruimtelijke versnippering tegen te gaan, gebundelde goederenstromen gericht te benutten, multimodaliteit te bevorderen, de mobiliteitsdruk in wijken en dorpen te verminderen en betere condities te scheppen om het ruimtelijk rendement te verhogen.

Logistieke activiteiten komen vandaag te zeer verspreid voor. Het gevolg is niet alleen dat de logistiek zelf een zekere inefficiëntie kent, maar dat ze ook een onnodige negatieve impact heeft op de leefkwaliteit.

Figuur: logistieke activiteiten vandaag verspreid (links) en in de toekomst gebundeld in regionale knooppunten aan collectieve stromen (rechts)

Het Vlaams beleid zet in op de concentratie van elkaar versterkende logistieke activiteiten in regionale logistieke knooppunten. Ruimtelijke concentratie draagt door grotere goederenvolumes bij tot meer rationele en rendabele vormen van overslag en exploitatie van het multimodaal (weg, spoor, binnenvaart, pijpleiding) logistieke netwerk.

Regionale knooppunten onderhouden een betrouwbare verbinding tussen internationale logistieke knooppunten en een lokale productie- en afzetmarkt of hinterland. Ze situeren zich waar mogelijk direct aan continentale verbindingen. Logistieke stromen blijven zo compact en gebundeld.

Multimodaal ontsloten ruimtes binnen het logistieke knooppunt worden prioritair voorbehouden aan het mogelijk maken van goederenoverslag. Ze zijn bij voorkeur minstens bimodaal ontsloten.

Door de ontwikkeling van regionale logistieke knooppunten is het mogelijk om transport over langere afstand duurzamer te organiseren. Door de regionale logistieke knooppunten beter in te bedden in het hinterland en dus dichterbij de afzetmarkt en de lokale productiemarkt, kunnen deze regionale knooppunten beter inspelen op een meer wijzigende logistiek (bijvoorbeeld circulaire economie of e-commerce). Het beleid houdt rekening met de snel veranderende business-modellen binnen de logistieke sector.

Het aantal regionale logistieke knooppunten blijft beperkt. Regionale knooppunten situeren zich bij voorkeur in gebieden met een meer stedelijk karakter en bedienen zo nodig aangrenzende regio's. Het regionale hinterland van een regionaal logistiek knooppunt bepalen, gebeurt op basis van de omvang van het logistieke afzet- of productiegebied, de te verwerken volumes, de grensoverschrijdende logistieke dynamiek en de kenmerken van beschikbare terreinen (oppervlakte, multimodale ontsluiting, toegevoegde waarde, overslagcapaciteit, randvoorwaarden richting de omgeving, ...). De functionele invulling van een regionaal logistiek knooppunt kan te maken hebben met zowel het verwerken van doorgaande (trans)continentale goederenstromen als het behandelen van goederen met een bestemming binnen de nabije regio.

Het Vlaams ruimtelijk beleid maakt samen met de sector werk van de ontwikkeling van kansrijke ruimtes voor logistieke knooppuntontwikkeling. Het bestaande logistieke netwerk, met inbegrip van logistieke clusters of assen (bijvoorbeeld Economisch Netwerk Albertkanaal, de as Brussel-Antwerpen of de as Gent-Rijssel, ...), wordt in kaart gebracht en vormt de basis voor het lokaliseren

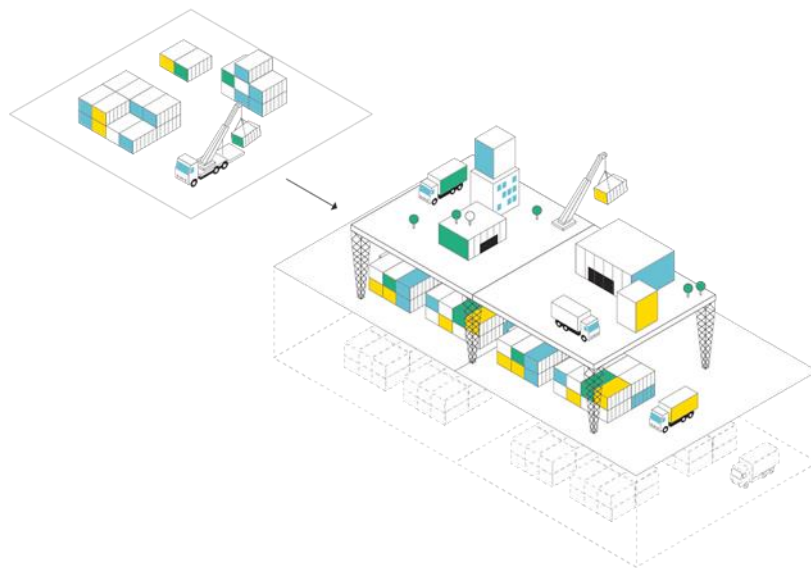
van regionale logistieke knooppunten. Het Vlaams beleid maakt afspraken met lokale partijen over de inrichting en beheer van logistieke terreinen.

De regionale logistieke knooppunten maken onderdeel uit van het gebiedsaanbod van functionele bedrijventerreinen. Terreinen kunnen naast logistieke ook andere economische activiteiten huisvesten voor activiteiten die een meerwaarde bieden voor de logistieke activiteit.

De ontwikkeling van regionale logistieke knooppunten gaat vergezeld van een beleid dat het verspreid voorkomen van grote verkeersgenererende logistieke activiteiten stilaan terugdringt. Buiten internationale en regionale knooppunten worden nieuwe grootschalige logistieke bedrijven geweerd.

Territoriale performantie van logistieke knooppunten opdrijven

De territoriale performantie van logistieke knooppunten verhogen, betekent het opdrijven van het aantal jobs en de toegevoegde waarde per hectare op niveau van de hele keten. Dit streven richt zich naast intensivering ook op verweving met activiteiten die, in het licht van de vierde industriële revolutie en de circulaire economie, de innovatiekracht van logistieke en productieactiviteit kunnen versterken. Logistieke terreinen dragen zo bij tot de economische ontwikkeling zonder dat het ruimtebeslag toeneemt.

Figuur: Territoriale performantie opdrijven in logistieke knooppunten

Voor de uitbreiding van havens en logistieke terreinen worden ook rendementsverhogende maatregelen bekeken om nieuwe activiteiten een plaats te geven. Bij uitbreiding worden mogelijkheden voor omkeerbaar ruimtegebruik ten volle benut om de toename van het ruimtebeslag (op termijn) te beperken.

Daarnaast wordt de territoriale performantie verhoogd door slim om te gaan met het soort ondernemingsactiviteit in de logistieke knooppunten:

- door ruimte te creëren voor logistieke activiteiten die niet louter op transport gericht zijn, maar toegevoegde waarde (de zogenoemde 'value-added logistics') creëren door de over te slagen producten te bewerken;
- door bestaande (niet-logistieke) industriële activiteiten in de havens te faciliteren. Dat vraagt een evenwicht tussen logistiek en industrie. De menging van logistiek en industrie wendt de aanwezige transportmiddelen efficiënter aan en draagt waar mogelijk bij tot de transitie naar de vierde industriële revolutie;
- door symbiose te zoeken tussen de activiteiten in de knooppunten en aanvullende activiteiten. Het kan gaan om activiteiten die restwarmte of restproducten gebruiken, hernieuwbare energie en dergelijke meer.

De territoriale performantie verhogen draagt bij tot de bereikbaarheid van de logistieke knooppunten doordat vervoerscapaciteitsverhogende investeringen (technologische verkeersbegeleiding, infrastructuuraanpassing, optimaliseren op- en afrittencomplexen, ...) beter gericht kunnen worden. Het ruimtelijk beleid faciliteert hiervoor innovaties binnen de sector.

De territoriale performantie verhogen hangt sterk samen met het beperken van het aantal regionale en internationale knooppunten en het concentreren van de logistieke bedrijven.

De ontwikkelingskansen van het Economisch Netwerk Albertkanaal worden zo veel mogelijk benut door rendementsverhoging en door gepast in te spelen op economische herstructurering in de ruimere regio rond het Albertkanaal.

Leefkwaliteit in de omgeving van logistieke activiteiten versterken

De ontwikkeling van logistieke, transport- en distributieactiviteiten kan enkel gebeuren samen met maatregelen die de leefkwaliteit waarborgen en indien mogelijk verbeteren. Het Vlaams ruimtelijk beleid zal daarom én voldoende concentraties van logistieke activiteit ontwikkelen met sterke waarborgen voor de leefkwaliteit én de versnippering van logistieke activiteit tegenhouden en waar mogelijk terugdringen.

Het terugdringen van de versnipperde ruimtelijke structuur moet de doortocht van vrachtwagens door dorpskernen verminderen.

Het ruimtelijk beleid zet in op de concentratie en optimalisering van de logistieke goederenstromen. Van daaruit kunnen goederen op een kwalitatieve, duurzame, niet-hinderlijke en frequente wijze verder doorgestuurd worden. Dit kan gebeuren via vernieuwende modi zoals elektrische vrachtwagens, fietskoeriers, ondergronds transport, drones of logistieke mobiele hubs.

Het ruimtelijk beleid zal grote inspanningen doen om de hinder en de milieudruk te minimaliseren. Daarvoor worden de volgende principes toegepast, waarbij de inzet van technologische innovatie kan helpen:

1. Ruimtelijke maatregelen minimaliseren de hinder in het brongebied.
2. Ruimtelijke maatregelen kunnen helpen de 'uitstroom' van hinder uit een brongebied te beperken. Het gaat om maatregelen zoals buffering en internalisering van milieueffecten, die worden uitgevoerd binnen het brongebied door de producent van de hinder.
3. Ruimtelijke maatregelen verhogen de weerstand tegen 'instroom' van hinder in gehinderde gebieden (bijvoorbeeld filtering, buffering, isolatie, ...).
4. Als de leefkwaliteit in een gehinderd gebied onmogelijk kan worden gegarandeerd, wordt de komst van ontvangers tegengegaan.

Als de leefkwaliteit niet kan worden gegarandeerd, wordt de ontvanger van hinder verplaatst of wordt de versnippering van logistieke activiteit tegengehouden en teruggedrongen.

1.1.3 Het energiesysteem aanpassen aan de energietransitie

De energietransitie is een prioritair maatschappelijk project voor Vlaanderen. De ruimtelijke ontwikkeling ondersteunt die transitie.

Bovenlokale infrastructuren lokaliseren

Het Vlaams ruimtelijk beleid lokaliseert de energie-infrastructuur die functioneert op bovenlokaal, Vlaams en zelfs op internationaal niveau zoals grootschalige energie-productievoorzieningen en hoofdtransportleidingen voor onder andere elektriciteit, brandstoffen en gas.

Voor het elektriciteitsnet en voor de pijpleidingen wordt in toekomst nog een belangrijke groei verwacht. Oorzaken daarvan zijn de groeiende vraag naar energie, het groter wordend aandeel kleine productie-installaties, de toenemende connectie met het buitenland en de groeiende vraag naar goedkoop transport, zonder de leefkwaliteit te schaden.

Energiepotentieel van de zeehavens benutten

Het Vlaams ruimtelijk beleid focust zich op de zeehavens. Havens hebben een groot potentieel voor de verdere uitbouw van hernieuwbare energie in Vlaanderen. Havengebieden zijn geschikt om nieuwe hernieuwbare energietechnologieën toe te passen. Er is bijvoorbeeld relatief veel wind en ruimte, en het aantal directe omwonenden is er beperkt. Ook voor andere hernieuwbare energiebronnen kunnen zeehavens potenties hebben. Daarnaast beschikken de havens over een enorm potentieel aan restwarmte. Grootschalige warmtenetten met meerdere aanbieders en afnemers, verbonden met de stedelijke gebieden, dragen bij aan het verhogen van de energie-efficiëntie en zorgen tevens voor een sterkere relatie tussen de haven en de stad.

Ruimte bieden aan grootschalige projecten voor hernieuwbare energie

Het Vlaams ruimtelijk beleid faciliteert de ruimtevraag voor hernieuwbare energieproductie, door kaders te scheppen voor kleinschalige installaties en door faciliterend op te treden voor eerder grootschalige projecten.

Het ruimtelijk beleid anticipeert op de veranderingen binnen de energiesector, omdat innovaties het palet wijzigen van rendabel te exploiteren bronnen zoals wind, getijden, geothermie, zon, afval of biomassa. Productievormen met een beperkt ruimtebeslag genieten vanuit ruimtelijk oogpunt de voorkeur.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zoekt actief mee om bij grootschalige ruimtelijke projecten ook voldoende ruimte te geven aan hernieuwbare energie. Het zet in op de mogelijkheden voor de creatie van nieuwe stads-, haven- of openruimtelandschappen. Projecten voor hernieuwbare energie kunnen binnen elke bestemmingscategorie een plaats krijgen.

1.2 Robuuste en samenhangende open ruimte

Het Vlaams ruimtelijk beleid mobiliseert en programmeert ontwikkelingen en investeringen in de open ruimte om de open ruimte gebieden te vrijwaren en de functionele samenhang en de veerkracht van de natuurlijke en agrarische structuur te versterken.

1.2.1 Samenhangende gehelen ontwikkelen

Vrijwaren en versterken van een ruimtelijk-samenhangende openruimtestructuur voor landbouw, natuur en water

Het ruimtelijk beleid zet gelijktijdig in op het vrijwaren van open ruimte voor de functies landbouw, natuur en bos, en water én het versterken van de ruimtelijk-functionele samenhang van de openruimtestructuren voor deze functies.

Investeringsprojecten zijn nodig om natuur- en bosgebieden te versterken, uit te breiden en te bufferen om soorten en leefgebieden in stand te houden en voldoende grote aaneengesloten oppervlakten voor leefbare ecosystemen te creëren. Het ruimtelijk beleid maakt daarom werk van ruimtelijke investeringsprojecten in de open ruimte binnen gebiedsgerichte beleidsvisies, waarbij vanuit een breed partnerschap van Vlaamse en andere actoren verder gewerkt wordt aan de realisatie van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en de Europese Natuurdoelen voor het Natura 2000-netwerk. De Europese Speciale Beschermingszones en de VEN-gebieden worden planologisch bestemd en ingericht, rekening houdend met socio-economische factoren. Dit komt de biodiversiteit ten goede. Het gaat om de ecosystemen gekoppeld aan het netwerk van rivier- en beekvalleien, het kustmilieu en poldergraslandcomplexen en grote complexen van bos-, heide- en weidevogelgebieden (Antwerpse en Limburgse Kempen, Vochtig Haspengouw, Voeren, de Zuid-Brabantse bossen, de Vlaamse Ardennen, het Houtland, de West-Vlaamse heuvels, ...).

Het Vlaams ruimtelijk beleid zorgt er voor dat ruimtelijke ontwikkeling bijdraagt tot de realisatie van een robuust watersysteem en veerkrachtige rivier- en beekvalleien. Water maakt deel uit van de ontwerpogave bij de ontwikkeling van een gebied: watergebruik, aanwezige waterlopen en wateropvang zijn bepalende elementen. Door verharding zo veel mogelijk te vermijden, blijven onze grondwatervoorraden op peil en zijn de zoetwatervoorraden veiliggesteld.

Het Vlaams ruimtelijk beleid legt in het gebiedsgericht beleid voor water op Vlaams niveau prioriteit bij de uitvoering van het Geactualiseerd Sigmaphan en de stroomgebiedsbeheerplannen. Met name betekent dit de riviervalleisystemen van de IJzer, de Leie, de Beneden-Schelde met Durme, de Bovenschelde, de Dender, de Demer, de Zenne en de Dijle met de Rupel, de Grote en Kleine Nete, en de Maas, en de bescherming van het kustmilieu.

In ruimtelijk-functioneel samenhangende landbouwgebieden die strategisch zijn voor de voedsel- en landbouwproductie, worden ontwikkelingen die het functioneren van de professionele landbouw en de voedselproductie in het gedrang brengen teruggedrongen. Zeker op voor de voedselproductie belangrijke strategische gebieden wordt niet-professioneel agrarisch gebruik teruggedrongen.

Terugdringen van de versnippering

Het ruimtelijk beleid blijft gericht op het tegengaan en terugdringen van versnippering en fragmentatie van de open ruimte. Op andere plaatsen wordt duidelijkheid gecreëerd voor het naast elkaar bestaan van agrarische en niet-agrarische functies in de agrarische ruimte. Bij de uitwerking van het gebiedsgericht ruimtelijk ontwikkelingsbeleid moet de ruimtelijk-functionele samenhang tussen het fysische systeem en de structurerende elementen van de natuurlijke en agrarische structuur verzekerd blijven. Dat betekent dat:

- het fysische systeem en de elementen van de natuurlijke en agrarische structuur richtinggevend zijn voor de aard, de grootte en de vormgeving van de wijzigingen in het ruimtegebruik;
- bij elke ruimtelijke ontwikkeling maatregelen genomen worden om de connectiviteit en de ruimtelijk-functionele samenhang van de natuurlijke en agrarische structuur en het landschap waarin deze zijn ingebed te behouden, te herstellen of te ontwikkelen door barrières weg te werken en de noodzakelijke functionele verbindingen gelijktijdig te ontwikkelen.

Er wordt werk gemaakt van het wegwerken van de 'ruis' die de landschapsbeleving verstoort. Deze ruis bestaat bijvoorbeeld uit landschappelijk storende bebouwing gelegen op belangrijke zichtassen, op relatief ongeschonden landschappen, op strategische plekken in de wijk of dorpskern (bv. langs centrumstraten), in onbebouwde landbouwgebieden strategisch voor de voedselproductie of in robuuste natuurgebieden. Kansen voor transformatie (sloop, renovatie, hergebruik of herlokalisatie) worden benut om leegstand en verloedering tegen te gaan, open ruimte te herstellen en verdere lintbebouwing te vermijden. Tegelijk bestaan er kansen om het slecht gelegen juridisch aanbod aan te pakken, verkavelingen met een lage dichtheid binnen kernen te verdichten en de beleving van de publieke ruimte te verhogen met oplossingen op maat. De open ruimte kan een plaats bieden aan de opwekking en het transport van hernieuwbare energie indien dit in een gebied mogelijk en verantwoord is

1.2.2 Ruimte veerkrachtig inrichten

Klimaatbestendige inrichting die voedselproductie, biodiversiteit, bodeminfiltratie en regenwatercaptatie garandeert

De ruimte wordt veerkrachtig ingericht. Een efficiënte ruimtelijke organisatie en ruimtelijke inrichting zijn hierbij bepalend: een veerkrachtige inrichting en een aangepast beheer van de bebouwde en onbebouwde ruimte zorgen ervoor dat de ruimte schokbestendig is bij veranderingen en onzekerheden. Dit kan de impact van de klimaatverandering helpen afzwakken.

Iedereen die investeringen in de ruimte plant (projectontwikkeling, landinrichting, ...), speelt een belangrijke rol in de realisatie van een klimaatbestendige en veerkrachtige inrichting. Via operationeel beleid geeft het Vlaams ruimtelijk beleid aan hoe een coproductie kan georganiseerd worden, waarbinnen verschillende stakeholders (particulieren, ontwikkelaars, overheden, ...) de gewenste transformatie zullen realiseren.

Fijnmazige groenblauwe aders die de open en bebouwde ruimte verbinden

Vele punctuele en kleinschalige maatregelen verhogen samen de veerkracht van een gebied en zorgen voor een fijnmazige groenblauwe dooradering vanuit de open ruimte tot diep in verstedelijkt gebied. Dergelijke ingrepen zorgen voor een fijnmazige groenblauwe dooradering. Deze dooradering vormt ook de basis voor een kwaliteitsvol recreatief (fiets-)netwerk dat toegang verschaft vanuit de kernen tot de open ruimte. Het Vlaams ruimtelijk beleid geeft hiervoor een kader aan.

1.2.3 Ruimtelijke druk vermijden

Het vermijden van ruimtelijke druk op de open ruimte is een belangrijke opgave voor het Vlaams ruimtelijk beleid die doorwerking krijgt in regelgevende en planningsinitiatieven.

Ontwikkelingen die druk uitoefenen gebiedsgericht wegnemen

Bepaalde maatschappelijke activiteiten in de open ruimte zetten druk op het functioneren van de ruimte voor voedsel, biodiversiteit en water. De ruimtelijke druk uit zich wanneer door areaalverlies, versnippering of bemoeilijkte toegang het functioneren van essentiële openruimtefuncties in het gedrang komt.

Gebiedsgerichte processen bieden alternatieve ontwikkelingsmogelijkheden binnen de regio of zijn gericht op het herstructureren van deze activiteiten.

Ongewenste transformaties in gebieden die strategisch zijn voor de landbouw, natuur en water, worden afgeremd via maatregelen in het vergunningenbeleid en door planmatige alternatieven.

Functiewijzigingen van voormalige leegstaande landbouwgebouwen zijn mogelijk, maar enkel indien deze locaties niet meer geschikt zijn voor de beroepslandbouw. Bovendien geldt minstens als voorwaarde dat de functiewijziging (1) de draagkracht van de open ruimte niet overschrijdt, (2) geen onaanvaardbare mobiliteitsdruk genereert en (3) geen noemenswaardige bijkomende verharding of ruimtebeslag tot gevolg heeft.

Nieuwe ontwikkelingen voor wonen, werken en recreëren binnen het bestaande ruimtebeslag

Nieuwe activiteiten of ontwikkelingen inzake wonen, werken of recreatie vinden niet plaats op locaties die essentieel zijn voor voedsel, water en biodiversiteit. Nieuwe zonevrije activiteiten zonder maatschappelijke meerwaarde voor de open ruimte zijn aangewezen op alternatieve locaties. Er wordt steeds meer ingezet op hergebruik en reconversie van al bebouwd gebied.

Dit alles belet evenwel niet dat onder strikt te bepalen voorwaarden en in uitzonderlijke omstandigheden bestaande bebouwing kan worden ingezet voor wonen, werken of harde recreatie als dat (1) de draagkracht van de open ruimte niet overschrijdt, (2) geen onaanvaardbare mobiliteitsdruk genereert en (3) geen noemenswaardige bijkomende verharding of ruimtebeslag tot gevolg heeft.

De toename van het ruimtebeslag en de verhardingsgraad van de open ruimte onder controle houden

In de open ruimte staat een zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik voorop. Het ruimtebeslag en de verharding neemt er niet langer toe. Voor bestaande niet-agrarische functies wordt gezocht naar duurzame oplossingen. Bijkomende verharding en bebouwing wordt tegengegaan. Ontwikkelingen in functie van de beroepslandbouw die nieuwe bebouwing of verharding impliceren, worden maximaal gekoppeld aan de bestaande bebouwing of verharding. Waar mogelijk wordt ingezet op omkeerbaar ruimtegebruik. Hergebruik van vrijgekomen agrarische bebouwing voor andere functies wordt strikter gekoppeld aan kwaliteitseisen en voorwaarden, die het ruimtebeslag actief terugdringen (sloop bijgebouwen, verminderen van volumes en verharde oppervlakte bij herbouw, ...).

Slecht gelegen juridisch aanbod op cruciale plaatsen neutraliseren

De bodem blijft in openruimtegebieden zo veel mogelijk onverhard. Wanneer opportuun voor de veerkrachtopgave van een gebied, wordt inname van open ruimte zodanig georganiseerd dat een terugkeer naar de open ruimte opnieuw mogelijk wordt (cfr. omkeerbaar ruimtegebruik). Waar nodig worden infiltratiegebieden hersteld, wordt de landschappelijke kwaliteit verhoogd en worden waterbergings- of biodiversiteitsknelpunten weggewerkt, door slecht gelegen bestemmingen voor wonen, industrie of recreatie te schrappen en/of bestaande bebouwing weg te nemen.

Voorals in sterk bebouwde gebieden staat het beperken van verharding centraal, waardoor effecten van klimaatverandering beter opgevangen kunnen worden en de leefbaarheid van de woon- en leefstructuur wordt verhoogd. Kleine ingesloten open ruimtegebieden in dicht bebouwde gebieden kunnen hierin een zeer belangrijke rol spelen en moeten waar nodig vrij gehouden worden van bebouwing.

1.3 Monitoring opzetten

Het is een expliciete taak van de Vlaamse overheid om over de strategische visie, het operationeel beleid en de bestemmingen een monitor op te zetten.

A. Monitoring van de strategische visie

De strategische visie schetst een perspectief voor de toekomst waar Vlaanderen met het ruimtelijk ontwikkelingsbeleid naartoe wenst te evolueren. Het perspectief formuleert de hoofdambitie 'transformatie van de ruimte' en hierbinnen na te streven kernambities 'versterken ruimtelijke ruggengraat in functie van een internationale concurrentiekracht', 'aanbieden van goede leefomgevingen', 'wonen en werken nabij collectieve vervoersknopen', 'robuuste open ruimte ontwikkelen', 'netwerk van groenblauwe aders uitbouwen'.

De monitoring van de strategische visie zal gebeuren op basis van een set kernindicatoren die aan deze ambities zijn gekoppeld. De set met kernindicatoren kan worden omkaderd met een set indicatoren die ruimtelijke trends kunnen duiden in de maatschappij. De structurele maatschappelijke veranderingen en hun ruimtelijke impact worden ook stelselmatig beschouwd om hierop snel en adequaat beleidsmatig te kunnen anticiperen.

B. Monitoring van operationeel beleid

De monitoring van de volgende minimale set beleidsindicatoren zal inzichten geven in het succes van het operationeel beleid:

1. Feitelijk ruimtegebruik

- Evolutie van het ruimtebeslag (en niet-ruimtebeslag)
- Evolutie van de verharding en infiltratievoorzieningen
- Evolutie van het feitelijk ruimtegebruik (en vergelijking met bestemmingen)

2. Ruimtelijk rendement

- Evolutie van de dichtheid (bewoners, gezinnen, jobs, enz.) in het ruimtebeslag
- Evolutie van voorkomen van gebouwen (grond, vloer, volume, hoogte) binnen het ruimtebeslag
- Evolutie van het multifunctioneel gebruik van het ruimtebeslag (wonen, werken, voorzieningen enz.)
- Potenties voor hergebruik
- Feitelijk hergebruikte ruimte
- Evolutie van het (slecht gelegen) juridisch aanbod
- Mate van groenblauwe dooradering

3. Robuuste en samenhangende open ruimte

- Samenhang en terugdringing van versnippering
- Druk(vermindering)
- Evolutie van de bestemming en inrichting van de Europese Speciale Beschermingszones
- Evolutie van het landbouwgebied dat niet gebruikt wordt door professionele landbouw
- Evolutie van het multifunctioneel gebruik van de open ruimte (natuur, landbouw, bos, water enz.)
- Evolutie van de beschikbare volumes / ingenomen oppervlaktes door sigma en andere

overstromingsingrepen

- Bijdrage van de ruimte aan klimaatmitigatie of -adaptatie

4. Ruimte voor energie

- Ruimte voor hernieuwbare bronnen: aantal, vergunningen, realisaties, operationele turbines, enz.

5. Ruimtelijke ruggengraat voor een internationaal concurrentiële economie

- Ruimtelijke ontwikkeling gekoppeld aan metropolitaan vervoerssysteem
- Mate van groenblauwe dooradering

6. Logistiek netwerk

- Territoriale performantie op de logistieke knooppunten

7. Provinciale, bovenlokale en lokale programmering

- Knooppuntwaarde en voorzieningenniveau
- Groei van woongelegenheden, jobs en voorzieningen in kernen met een hoge knooppuntwaarde
- Aanbod en vraag ifv aanbodbeheer bedrijventerreinen

8. Monitoring van ruimtebehoeften

- Trends en wijzigingen in de behoefte naar ruimte van diverse ruimtegebruikers

Het spreekt vanzelf dat die beleidsindicatoren voldoende gebiedsdifferentiatie moeten kunnen tonen om ook bijsturing in operationele geïntegreerde gebiedsprocessen mogelijk te maken.

C. Monitoring van de bestemmingen

Bestemming	Toestand 2015	Begrote toestand RSV²³
bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag²⁴	373.600	378.500

²³ Overname uit RSV, met herverdeling van de categorieën overig en overig groen (afgerond op 500 ha), in overeenstemming met de verhouding in 2015 van de ‘andere bestemmingen’, gedomineerd of niet-gedomineerd door ruimtebeslag.

²⁴ In de monitoring wordt het fundamentele onderscheid ingevoerd tussen bestemmingen die wel of niet gedomineerd worden door ruimtebeslag. Dit maakt een vergelijk mogelijk met het feitelijke ruimtebeslag en

Wonen	227.600	227.500
Industrie	62.600	66.000
Recreatie	20.500	21.000
Andere bestemmingen ²⁵	62.900	64.000
bestemmingen niet gedomineerd door ruimtebeslag	986.000	981.000
Landbouw	786.200	750.000
Natuur	127.100	150.000
Bos	45.400	53.000
Andere open ruimte bestemmingen	27.300	28.000

Volgende aspecten van verweving of multifunctionaliteit zijn belangrijk in deze tabel:

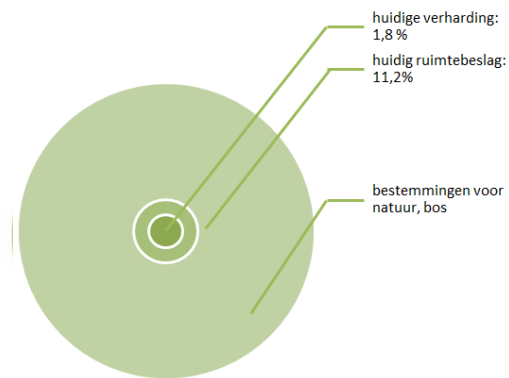
- Binnen alle bestemmingen kan verweving en multifunctionaliteit nagestreefd worden. Deze verweving geldt met name voor de verweving van water, recreatie, biodiversiteit en energie. Sommige activiteiten (zoals energie en infrastructuur) zijn bestemmingsneutraal.
- Voor bestemmingen, niet gedomineerd door ruimtebeslag, leidt verweving en multifunctionaliteit niet tot significant bijkomend ruimtebeslag en worden de mogelijkheden van de hoofdgebruikers niet in het gedrang gebracht.

De verweving binnen bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag (zoals wonen, werken, recreatie en voorzieningen) leidt tot één kwantitatief pakket.

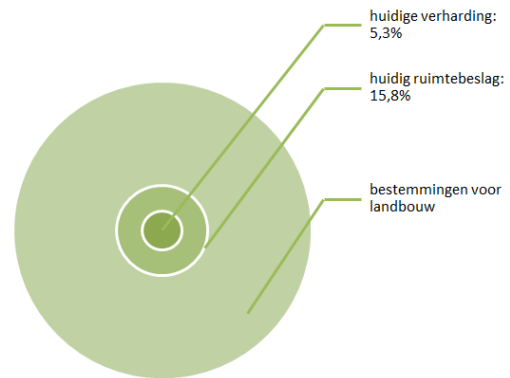
ruimtegebruik in Vlaanderen. Er is echter geen reële één op één verhouding: uiteraard zal er ook feitelijk ruimtebeslag aanwezig zijn in bestemmingen die niet door ruimtebeslag worden gedomineerd.

²⁵ Bestemmingen uit de RSV bestemmingscategorieën 'Overig groen' en 'Overig' die gedomineerd worden door ruimtebeslag. In overeenstemming met de betekenis van het begrip 'ruimtebeslag' heeft dit tot gevolg dat een aantal bestemmingen uit 'overig groen' (zoals buffers en parken) worden beschouwd als gedomineerd door ruimtebeslag. Omgekeerd worden een aantal bestemmingen uit 'overig' (zoals militaire gebieden of ontginningsgebieden) beschouwd als niet gedomineerd door ruimtebeslag.

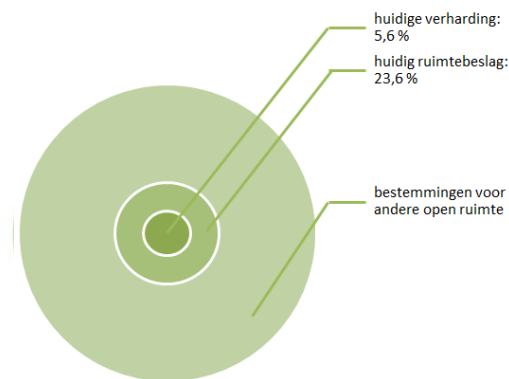
Voor verschillende bestemmingscategorieën dienen in de operationalisering van het beleid kwantitatieve doelen besproken en geformuleerd te worden in functie van bestemming, ruimtebeslag en verharding. De huidige verhoudingen zijn:

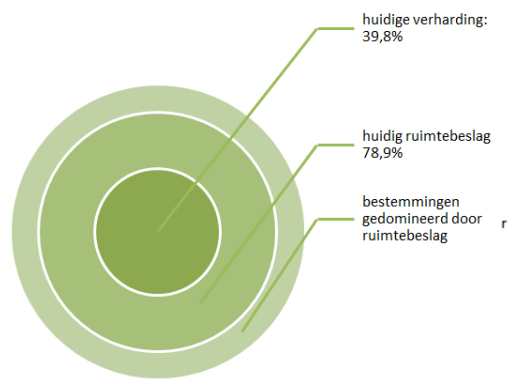
Figuur 1 bestemming natuur en bos

Figuur 2: bestemming landbouw

Figuur 3: andere open ruimte bestemming

Figuur 4: bestemmingen met ruimtebeslag

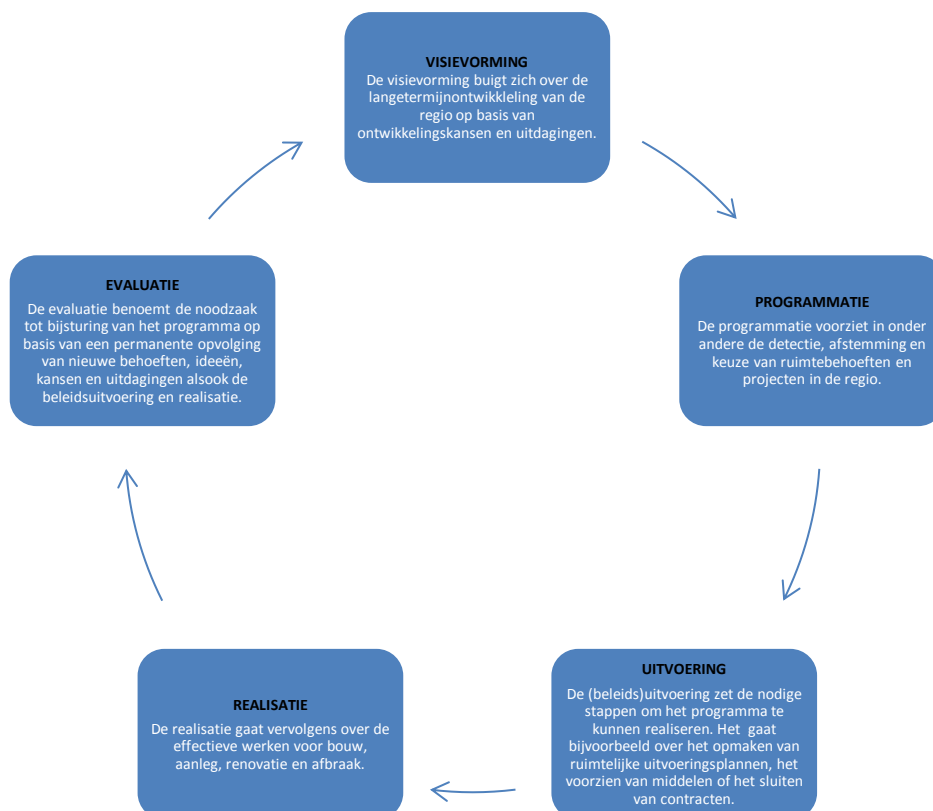
2 Bovenlokale gebiedsgerichte werking

De gebiedsgerichte ontwikkeling is een geïntegreerde ontwikkeling, zowel op Vlaams als bovenlokaal niveau. Het schetst de praktijk die een antwoord biedt op dagdagelijkse ruimtelijke vraagstukken. In de gebiedsgerichte werking kunnen overheden en andere belanghebbenden hun projecten afstemmen voor bijvoorbeeld de ontwikkeling van nieuwe woongelegenheden, werkplekken, voorzieningen, infrastructuur, recreatie, landbouw, natuur en bos.

2.1 Geïntegreerde gebiedsontwikkeling

Het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op gebiedsontwikkeling en stimuleert bovenlokale geïntegreerde gebiedswerking. Pertinente maatschappelijke en ruimtelijke vraagstukken kennen vaak een duidelijke bovenlokale dimensie. Geïntegreerde gebiedswerking is daarom belangrijk.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op geïntegreerde en gebiedsgerichte ruimtelijke ontwikkeling als werkpraktijk. Dit is een dynamisch proces van visievorming, programmering, uitvoering, realisatie en evaluatie op bovenlokaal niveau. Het doel is vanuit een gemeenschappelijke visie en doelstellingen, projecten van verschillende overheden, maatschappelijke partners, ondernemers en burgers af te stemmen en te realiseren.

De gebiedsgerichte geïntegreerde werking biedt meerdere voordelen:

- kwaliteitswinst en schaalvoordelen door projectvoorstellen, kansen en uitdagingen in onderling verband te beschouwen;
- men kan beleid en programma's afstemmen, en taken afspreken (wie doet wat?);
- in consensus met iedereen rond de tafel werken, waardoor belangen worden geïntegreerd en conflicten achteraf worden beperkt of vermeden;
- samenwerking en overleg zorgt voor meer kennis en begrip van elkaars situatie, creëert een betere verstandhouding tussen partners en een gedeeld draagvlak voor visies en doelstellingen voor het gebied;
- tussen partners zijn bovendien vormen van meer structurele kennisdeling mogelijk, wat leidt tot nieuwe invalshoeken en ideeën.

De Vlaamse overheid ondersteunt gemeenten en voorziet in stimulansen om zich bovenlokaal te organiseren zodat ze gemeenschappelijke opgaven via geïntegreerde gebiedsontwikkeling kunnen aanpakken.

Het opstellen van geïntegreerde gebiedsgerichte programma's betekent een betere ruimtelijke vertaling van de verschillende noden, ruimtevragen en gewenste ontwikkelingen. Deze samenhang gaat in een aantal gevallen verder dan de louter directe ruimtelijke impact. De vervoerregio's krijgen binnen het concept basisbereikbaarheid een belangrijke rol in de invulling van het openbaar vervoer in gebiedswerkingen waar openbaar vervoer een relevante rol speelt.

2.2 Rol van Vlaanderen en de lokale besturen in gebiedswerking

2.2.1 Rol van Vlaanderen

Het Vlaams (ruimtelijk) beleid formuleert een eigen ruimtelijke ontwikkelingsagenda om grote ruimtelijke veranderingsopgaven en ontwikkelingsprojecten te realiseren en om Vlaamse beleidsprogramma's met een ruimtelijke dimensie te coördineren. Zeker wanneer de beleidsopgaven voornamelijk een gevolg zijn van Vlaamse beleidsplannen zal Vlaanderen de regie van de gebiedswerking in handen houden.

Ondersteunen, inspireren en faciliteren

Het Vlaams ruimtelijk beleid inspireert door kennisontwikkeling en -deling.

De Vlaamse overheid faciliteert door als (gespreks)partner op te treden. Voor sommige doelstellingen van het Vlaams ruimtelijk beleid wordt ingezet op een samenwerking over de grenzen heen. Omwille van de bijzondere ruimtelijke samenhang wordt specifiek ingezet op een goede samenwerking met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Regelgevend kader en instrumentenmix

Het blijft de rol van de Vlaamse overheid om het juiste regelgevend en instrumenteel kader te scheppen waarbinnen andere partners doelmatig kunnen werken en toch maatwerk mogelijk te

houden. Het capteert juridische en organisatorische drempels die de toepassing van het BRV in de weg staan en lost deze waar mogelijk op.

2.2.2 Rol van lokale besturen

Lokale besturen kunnen in de gebiedsgerichte werking verschillende taken opnemen.

Lokale overheden, al dan niet in een georganiseerd samenwerkingsverband, kunnen regisseur zijn van de gebiedsgerichte werking. In uitzonderlijke gevallen en waar Vlaamse werven aan de orde zijn zal ook Vlaanderen de rol van regisseur kunnen opnemen.

Regisseurs ondersteunen zowel inhoudelijk, organisatorisch als praktisch de gebiedswerking.

Lokale besturen kunnen als actor in een gebiedsgerichte werking intreden. Zij werken dan mee vanuit de ervaring en kennis op het terrein en met de bedoeling om een deel van de afspraken die worden gemaakt ook daadwerkelijk uit te voeren.

Lokale besturen of samenwerkingsverbanden kunnen ook louter deelnemer zijn aan een gebiedsgerichte werking. Dit deelnemerschap kan er toe leiden dat er bepaalde afspraken zijn die vervolgens via de correcte structuren (raden) moeten worden besproken met de bedoeling om de afspraken uit de gebiedswerking om te zetten in beslissingen. Dit deelnemerschap kan ook eerder opgevat worden als een inbreng van kennis en informatie in de groep, maar zonder de bedoeling om met wat is afgesproken ook daadwerkelijk binnen de eigen structuren actie te ondernemen.

3 Ruimtelijke werven van lokale besturen

Lokale besturen stellen, net zoals Vlaanderen, beleidsplannen op. De beleidsplanning op lokaal niveau volgt een analoge redenering als het BRV (visie en operationeel beleid in beleidskaders) maar lokale overheden krijgen voldoende vrijheidsgraden mede rekening houdend met de plancapaciteit en –noodwendigheid. Zo is het niet de bedoeling dat een vaste format wordt vastgelegd voor hun plannen. Een lokaal bestuur kan bijvoorbeeld de visienota beknopt houden en zich vooral wijden aan beleidskaders die zich inpassen in het beleid dat uitgetekend is in haar ruimtelijk beleidsplan. En een gemeente kan eveneens beslissen om vooral bovenlokaal te investeren in geïntegreerde gebiedswerking, waardoor het beleidsplan weinig eigen lokale elementen bevat, maar zich vooral inschakelt in een bovenlokaal afgesproken visie en programma.

Toch is het nodig dat lokale besturen in hun beleidsplannen voor zichzelf een aantal uitdagingen formuleren.

Vlaanderen heeft in dit witboek haar voorstellen van ruimtelijke werven gedefinieerd. Bedoeling is dat in de toekomst ieder bestuursniveau voor zich uitmaakt welke uitdagingen het zal aanpakken, en dit in partnerschap met de andere bestuursniveaus vastlegt. Belangrijk is wel dat bepaalde uitdagingen een lokale of bovenlokale dimensie hebben, en geen Vlaamse.

Voorbeelden zijn:

- Het realiseren van het Integraal Verwevend en Ondersteunend Netwerk (IVON). De groenblauwe dooradering in open ruimte maakt hier deel van uit. Gebiedsgerichte werking kan een meerwaarde betekenen, want op die manier wordt in onderling overleg bekeken waar de verbindingen het beste kunnen gerealiseerd worden. Het realiseren van minstens 80.000 ha natuurverwevingsgebied door differentiatie van maximaal 70.000 ha agrarisch gebied en minimaal 10.000 andere niet-groene bestemmingen als natuurverwevingsgebied wordt dus een expliciete taak voor provincies en gemeenten. Natuurverweving houdt in dat geen bijkomende bebouwing mogelijk is, en dat op vrijwillige basis ontwikkeling van natuur kan worden gerealiseerd. Er is geen verplichting om natuurontwikkeling te realiseren in een gebied met een overdruk natuurverweving.
- Groenblauwe dooradering realiseren
- De toekomst van de historisch gegroeide bedrijven
- Concrete keuzes en uitvoering in functie van het detailhandelsvestigingsbeleid
- Het tegengaan van leegstand
- De leefbaarheid van (landelijke) kernen bevorderen.
- Kleinhandel

Deel 2: Operationaliseringsprogramma: operationele doelstellingen en acties

1 Beleidskaders opmaken

De Vlaamse Regering zal de strategische visie operationaliseren in beleidskaders die samen met de strategische visie het eerste BRV zullen vormen. De beleidskaders zullen operationele doelstellingen op middellange termijn en actielijsten omvatten. De kaders bouwen voort op het bestaand uitvoeringsprogramma en lopende initiatieven maar geven vanuit de strategische visie nieuwe impulsen en een verscherpte focus. De onderstaande teksten geven een stand van zaken van de beleidsoperationalisering en zullen in partnerschap verder worden besproken, uitgewerkt en waar nodig bijgesteld.

2 Ruimtelijk rendement en ruimtebeslag

Het BRV zet in op een omslag van een uitbreidingsbeleid naar een transformatiebeleid. Het beleidskader “ruimtelijk rendement” vormt de operationalisering van het ruimtelijke principe rond ruimtelijk rendement en zet een belangrijke eerste stap om deze transformatie op gang te trekken.

Het beleidskader zal hiertoe ten minste vier beleidslijnen voorzien.

Beleidslijn 1: Het transitiepad bepalen om het bijkomend ruimtebeslag af te remmen

Het ruimtelijk beleid richt zich op het zoveel mogelijk aanwenden van kansen om het ruimtelijk rendement te verhogen, zonder hierbij het nodige maatwerk uit het oog te verliezen. De maatregelen situeren zich binnen een transitieproces dat tot doel heeft het (dagelijks) bijkomend ruimtebeslag af te remmen. Door de urgentie zullen maatregelen op korte termijn een snelle en ambitieuze daling van de dagelijkse ruimte-inname beogen. Tegelijk zal het succes van dit transitieproces afhangen van het volgehouden karakter van de inspanningen.

Voorstel is dat tegen 2025 de bijkomende ruimte-inname gedaald is tot 3 ha/dag. Deze ambitieuze daling van de dagelijkse ruimte-inname betekent echter niet dat er vanaf de goedkeuring van het BRV geen ruimte-inname meer zal zijn. Er zal een duidelijke evolutie naar een steeds minder grote ruimte-inname komen. In het licht van de daling van de ruimte-inname, zal de ijzeren voorraad evolueren naar een aanbodbeheer dat proactief rendement en verhogende investeringen begeleidt.

Het transitieproces leidt op lange termijn tot een afname van bestemmingen die door ruimtebeslag worden gedomineerd. In bestemmingen die niet door ruimtebeslag worden gedomineerd, zal bijkomend ruimtebeslag worden voorkomen en zal de verharding moeten verminderen. Meer

ruimtelijk rendement wordt nagestreefd in het bestaande ruimtebeslag, alsook op de nog te bebouwen delen van het huidige of toekomstig juridisch aanbod.

De (ongewenste) maatschappelijke effecten van het ruimtebeslag zijn grotendeels het gevolg van het feit dat bijkomend en meer verspreid ruimtebeslag extra verharding en verplaatsingen in de hand werkt. De technische definitie van ruimtebeslag omvat echter ook onderdelen waar deze effecten duidelijk minder spelen zoals grote parken of ecoducten.

De operationele berekening van het dagelijks bijkomend ruimtebeslag maakt een beleidsmatige correctie waarbij:

- bijkomend ruimtebeslag dat zeer beperkt bijdraagt aan de negatieve effecten van ruimtebeslag niet zal worden meegerekend (bijvoorbeeld de aanleg van een groot park);
- transformaties in het ruimtebeslag naar ruimtebeslag met een zeer beperkte bijdrage aan de negatieve effecten van ruimtebeslag zal worden beschouwd als wegnemen van ruimtebeslag (bijvoorbeeld de aanleg van een ecoduct).

De monitoring van het feitelijk ruimtegebruik houdt rekening met de operationele beleidscorrectie bij de berekening van het jaarlijks gemiddeld netto bijkomend ruimtebeslag per dag.

Het beleidskader “ruimtelijk rendement en ruimtebeslag” zal een volledige lijst bevatten van te verdisconteren omzettingen.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Bepalen van een transitiepad in overleg met de maatschappelijke actoren. Het transitiepad streeft naar realistische doelen in de daling van het ruimtebeslag, met zin voor ruimtelijke kwaliteit. Voorstel is dat tegen 2025 de ruimte-inname van de open ruimte gedaald is tot 3 ha/dag.
- Bepalen van operationele doelen voor het maximaal aandeel ruimtebeslag en verharding voor verschillende bestemmingscategorieën (natuur en bos, landbouw, andere open ruimte bestemming en bestemmingen met ruimtebeslag), alsmede een maximum verhardingsgraad voor bijkomend ruimtebeslag. Bij verharding waar mogelijk infiltratie voorzien
- Monitoren van het transitiepad

Aanzet tot actieprogramma

- Wijzigen van reglementering en voorschriften zodat initiatieven van ruimtelijk rendement mogelijk worden en ruimte inefficiënte initiatieven worden afgeremd, onder meer door inzet van instrumenten (waaronder financiering) en voorschriften die flexibiliteit toelaten.
- Early adopters passen ruimtelijk rendement toe en creëren voorbeeldprojecten die ruimtelijk efficiënte initiatieven stimuleren.
- Opzetten van een monitoringssysteem voor de opvolging van ruimtelijk rendement.
- Opzetten van een monitoringssysteem gekoppeld aan bestemmingscategorieën voor feitelijk landgebruik, ruimtebeslag, verharding, waarbij in de toekomst ook aandacht is voor de ondergrond
- Sensibilisering tot mentaliteits- en gedragswijziging

- Onderzoek initiëren naar een compensatiemechanisme dat toelaat om slecht gelegen ruimtebeslag te verwijderen ten gunste van bijkomend goed gelegen ruimtebeslag.

Beleidslijn 2: Zorgvuldig ruimtegebruik stimuleren

Door projecten systematisch te onderhandelen vanuit intensiveren, hergebruiken, verweven en tijdelijk gebruiken krijgen we een significante intensiteitsverhoging van het ruimtebeslag, een grotere mate van functieverweving in het ruimtebeslag (onder meer in projecten van de Vlaamse overheid zelf), een belangrijke verhoging van het ruimtelijk rendement in de herontwikkeling van het bestaande ruimtebeslag en een significante vermindering van het aantal onbenutte gebouwen (voor alle functies) en infrastructuren, en herbruikbare terreinen.

Tradities en regelgeving, verbonden met onze cultuur van bouwen en wonen, staan deze innovatieve en ruimtezuinige alternatieven vaak in de weg.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Wegwerken van de belangrijkste regelgevende obstakels of remmen voor zorgvuldig ruimtegebruik en voorzien in een aangepast regelgevend kader dat zorgvuldig ruimtegebruik stimuleert
- Aanbieden van een verbeterde instrumentenmix
- Komen tot systematische onderhandeling van projecten vanuit het oogpunt van zorgvuldig ruimtegebruik
- Bereiken van significant grotere toepassing van intensivering, verweving, hergebruik en tijdelijk ruimtegebruik
- Optimaliseren van de benutting van het netwerk van collectief personenvervoer

Aanzet tot actieprogramma

- Opstellen van een leidraad/webtool voor een zorgvuldig ruimtegebruik als hulpmiddel voor initiatiefnemer en stedenbouwkundig ambtenaar om op participatieve wijze tot een hoger ruimtelijk rendement te komen; in die leidraad kunnen verdichtingselementen zoals minimale kroonlijsthoogte of verdichtingsreflexen zoals een verdichtingstoets overwogen worden
- Uitschakelen van verouderde of te gedetailleerde planvoorschriften of structuurplannen die zorgvuldig ruimtegebruik tegengaan
- Onderzoek naar en wegwerken van normen, zoals voor parkeren, die ruimtelijk rendement in de weg staan
- Flexibiliseren of wegwerken van de doorwerking en geldigheid van oude verkavelingen die zorgvuldig ruimtegebruik tegengaan
- Niet-juridische gewoonteregels verantwoord loslaten en een alternatief bieden
- Een actueel kader bieden voor gemeenschappelijke initiatieven (zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en collectieve renovatie) op vlak van contractrecht, vastgoed, financiering, notariële handelingen
- opmaken van (nieuwe) instrumenten ter verhoging van ruimtelijk rendement zoals stedenbouwkundige lasten en voorwaarden in vergunningen
- Verantwoord flexibiliseren van tijdelijk ruimtegebruik bij leegstand in de regelgeving

- Level playing field creëren voor vergunningen zodat verdichtings- of multifunctionele projecten even vlot en gemakkelijk vergunbaar worden als projecten op greenfields of monofunctionele projecten
- Sensibilisering voor een aangepast gedragspatroon

Beleidslijn 3: Ruimtelijk rendement in onze bouwcultuur inbedden

De sterk verankerde (nieuw)bouwcultuur evolueert geleidelijk naar een cultuur met aandacht voor een zorgvuldig ruimtegebruik en een lager dagelijks ruimtebeslag. In de woningbouw zijn de laatste jaren al stappen gezet naar een hoger ruimtelijk rendement, bijvoorbeeld door compactere woongelegenheden of een groter accent op renovatie. Bewustwording om klassiek ruimtegebruik te verruilen voor meer ruimte-sparende alternatieven, heeft tijd nodig. In de Vlaamse context springt een bewustwording behoedzaam om met alternatieve bebouwingsvormen zoals hoogbouw. De realisatie van innovatieve woonvormen zorgt ervoor dat mensen aangepast kunnen blijven wonen en dat grote woningen terug beschikbaar komen voor een meer optimale bezetting.

Te bepalen operationele doelstellingen

Het voeren van een gerichte bewustmaking wordt vastgelegd in operationele doelstellingen. Dit gebeurt voornamelijk door sensibiliseren en het verspreiden van kennis en goede praktijkvoorbeelden, ten aanzien van verschillende doelgroepen: vakverenigingen, beroepsopleidingen, onderwijs, politici, stedenbouwkundig ambtenaren, projectontwikkelaars, bouwsector, ondernemingen en de burger.

Aanzet tot actieprogramma

- Individuele bouwers via campagnes bewustmaken van alternatieven en de kostprijs ervan
- Leerlingen kennis leren maken met ruimtelijk rendement en hen hiervan het belang laten inzien
- Ruimtelijk rendement integreren in ontwerp-opleidingen op school en bij professionelen in de bouwsector
- Beleidsmakers ruimtelijk rendement laten toepassen in hun beleidsinitiatieven
- Stimuleren van projecten van ruimtelijk rendement

Beleidslijn 4: Ruimtelijk rendement locatie-specifiek toepassen

De doelstelling van een hoger ruimtelijk rendement geldt voor Vlaanderen als geheel. Het is evident dat de doelstelling niet op dezelfde wijze kan worden toegepast op iedere individuele plek. Een stationsomgeving is bijvoorbeeld niet hetzelfde als een havengebied of als lintbebouwing. Zo kan het nodig zijn lage dichtheden na te streven op slecht gelegen locaties, of onleefbaar verdichte gebieden terug meer open te maken (ontpitten). De ontwikkelingsprincipes in de strategische visie, in het bijzonder knooppuntwaarde en voorzieningenniveau, zijn de basis voor de rendementskansen van een locatie.

Ruimtelijke rendementsverhoging mag niet blind worden toegepast. Verdichting mag geen verlies aan leefkwaliteit tot gevolg hebben en moet rekening houden met ecosysteemdiensten. Dit vereist

dat ook buiten de grenzen van het eigenlijke project wordt gekeken, bijvoorbeeld een heel bouwblok of verkaveling.

In dit beleidskader zal de verscheidenheid in rendementskansen worden verduidelijkt, afhankelijk van de locatie. Belangrijk is dat maatwerk wordt geleverd in rendementsverhoging zodat kwaliteitsaspecten op vlak van verharding, bodem, leefkwaliteit, energie-efficiëntie, publieke ruimte en groenblauwe dooradering er niet onder lijden. Er zal ook worden geduid wanneer ruimtelijk uitbreiden aanvaardbaar kan zijn, indien rendementsverhogingen ontoereikend zijn.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Operationele doelstellingen moeten rekening houden met locatie-specifieke verschillen voor ruimtelijk rendement in gebiedsgerichte processen en investeringen
- Sterk inzetten vanuit het Vlaams ruimtelijk beleid op het evalueren van het bestaand juridisch aanbod aan bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag, gekoppeld aan een alternatief ontwikkelingsperspectief voor het juridisch aanbod dat als slecht gelegen wordt geëvalueerd.

Aanzet tot actieprogramma

- Neutraliseren van slecht gelegen juridisch aanbod op basis van heldere en objectieve ruimtelijke criteria, met aandacht voor de toepassing van de geschikte instrumentenmix en een alternatief ontwikkelingsperspectief.
- Verderzetten van lopende processen voor bijzondere vormen van slecht gelegen juridisch aanbod (zoals sommige te desactiveren militaire gebieden, signaalgebieden, ruimtelijk bedreigde bossen, woonreservegebieden), gekoppeld aan een alternatief ontwikkelingsperspectief (instrumentele inzet). De ontwikkelingsprincipes van het BRV worden erop toegepast en afspraken tussen de bestuursniveaus worden gemaakt over de geëigende wijze van neutralisering.
- Uitdrukkelijk motiveren van Vlaamse investeringsprojecten (bijvoorbeeld infrastructuur, scholen, zorg, sociale woningbouw enz.) op basis van ruimtelijk rendement

3 Ruimtelijke ruggengraat voor een internationaal concurrentiële economie

De ruimte beschikt in 2050 over een sterke ruimtelijke ruggengraat zodat Vlaanderen economisch internationaal concurrentieel blijft. De ruimtelijke ruggengraat is de basis voor sterke economische (kennis)clusters en het nieuw industrieel ondernemen (Industrie 4.0).

Een sterke ruggengraat verbindt bedrijven met elkaar, met een ruime arbeids- en afzetmarkt, met kennisinstellingen en internationale knopen voor collectief personenvervoer en internationale goederenstromen. Het zorgt voor de nodige kritische massa aan inwoners die agglomeratievoordelen met zich mee brengt op vlak van economische concurrentiekracht. Een gefaseerd ontwikkelingsbeleid, met de focus op de optimalisatie van één corridor alvorens een volgende te ontwikkelen, is hierbij aangewezen om voldoende hoogwaardig, dicht en efficiënt te ontwikkelen. Eén van de gebieden met de meeste potenties en die daarom een belangrijke focus vraagt, is het

centraal deel van Vlaanderen, met (grensoverschrijdende) verstedelijkte uitlopers Kortrijk-Rijsel en Hasselt-Genk-Maastricht. Dit centraal deel van Vlaanderen, samen met de verstedelijkte uitlopers, vormt de ruimtelijke ruggengraat waarmee Vlaanderen zich positioneert als competitieve metropool in de wereldeconomie.

Voor het versterken van de ruimtelijke ruggengraat zet het Vlaams ruimtelijk beleid in op (1) een ambitieus ontwikkelingsprogramma voor de internationale knooppunten en hun omgeving. De focus ligt hierbij eerst op de luchthaven Brussels Airport (Zaventem) en de inplanting ervan in de ruimere omgeving en (2) de ontwikkeling van metropolitane hefboomplekken en een aantal goed gelegen knooppunten op de corridors tussen de internationale en metropolitane knooppunten. Een metropolitaan vervoerssysteem moet de verbindingen tussen deze plekken waarborgen. Het behoud en waar mogelijk versterking van leefkwaliteit en open ruimte is bij deze ontwikkelingen steeds een inherente opgave.

In dit kader worden ten minste 2 beleidslijnen ontwikkeld:

Beleidslijn 1: Luchthaven ontwikkelen als hefboomplek

De luchthaven Brussels Airport (Zaventem) is in functie van internationale verbondenheid een belangrijke locatie in Vlaanderen. De luchthaven is niet alleen een hefboom voor de Brusselse noordrand en andere knooppunten binnen Vlaanderen. De ontwikkeling van de luchthavenregio positioneert zich ook binnen het geheel van steden en luchthavens binnen de Noordwest-Europese delta die via het HST-netwerk steeds sterker zijn verbonden.

De directe omgeving zal op basis van een hoogwaardig kwalitatief en intensief programma worden ingericht tot een Airport City met een sterke 24-uursdynamiek die ook de ruime omgeving zal meentrekken in een opwaartse spiraal. De potentie voor de ontwikkeling van kennis-economische activiteiten zoals speerpuntbedrijven of kennisinstituten en metropolitane voorzieningen zoals hotels, musea en andere cultuurinstellingen, congresfaciliteiten of een evenementenhal is er groot.

Het programma is bij voorkeur onderdeel van een ruimer programma voor een Airport City netwerk dat voorziet in een complementaire ontwikkeling voor een beperkt aantal knooppunten die minstens via het collectief vervoerssysteem sterk met de luchthaven zijn verbonden.

De luchthaven en haar directe omgeving ontwikkelen hand in hand, waarbij een optimale synergie tussen de bestaande infrastructuur en de omgeving het streven is. Grootschalige nieuwe woonontwikkelingen in de zones met de grootste hinder worden vermeden. De beheerders van infrastructuur worden geëngageerd om inspanningen te leveren om de hinder (op vlak van geluid, vibraties, luchtkwaliteit,...) aan de bron te beperken. Dit kan door onder andere door een betere landschappelijke inbedding en een verminderde barrièrewerking. Een kwalitatieve groenblauwe dooradering wordt ontwikkeld in de Vlaamse rand rond Brussel.

De plekken in de nabije omgeving waar deze hinder beperkt is krijgen dan weer een intensieve ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen, waarbij de aandacht voor de leefbaarheid bewaard blijft. Hierbij ligt de nadruk op een hoge belevingswaarde door hoogwaardige architectuur, de aanleg van stedelijke parken en een kwalitatieve inrichting van de publieke ruimte. Het is zaak de beleving van de luchthaven te verbeteren, ook voor mensen die niet op de luchthaven moeten zijn.

De ontwikkeling verbindt een bezoekersgericht en een bewonersgericht programma zodat de leefkwaliteit minstens gelijk blijft en zo mogelijk verbeterd.

Ten zuiden en oosten van de luchthaven moet open ruimte oordeelkundig gecombineerd worden met ruimte voor – bij voorkeur – luchthavengebonden functies. Ook is onderzoek aan de orde voor een mogelijke Zuidelijke ontsluiting van de luchthaven. De bestaande bedrijventerreinen zijn aan reconversie toe. Dat is een opportuniteit om de ruimte hier opnieuw vorm te geven.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Bepalen van een globaal ontwikkelingsprogramma (op vlak van wonen, werken, voorzieningen) voor de luchthaven als Airport City, bij voorkeur als onderdeel van een ruimer programma voor een Airport City netwerk.
- Formuleren van kwalitatieve doelen en randvoorwaarden voor ontwikkeling van de luchthaven in functie van leefkwaliteit en behoud karakter bestaande woonkernen.
- Combinatie van open ruimte en bedrijvigheid en infrastructurele ingrepen zoeken, zonder dat aan de leefkwaliteit wordt geraakt.

Aanzet tot actieprogramma

- Een samenhangende ontwikkeling met de reconversie van de NAVO-site.
- Participatie verhogen bij opmaak Masterplan Luchthaven: opzetten van een brede overlegstructuur rond het Masterplan dat wordt opgemaakt door BAC.
- Onderzoek naar haalbaarheid van een verbeterde ontsluiting van de luchthaven, in combinatie met luchthavengebonden functies en robuuste open ruimte om de leefkwaliteit te blijven garanderen.
- Screening van de bedrijvigheid qua bestemming en realisatiegraad en formuleren van een optimalisatieprogramma of ingrepen in de regelgeving om realisatie te bespoedigen.
- Versterken van de groenblauwe dooradering in de omgeving van de luchthaven.

Beleidslijn 2: Metropolitane hefboomplekken ontwikkelen met een metropolitaan vervoerssysteem als drager

Metropolitane hefboomplekken krijgen een ambitieus ontwikkelingsprogramma met als doel een sterke plaats in te nemen in de mondiale kenniseconomie en attractief te blijven voor internationale instellingen. Het is belangrijk dat voorzieningen zoals kennisinstellingen, internationale congrescentra, grote culturele instellingen of toeristische attracties kunnen rekenen op een ruim bereik om zich zo te specialiseren binnen een internationaal concurrerend krachtenveld.

De ontwikkeling van een metropolitaan collectief vervoerssysteem waarborgt de verbindingen tussen internationale knooppunten en metropolitane hefboomplekken en waarborgt een hoog metropolitaan functioneringsniveau. De ontwikkeling ervan richt zich op het verbeteren van het collectief vervoerssysteem, het verhogen van het ruimtelijk rendement en de vervoerscapaciteit en het versterken van de leefkwaliteit.

Op de corridors van het metropolitaan collectief vervoerssysteem, tussen de metropolitane en internationale knooppunten, krijgt een beperkt aantal goed gelegen knooppunten een compacte ontwikkeling.

De metropolitane knooppunten in Vlaanderen worden bepaald aan de hand van de knooppuntwaarde, en groeikernen worden geïdentificeerd binnen de grote vervoercorridors van de ruimtelijke ruggengraat met oog op het versterken van de kritische massa. Ook economische investeringen van Vlaams schaalniveau zullen worden bepaald, en criteria voor het lokaliseren zullen worden uitgewerkt.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Voorstel van tussentijds operationeel doel: de dichtheid van woongelegenheden binnen de 1000 meter van alle collectieve vervoersknooppunten samen met een hoge knooppuntwaarde en voorzieningenniveau, die een strategische interessante locatie vormen voor de versterking van de ruimtelijke ruggengraat, zal tegen 2025 gestegen zijn met minstens 20%. Tegelijk blijft het aantal m² bedrijfsvloeroppervlak bij bijkomende woonontwikkeling minstens gelijk en neemt het beschikbaar m² voor metropolitane en internationale voorzieningen minstens 25% toe.
- Streefcijfers “modal shift” uitwerken voor verplaatsingen van en naar de luchthaven
- Programma voor bijkomende woongelegenheden binnen de groeikernen van de ruimtelijke ruggengraat bepalen
- Formuleren van een globaal ontwikkelingsprogramma voor 3 tot 5 metropolitane hefboomplekken
- Formuleren van een globaal ontwikkelingsprogramma voor 3 tot 5 goed gelegen knooppunten op de corridors van het metropolitaan vervoerssysteem.

Aanzet tot actieprogramma

- Opzetten van geïntegreerde programma's voor metropolitane hefboomplekken, waarin verschillende publieke initiatieven in metropolitane voorzieningen gebundeld worden gerealiseerd.
- Ruimtelijke vertaling van de prioriteitenlijst 'infrastructuurwerken' om het metropolitaan vervoerssysteem te versterken, en dit ruimtelijk vertalen
- Uitwerken van een beter afgestemd instrumentarium
- Terreinprocessen in gang zetten voor herinrichting van een aantal goed gelegen, maar onderontwikkelde knooppunten die een rol kunnen opnemen in de ontwikkeling van het metropolitaan vervoerssysteem. Dit betreft onder meer treinstations in de randen van de grote steden.
- Akkoorden sluiten met de provincies en het Brussels gewest in functie van ruimte voor het fietsnetwerk (fiets snelwegen tussen metropolitane hefboomplekken).

4 Logistiek netwerk

Het logistiek netwerk is het geheel van logistieke knooppunten en verbindingen die goederenstromen verwerken (zie hoger).

Het Vlaams ruimtelijk beleid ondersteunt de ontwikkeling van een performant ruimtelijk en leefbaar logistiek netwerk dat gestoeld is op verbindingen voor continentale goederenstromen en uitgaat van de principes van ruimtelijk rendement en samenhang. Het wegen-, waterwegen-, pijpleidingen- en spoornet is structuurbepalend voor de logistieke uitbouw van onze ruimte. Tegelijkertijd worden zwarte punten en blinde vlekken op een kwalitatieve manier aangepakt.

De operationele prioriteiten richten zich op het ontwikkelen van regionale en internationale logistieke knooppunten en continentale verbindingen, het opdrijven van de territoriale performantie van logistieke knooppunten, het versterken van de leefkwaliteit in de omgeving van logistieke activiteiten en het optimaliseren van de relatie stad en haven.

Het beleidskader zal tevens expliciteren hoe er omgegaan wordt met lopende planprocessen inzake logistiek in het kader van het RSV (afbakening zeehavengebied Antwerpen, ENA, ...). Technologische innovaties en de maatschappelijke aanpassingen die daar het gevolg van zijn kunnen aan de basis liggen van een actualisatie van het beleidskader.

Het beleidskader zal ten minste vier beleidslijnen formuleren:

Beleidslijn 1: De groei van internationale knooppunten ondersteunen

Er is nood aan kwalitatieve ruimte voor logistiek in de internationale logistieke knooppunten om de transitie naar de vierde industriële revolutie op te vangen. Het primaire doel van een haven is inzetten op duurzame groei. Dit betekent inzetten op ruimte-intensieve activiteiten, verhogen van het ruimtelijk rendement, rekening houden met de circulaire economie, nieuwe lokale productietechnieken, aandacht hebben voor de aanwezige kennis- en kennisinstellingen in de nabijgelegen regio, inzetten op gediversifieerde economieën en inzetten op een kwalitatieve relatie tussen haven en stad.

Het beleidskader geeft onder andere verdere uitwerking aan het ontwikkelingsprincipe 'internationale bereikbaarheid waarborgen' en 'Internationale transportstromen waarborgen'.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Actualiseren van de ruimtelijke ontwikkelingsvisie per internationaal logistieke knooppunt met aandacht voor de minstens trimodale ontsluiting, klimaatbestendigheid, opdrijven van ruimtelijk rendement, typologieën van logistieke activiteiten, gebiedsgerichte verweving met industrie en toegevoegde waardediensten, relatie met de stad, transitie naar de vierde industriële revolutie en gebaseerd op de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes. De genomen beslissingen in functie van de uitvoering van het RSV zijn het vertrekpunt.
- Ruimtelijk faciliteren van de minstens trimodale ontsluiting van de internationale logistieke knooppunten.
- Creëren van een robuust en veerkrachtig logistiek knooppunt met meer innovatieve en duurzame ontwikkelingen door het combineren van de productie- en logistieke economie in de havens met de kenniseconomie in de steden.

Aanzet tot actieprogramma

- Elk internationaal logistiek knooppunt heeft tegen 2025 een geactualiseerde ruimtelijke ontwikkelingsvisie geformuleerd.
- Optimaliseren van het planinstrumentarium zodat de mix van toegevoegde waardediensten, industrie en logistieke activiteiten makkelijk en snel kan gebeuren.
- Onderzoek voeren naar de mogelijkheid van het uitbouwen van de havens als maritieme vitale dienstencentra om op deze wijze activiteiten toe te voegen die minder of niet ruimte-afhankelijk zijn en in een stedelijke context goed kunnen gedijen.
- Doorvertaling van de conclusies van de evaluatie en actualisatie van het actieprogramma ENA (inclusief poort Genk) op basis van de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes
- Ruimtelijk rendement van logistiek verhogen door bijvoorbeeld het delen van laadkades en het aanwenden van efficiëntere stapelmethodes
- Ruimtelijk faciliteren van nieuwe infrastructuur eigen aan het transeuropese vervoersnetwerk

Beleidslijn 2: Regionale logistieke knooppunten ontwikkelen

Het beleidskader geeft onder andere verdere uitwerking aan het ontwikkelingsprincipe 'Waterwegennet als drager voor ontwikkeling van watergebonden bedrijventerreinen'. Naast het waterwegennet spelen ook het wegen-, pijpleidingen- en spoornet een structurerende rol bij het uitbouwen van logistieke regionale knooppunten.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Identificeren van verschillende logistieke typologieën aan de hand van bijvoorbeeld ruimtelijke behoeftes, mobiliteitsprofiel of afzetmarkt met als doel het bepalen van de noden per typologie en het gebiedsgericht kunnen invullen van de logistieke regionale knooppunten.
- Het bundelen en herlokaliseren van verspreide logistieke activiteit rekening houdend met het optimaliseren van de goederenstromen
- Ruimtelijk faciliteren van de uitbouw van regionale logistieke knooppunten, rekening houdend met het profiel van de gewenste logistieke activiteit, het maximaliseren van de ontsluitingsmogelijkheden, ligging in een welbepaald gebied en aansluiting op een voldoende performante continentale verbinding naar het hinterland en internationale logistieke knooppunten
- Aanpakken van de *last-and-first-mile* problematiek vertrekkende vanuit de regionale logistieke knooppunten

Aanzet tot actieprogramma

- Bepalen van te ontwikkelen terreinen op basis van een kansenkaart voor regionaal logistieke knooppunten.
- Sensibiliseren van logistieke spelers over logistieke knooppunten en de ruimtelijke kansen
- Uitwerken van een instrumentenmix (bv. strengere regels voor planologische attesten, oprichten van een fonds voor de herhuisvesting) om de herlokalisatie en bundeling van logistieke activiteiten op de regionale logistieke knooppunten te voorzien.

- Gebiedsgericht ruimtelijk faciliteren van synchromodale en multimodale verbindingen met de internationale logistieke knooppunten en het Europese hinterland in het kader van het verhogen van de robuustheid van het logistieke netwerk vanuit de regionale logistieke knooppunten.
- mogelijke ruimtelijke acties nemen om de doorstroming op continentale verbindingen te verbeteren (bv. het afschaffen van op- en afritten, flessenhalzen reduceren op waterwegen, ..)
- Identificeren van de rol van regionale luchthavens als regionale logistieke knooppunten
- Bepalen van ruimtelijke ontwikkelingsperspectieven van ruimte-intensieve logistieke activiteiten
- Terugdringen van milieuhinder en verkeerseffecten door toename van e-commerce en huis-aan-huisleveringen door de integratie van regionale logistieke knooppunten in de logistieke keten.

Beleidslijn 3: Territoriale performantie van logistieke knooppunten verhogen

De principes voor het verhogen van het ruimtelijk rendement worden specifiek toegepast bij de ontwikkeling van logistieke terreinen:

- Intensiveren: compacte bouwvormen, activiteiten stapelen, ondergronds transport en stockage.
- Verweven: symbiose met andere functies.
- Hergebruik: nieuwe gebruikers zoeken voor brownfield en leegstaande gebouwen, kiezen voor sloop- en nieuwbouw waar het moet.
- Tijdelijk ruimtegebruik: tijdelijke inrichting van terreinen voor lawaaisporten, organiseren van grootschalige evenementen zoals concerten.

Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar het geven van een invulling aan de ruimtelijke betekenis van vernieuwende circulair-economische projecten.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Opstellen van een visie voor territoriale performantie per internationale en regionale logistieke knoep. Dit kan de vorm aannemen van een operationele streefwaarde voor het opdrijven van de territoriale performantie (gericht op het opdrijven van jobs en toegevoegde waarde). Er wordt rekening gehouden met het effect van het opdrijven van de performantie op de volledige logistieke keten.
- Een ruimtelijke visie en actieplan opmaken over de regionale luchthavens, en dit op provinciaal niveau via geïntegreerde gebiedswerking
- Onderzoek voeren naar de optimale mix aan logistiek, industrie, toegevoegde waardediensten, rekening houdend met de economische slagkracht en met oog op de transitie naar de vierde industriële revolutie.

Aanzet tot actieprogramma

- Inventarisatie van benuttingsgraad en benuttingspotentieel van havens en logistieke terreinen, en voorstellen van (ruimtelijke) instrumenten om ruimtelijk rendement te verhogen
- Opstellen van een handleiding voor rendementsverhoging in havens en op logistieke terreinen, met aandacht voor het verhogen van de toegevoegde waarde en de verweving met andere sectoren

- Samenwerkingsovereenkomsten opstellen met havenbedrijven en beheerders van logistieke parken om ruimtelijk rendement te verhogen
- Optimaliseren van instrumenten voor performantie-opdrijving op basis van een inventarisatie van het bestaand instrumentarium voor en het uitvoeren van een gap-analyse
- Analyseren en aanpakken van contraproductief werkend instrumentarium en regelgeving
- Pro-actief flexibiliseren zodat performantie-verhogende innovaties en nieuwe technologieën vlot kunnen worden ingezet.

Beleidslijn 4: Leefkwaliteit in de omgeving van logistieke activiteiten versterken

In dit beleidskader worden de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes 'ontwikkelen met beperking van gezondheidsrisico's' en 'garanderen van ruimtelijke kwaliteit' operationeel gemaakt.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Kwaliteitsvereisten en randvoorwaarden voor de ontwikkeling van logistieke activiteiten

Aanzet tot actieprogramma

- Goede praktijken en afwegingsschema's ter beschikking stellen op basis waarvan het effect van de logistieke activiteit op de omgeving wordt gemeten en (lokaal) hinder-beperkende acties kunnen worden geformuleerd
- Stimuli en voorbeelden tot natuur-inclusief ontwerpen
- Opstellen van een handleiding, gericht op bedrijven met een logistieke activiteit, met acties om de leefkwaliteit in de omgeving van de logistieke activiteit te verhogen. Indien de acties niet voldoende zijn, zal worden aangeraden om te herlokaliseren naar een logistiek knooppunt.

5 Ruimte voor energie

Het beleidskader zal ten minste vier beleidslijnen formuleren:

Beleidslijn 1: Minimaliseren van de energievraag

Het bebouwd patrimonium is onvoldoende energiezuinig. Om de energievraag te doen dalen zijn in de eerste plaats maatregelen op schaal van individuele gebouwen nodig.

Bij bestaande gebouwen is dit niet steeds eenvoudig. De vereisten vanuit ruimtelijke ordening voor gebouwen stroken niet altijd met de vereisten die gesteld worden vanuit energiebeleid op gebied van isolatie, zoals gevelisolatie die voorbij de rooilijn komt, wachtgevels op een perceelsgrens, onaangepaste maximale nokhoogtes, de aanwezigheid van te respecteren afstanden tot zij- en achterpercelen, een vastgelegd maximum bouwvolume en zo verder.

Maar ook voor nieuwe gebouwen zijn er beperkingen. Ook hier bemoeilijken stedenbouwkundige voorschriften in verkavelingen, verordeningen of plannen van aanleg in sommige gevallen de

oprichting van alternatieve energiezuinige bouwprofielen, van meergezinswoningen, van andere woonvormen die energiezuiniger zijn, en zo verder.

Naast de bestaande conflicten met stedenbouwkundige voorschriften, wordt er in veel gevallen nog gekozen voor traditionele bouwvormen (hoofdvolume met bijvolumes, inpandige garages, enz.) die energiezuinigheid tegenhouden. Een grotere inburgering en bewustwording van energiezuinige bouwvormen bij bijvoorbeeld architecten, bouwpromotoren, burgers of vergunningsverleners dringt zich dus op.

Voor een deel van het gebouwenbestand is het niet mogelijk of zinvol om via grondige renovatie de energieprestatie op een aanvaardbaar peil te brengen. Sloop en herbouw van (een gedeelte van) deze gebouwen kan een beter alternatief vormen, zeker wanneer hiermee gelijktijdig een verhoging van de woonkwaliteit kan bereikt worden.

Maatregelen zoals gevelgroen en groendaken dragen eveneens bij tot het minimaliseren van de energievraag, dit zowel door bijkomende warmte-isolatie, maar anderzijds ook door een bijdrage aan het reduceren van het hitte-eiland effect in steden. Bovendien dragen deze maatregelen bij aan de realisatie van het groenblauwe netwerk in de bebouwde ruimte.

Naast maatregelen op gebouwniveau, zijn winsten te halen door maatregelen op schaal van een gans bouwblok, straat of wijk te organiseren. Een verhoogd ruimtelijk rendement kan tot energiebesparing leiden, aangezien compactere bouwvormen en hogere dichtheden door de band minder energie per vierkante meter vereisen voor ruimteverwarming. Maatregelen als zongericht bouwen kunnen eveneens de vraag naar energie drukken. Ook op wijkniveau liggen kansen bij een collectieve aanpak.

Energiezuinig wonen vergt ook efficiënt wonen. Door een beperkte woonmobiliteit en onaangepaste verwachtingen wonen mensen vaak in woningen die onnodig groot zijn voor hun actuele en zelfs toekomstige gezinssituatie, wat weinig energiezuinig is. Een verbetering van het ruimtelijk rendement in Vlaanderen zorgt dus ook voor een verbetering van het energetisch rendement van onze woongelegenheden.²⁶

Eén en ander is eveneens van toepassing voor industriële gebouwen, voor kantoorgebouwen, voor handelspanden, ...

Te bepalen operationele doelstellingen

- Wegwerken van ruimtelijke en stedenbouwkundige knelpunten op vlak van regelgeving voor de energiezuinige renovatie of nieuwbouw van gebouwen.
- Gerichte bewustmaking bij architecten, bouwpromotoren, ... van energiezuinige bouwprofielen

²⁶ Het primair energieverbruik (of de hoeveelheid energie die een geografische entiteit nodig heeft om gedurende de bestudeerde periode aan de vraag naar energie te kunnen voldoen) in Vlaanderen in 2013 bedroeg 1.865,8 PJ (Energiebalans Vlaanderen update december 2014, VITO). Hiervan werd 958,3 PJ verbruikt voor werkelijk energetische toepassingen, waarvan 40% door de industrie, 40% residentieel verbruik en 20% door transport.

- Sensibilisatie van vergunningverlenende overheden om afwijkingen toe te staan in geval van bijkomende isolatie of energie-efficiëntie, om oude gewoonteregels niet langer toe te passen, enz.
- Mogelijk maken, faciliteren en ondersteunen van collectieve straat- en wijkrenovatie.
- Stimuleren van sloop en herbouw in plaats van renovatie, indien renovatie niet wenselijk is.
- De energiezuinigheid, energie-efficiëntie en mogelijkheden op vlak van hernieuwbare energieproductie als afwegingscriterium toepassen bij nieuwe ontwikkelingen.
- Onderzoek naar instrumenten om aandeel groendaken en gevelgroen te verhogen.
- Daling energievraag in industriegebieden, overheidsgebouwen, in winkelcentra, bij kantoren, ... door ruimtelijke ingrepen.
- Daling transportenergie door goed gelegen plekken (hoge knooppuntwaarde en voorzieningenniveau) te ontwikkelen.

Aanzet tot actieprogramma

- Uitschakelen van verouderde, onaangepaste of te gedetailleerde planvoorschriften die de energie-efficiëntie van gebouwen tegengaan.
- Flexibiliseren van de doorwerking en de geldigheid van oude verkavelingen die energie-efficiëntie van gebouwen tegengaan.
- Kennisverspreiding van afwijkingsmogelijkheden ten behoeve van energiezuinige (ver)bouwvormen.
- Sensibiliseren door verspreiding goede praktijkvoorbeelden.
- Het initiëren van een praktijkvoorbeeld (pilotproject) met als doel de opmaak van een toolbox en de inzetbaarheid van het bestaand instrumentarium te bekijken, voor de mogelijke aanpak van collectieve (wijk)renovatie
- Opmaak beoordelingskader renovatie versus sloop
- Een goed functionerend kenniscentrum, met uitwisseling binnen Vlaanderen rond duurzame projecten
- Een daling van de energievraag in industriegebieden en overheidsgebouwen realiseren.

Beleidslijn 2: Maximaliseren van de energie-efficiëntie

De meeste gebouwen voorzien zelf in hun eigen warmtebehoefte door het plaatsen van een individuele stookketel op basis van aardgas of mazout. De energie-efficiëntie kan verhoogd worden, niet enkel door een betere energiestaat van de gebouwen op zich, maar ook door gebouwen op een intelligente manier te schakelen waardoor bijvoorbeeld koude en warmte kunnen uitgewisseld worden. Zeker in industriegebieden is vaak een aanzienlijke hoeveelheid restwarmte beschikbaar die momenteel onbenut de lucht ingaat. De levering van restwarmte aan een warmtenet is een voor de hand liggende optie om de energie-efficiëntie te verhogen.

De ervaring met warmtenetten in Vlaanderen is beperkt. Bovendien worden deze voornamelijk toegepast in nieuw te verkavelen wijken. In de toekomst ligt echter een veel grotere opgave in de transformatie van de bestaande bebouwde omgeving, waar er al energievoorzieningen zijn.

Een integraal netwerk is wenselijk, waarbij verschillende alternatieven voorhanden zijn, die enerzijds het systeem robuust genoeg maken om 'zorgeloos' alternatieve energiebronnen aan te wenden en

uit te bouwen, en dat tegelijk flexibel genoeg is om energetische wisselingen in vraag en aanbod te kunnen bedienen²⁷.

Voor de uitrol van geïntegreerde netwerken (met meerdere warmtebronnen) is coördinatie nodig. Gezien de geïntegreerde netwerken vertrekken van een lokaal potentieel en initiatieven, zijn lokale overheden het meest geschikt, ondersteund door regionale samenwerkingsverbanden en de provincies.

Het ruimtelijk beleid faciliteert de aanleg van warmtenetten enerzijds door kennisverspreiding over hoe het huidige instrumentarium hiervoor makkelijk kan worden ingezet en anderzijds door pro-actief het instrumentarium te vereenvoudigen.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Ruimtelijk (geïntegreerde) warmtenetten onderzoeken
- Toepassing warmte/koude kaart bij ruimtelijke ontwikkeling

Aanzet tot actieprogramma

- Lokale overheden ondersteunen bij de uitrol van een uitgebreid warmtenet. Dit kan gaan om een aanpassing van het instrument “strategische project” of de ontwikkeling van nieuwe ruimtelijke instrumenten.
- Strategisch project energielandschappen 2.0 i.s.m. de Provincie Oost-Vlaanderen met als resultaat een toolbox voor de mogelijke aanpak van een uitgebreid warmtenet in het bestaand weefsel.
- Onderzoek naar de haalbaarheid van een warmtenet langs het Kolenspoor (Limburg)
- Kennisverspreiding van mogelijke inzet van ruimtelijk instrumentarium
- Opstellen van een afwegingskader ‘energie-efficiëntie’ voor nieuwe ontwikkelingen

Beleidslijn 3: Een performant energiesysteem

Er zijn dringend nieuwe investeringen in energie-infrastructuur en –productie nodig. Dit wordt evenwel bemoeilijkt door de verschillende vergunningsprocedures op verschillende niveaus (federaal, gewestelijk, lokaal, ...) die los van elkaar werken en dikwijls zijn er meerdere vergunningen of toelatingen van verschillende bevoegdheidsniveaus en instanties nodig.

De ontwikkeling van de energie-infrastructuur heeft een eigen dynamiek. De afstemming met het ruimtelijk beleid gebeurt meestal weinig of te laat. Een ruimtelijke clustering van gebruik of productie (bv. glastuinbouw met WKK, windenergie, ...) van energie kan de kosten voor het ontwikkelen van het netwerk sterk doen verminderen. Omgekeerd zal de aanleg van energie-infrastructuur die is afgestemd op de voorziene ruimtelijke planning het draagvlak vergroten.

Naar de toekomst toe is er een grote uitdaging om het netwerk van leidingstraten te versterken om de havens performant houden.

²⁷ Noorman, Jan Klaas & de Roo, Gert (2011). Energielandschappen – de 3de generatie. Over regionale kansen op het raakvlak van energie en ruimte.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Versterken van de zeehavens in hun positie als energiehubs waarbij hernieuwbare energie en warmtenetten ruimtelijk worden gefaciliteerd.
- Een instrumentenmix op maat voor (ruimtelijke) investeringen in energie.
- Een afstemming tussen de investeringsplannen van netbeheerders met het ruimtelijk beleid.

Aanzet tot actieprogramma

- Clusteren van elektriciteitsproductie in functie van een optimale netontwikkeling.
- Vastleggen van het hoofdvervoersnet in leidingstraten
- Onderzoek van connecties over de grenzen heen (bv. leidingstraat Antwerpen – Geleen, Nemo-project met Groot-Brittannië)
- Afstemming met investeringsplannen van netbeheerders door ruimtelijke criteria aan te reiken op basis waarop de investeringsplannen beoordeeld kunnen worden.

Beleidslijn 4: Verhogen aandeel hernieuwbare energie

Het Vlaams ruimtelijk beleid ondersteunt de toename aan hernieuwbare energieproductie. We hebben deze energie in de toekomst nodig als bevoorradingszekerheid, verschillende technologieën behoren nu al tot de goedkoopste (en efficiëntste) en deze investeringen creëren economische groei en jobs in de eigen regio. Het pallet aan hernieuwbare bronnen kan worden verstevigd door de kansen op het vlak van windenergie, zon en geothermie te benutten. In de zoektocht naar ruimte voor hernieuwbare energie zijn de bronafhankelijke locatievereisten, de landschappelijke context, hinderaspecten en aansluitingsmogelijkheden op het energienetwerk van belang. Het ruimtelijk beleid faciliteert de ruimtelijke investeringen zoals boorplaatsen voor geothermie en het plaatsen van windturbines en zonnepanelen. Het vertrekt van realistische ruimtelijke mogelijkheden, op basis van de aanwezige potenties, om bij te dragen aan verschillende Europese scenario's en transitiepaden, hierbij rekening houdende met het vermijden van lock-in effecten.

In dit beleidskader wordt verder uitwerking gegeven aan het ruimtelijk ontwikkelingsprincipe “drietrapsladder voor lokalisering van productie-installaties”.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Doelstelling is 10,5% hernieuwbare energie tegen 2020
- Begeleiden elektriciteitsproductie-installaties naar geschikte locatie
- Clusteren van elektriciteitsproductie in functie van een optimale netontwikkeling
- Clusteren van warmteproductie in functie van recuperatiemogelijkheden

Aanzet tot actieprogramma

- Uitwerking van een instrumenteel integrerend kader (incl. participatie en grondbeleid) over hernieuwbare energie

- Uitwerken van een ruimtelijk kader voor collectieve investeringen in hernieuwbare energieproductie, bijvoorbeeld in het kader van de EPB verplichting inzake hernieuwbare energie (bv. collectieve warmtepompen, WKK, zonnecellen, ...)
- Verder uitwerken van de Fast Lane voor windenergie (Via het Windplan wil de Vlaamse Regering de plaatsing van windturbines aansluitend aan lijninfrastructuur, in havengebied of in grote bedrijventerreinen gemakkelijker maken.)
- Mee ondersteunen van de opbouw van de structuurvisie ondergrond in het kader van diepe geothermie (decreet diepe ondergrond)
- Ruimtelijke potentieelanalyses wind, zon, diepe geothermie en biomassa
- Het potentieel van de Vlaamse havens bij de ontwikkeling en het onderhoud van off shore windenergie op de Noordzee benutten

6 Robuuste en samenhangende open ruimte

Het ruimtelijk beleid heeft als doel om de open ruimte voldoende robuust en veerkrachtig te maken. De hoge ecologische voetafdruk maakt dat er een trendbreuk nodig is voor het 'aansnijden' van ruimte die noodzakelijke grondstoffen en veerkracht levert.

In vele van de geplande initiatieven worden nu al winsten rond het verhogen van de ruimtelijke veerkracht geboekt. Het Vlaams beleid zet haar instrumentarium gericht in om tot effectieve uitvoering van maatregelen te komen. Op het niveau van ruimtelijke uitvoeringsplannen wordt ingezet op het vrijwaren van beekvalleien van bebouwing, zodat gecontroleerde overstromingen kunnen plaatsvinden. Via strategische projecten wordt aan visie- en consensusvorming rond ruimtelijke veerkracht gedaan. Via landinrichting en natuurinrichting maakt VLM werk van ruimtelijke veerkracht. De Vlaamse Milieumaatschappij draagt bij aan ruimtelijke veerkracht in de stad via ondersteuning voor het openleggen van water.

Het beleidskader formuleert ten minste drie beleidslijnen om werk te maken van een robuuste en samenhangende open ruimte.

Beleidslijn 1. Geïntegreerde gebiedsontwikkeling voor landbouw, natuur en water

Het ruimtelijk beleid zet gelijktijdig in op het vrijwaren van open ruimte én het versterken van de ruimtelijk-functionele samenhang van de openruimtestructuren.

Het ruimtelijk beleid bepaalt waar landbouw, natuur of water als hoofdfunctie voorkomen en ander ruimtegebruik ondergeschikt is. Andere functies kunnen in die gebieden slechts binnen bepaalde randvoorwaarden ontwikkelen of moeten vermeden worden. Daarnaast zijn er gebieden waar landbouw-, natuur- en waterfuncties samen voorkomen en onderling op elkaar afgestemd moeten worden.

De gebiedsgerichte en geïntegreerde ruimtelijke visie op landbouw en natuur voor de Vlaamse open ruimte, opgesteld door de Vlaamse overheid samen met lokale actoren in uitvoering van het RSV, vormt een vertrekbasis voor een verdere geïntegreerde gebiedsontwikkeling.

Er worden gebiedsgerichte bovenlokale investeringsprojecten in de open ruimte opgezet waar vanuit een breed partnerschap van Vlaamse en andere actoren onder meer gewerkt wordt aan de realisatie van het Vlaams Ecologisch Netwerk, de Europese Natuurdoelen voor het Natura 2000-netwerk, duurzaam ingerichte land- en tuinbouwgebieden, ruimte voor water in uitvoering van het Geactualiseerd Sigmaplan en de stroomgebiedbeheerplannen, het ontwikkelen van randstedelijk groen en stadsbossen en het behoud van landschappelijke kwaliteit.

In dit beleidskader wordt uitwerking gegeven aan het ruimtelijk principe van geïntegreerde gebiedsontwikkeling als basishouding voor de ontwikkeling van de open ruimte. Het ruimtelijk beleid voor de open ruimte gaat uit van een geïntegreerde benadering waarin de verschillende structuurbepalende functies gelijktijdig ten opzichte van elkaar worden afgewogen.

Multifunctionaliteit wordt ontwikkeld via het uitwerken van een ruimtelijk gedifferentieerd kader voor het wijzigen van de functie van gebouwen in het agrarisch gebied waarbij het toelaten van de functiewijziging locatiespecifiek gekoppeld wordt aan ruimtelijke voorwaarden en de functionele kenmerken van het agrarisch gebied (bijvoorbeeld: verminderen verhardings- en bebouwingsgraad, verhogen landschappelijke kwaliteit, slopen niet-waardevolle bijgebouwen, geen inname waardevolle cultuurgrond, correcte meerwaardebelasting (planbaten)...)

Ook wordt een ruimtelijk gedifferentieerd kader opgemaakt dat aangeeft welke vormen van multifunctioneel ruimtegebruik binnen welke voorwaarden al dan niet verenigbaar zijn met de hoofdfunctie landbouw in agrarische gebieden of de hoofdfunctie natuur en bos in natuur- en bosgebieden.

Dit beleidskader zal ook uitwerken wat de beleidsmatig na te streven ruimtelijke kenmerken van een 'veerkrachtig ingericht landbouwgebied' zijn en aangeven welke de specifieke ontwikkelingsperspectieven voor de verschillende type landbouwgebieden zijn om de 'veerkracht' te behouden of te versterken.

Verder houdt dit beleidskader ook een kader in voor het zo weinig mogelijk laten toenemen van de bebouwings- en verhardingsgraad van openruimtegebieden, alsook voor de differentiatie van de ruimtelijke bestemmingen in functie van het behoud van karakteristieke landschapselementen.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Voorstel dat verder wordt overlegd met de partners is dat tegen 2025 de bijkomende verharding van open ruimte minstens evenredig met de ruimte-inname zal gedaald zijn.
- Absolute prioriteit wordt gegeven aan de realisatie van de ruimtebalans van het RSV en van haar sectorale doelstellingen voor de open ruimte tegen 2025.
- Verzekeren van voldoende ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden voor agrarische bedrijfsgebouwen, indien die gebieden gedifferentieerd worden als natuurverwevingsgebied of bouwvrij gebied.
- Vermijden van niet-agrarische ontwikkelingen die het functioneren van de beroepslandbouw of de ruimtelijk-functionele samenhang van het landbouwgebied aantasten; tegen 2025 is het percentage gebied dat niet als cultuurgrond voor beroepslandbouw wordt gebruikt minstens met

5% afgenomen ten opzichte van 2015; het zorgen voor duidelijke oplossingen voor niet-agrarische functies van leegstaande gebouwen in agrarisch gebied

- Uitvoering geven aan de doelstelling een Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) van 125.000 ha te realiseren. Prioritaire gebieden hiervoor zijn speciale beschermingszones en gebieden die reeds zijn ingericht met natuur.
- uitvoering geven aan de realisatie van minstens 80.000 ha natuurverwevingsgebied door differentiatie van maximaal 70.000 ha agrarisch gebied en minimaal 10.000 ha andere niet-groene bestemmingen als natuurverwevingsgebied; op die manier groenblauwe dooradering mogelijk maken doorheen gebieden met een andere hoofdfunctie (landbouw, wonen, recreatie, industrie...)
- Het definitief planologisch bestemmen en inrichten en in gunstige staat brengen van de Europese Speciale Beschermingszones; ondersteunen van een ecologisch verantwoorde bosuitbreiding door een oordeelkundige lokalisatie van de bijkomende natuur- en bosgebieden, de natuurverwevings- en -verbindingsgebieden en bouwvrije agrarische gebieden.
- Bufferen van natuur- en bosgebieden ten opzichte van aangrenzende functies door een oordeelkundige lokalisatie van natuurverwevingsgebieden en bouwvrije agrarische gebieden.
- Behouden en herstellen van het waterbergend vermogen van rivier- en beekvalleien door deze te vrijwaren van bijkomende bebouwing en ruimte te creëren voor de aanleg van gecontroleerde overstromingsgebieden voor de beveiliging van de bebouwde ruimte.
- Verzekeren van de infiltratie van regenwater naar grondwaterlagen door de verharde oppervlakte in landbouw-, natuur-, bos- en andere groengebieden niet verder te laten toenemen.
- Behouden en versterken van de diversiteit en herkenbaarheid van het landschap door de ruimtelijke bestemmingen te differentiëren in functie van de te behouden karakteristieke landschapselementen en het aanduiden van bouwvrije zones.

Aanzet tot actieprogramma

- De programmering van de AGNAS-processen verder laten evolueren naar een beleidsdomeinoverschrijdende programmering van planningsprocessen én inrichtingsprojecten waarbij de gebiedsgerichte investeringen vanuit de verschillende uitvoerende agentschappen van de Vlaamse overheid maximaal gebundeld en afgestemd worden in functie van de realisatie van het Vlaams Ecologisch Netwerk, de Europese Natuurdoelen, landbouwgebieden, de ruilverkavelingen, de landinrichtingsprojecten, stroomgebiedsbeheerplannen, stadsbossen en randstedelijk groen. Het Vlaams ruimtelijk beleid legt in het gebiedsgericht beleid op Vlaams niveau prioriteit bij de riviervalleisystemen van de IJzer, de Leie, de Beneden-Schelde met Durme, de Bovenschelde, de Dender, de Demer, de Zenne en de Dijle met de Rupel, de Grote en Kleine Nete, en de Maas, en de bescherming van het kustmilieu en het vrijwaren en versterken van samenhangende openruimtestructuren en groenblauwe verbindingen in het centraal deel van Vlaanderen.
- Juridisch aanbod van slecht gelegen en niet ontwikkelde woon-, industrie- en recreatiegebieden schrappen en herbestemmen naar een openruimtebestemming in de planningsprocessen voor de open ruimte indien deze gebieden waardevolle natuur of bos bevatten, strategisch zijn voor de beroepslandbouw of liggen in overstromingsgevoelige rivier- en beekvalleien (op bovenlokaal

niveau én de ruimtelijke ontwikkelingsprogramma's van regionale samenwerkingsverbanden), alsmede het zoeken naar een alternatief ontwikkelingsperspectief

- Uitwerken van een ruimtelijk gedifferentieerd kader voor het wijzigen van de functie van gebouwen in het agrarisch gebied waarbij het toelaten van de functiewijziging gekoppeld wordt aan ruimtelijke voorwaarden en de functionele kenmerken van het agrarisch gebied (bijvoorbeeld: verminderen verhardings- en bebouwingsgraad, verhogen landschappelijke kwaliteit, ruimtelijk herstel, slopen niet-waardevolle bijgebouwen, geen inname waardevolle cultuurgrond, correcte meerwaardebelasting (planbaten)...).
- Uitwerken van een stedenbouwkundige verordening voor de inrichting van tuinen en terreinen voor recreatieve vormen van landbouw in het agrarisch gebied (verhardingsgraad, maximale oppervlakte, maatvoering constructies, inrichting, positionering t.o.v. bestaande bebouwing...); uitwerken van een regelgevend kader voor paardenhouderij.
- Uitwerken van instrumenten voor het zo weinig mogelijk laten toenemen van de totale oppervlakte verharding en bebouwing in openruimtegebieden (bv. compensatieregeling, verhandelbare sloopcertificaten, herstelfonds...) en voor de beoordeling van de niet-agrarische functies in landbouwgebied (vertuining, verpaarding, economische functies, ...).
- Stimuleren en ontwikkelen van concepten voor omkeerbaar ruimtegebruik en tijdelijke agrarische bebouwing en hergebruik van materialen en bebouwde ruimte.
- Nagaan op welke wijze het concept van landgoederen in Vlaanderen een bijdrage kan leveren tot de doelstellingen van de agrarische en natuurlijke structuur

Beleidslijn 2. Het realiseren van een fijnmazige groenblauwe dooradering op lokaal niveau

Het verhogen van de groenblauwe dooradering van de bebouwde ruimte is een belangrijke opgave voor de lokale besturen en de provincies.

Het creëren en verbeteren van de groenblauwe dooradering van de ruimte zal uitgewerkt worden als een uitdrukkelijke voorwaarde en kwaliteitseis voor het ontwikkelen van nieuwe en het transformeren van de bestaande bebouwde ruimte. Het Vlaams ruimtelijk beleid maakt daartoe een kader op en geeft aan wat beleidsmatig de gewenste vorm van dooradering is per type gebied en/of bestemming. Dit kader omvat het operationaliseren van voorwaarden voor (lokale) projecten die voorzien in de verhoging van het ruimtelijk rendement vanuit de doelstellingen om (1) groenblauwe dooradering van de ruimte te verhogen (2) barrières en versnippering van open ruimte terug te dringen (3) veerkracht van de ruimte te verhogen, (4) druk op open ruimte te verminderen.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Formuleren van richtcijfers voor de na te streven oppervlakte toegankelijk groen in kernen in relatie tot het aantal inwoners en de bevolkingsdichtheid; bedoeling is dat aangegeven wordt hoeveel groen en open ruimte er gemiddeld genomen nodig is; als voorstel voor verdere bespreking volgende richtcijfers:

Bevolkingsdichtheid (inw/ha)	Minimaal groenaanbod (m ² /inwoner)
------------------------------	--

<6	>=10
6-15	>=15
15-25	>=20
25-40	>=25
>=40	>=30

- Formuleren van een doelstelling omtrent het realiseren van groenblauwe aders binnen de geïntegreerde gebiedsontwikkeling.
- Verhogen van de oppervlakte open water in steden en dorpen door de aanleg van waterpartijen of het openleggen van beken.
- Verhogen van infiltratie in het bebouwde gebied.
- Wegwerken van hitte-eilanden in stedelijke gebieden via een doordachte aanleg van groene massa's en open water op strategische locaties bepaald op basis van hittestresskaarten.
- Gebruiken van infrastructuurprojecten voor fiets-, spoor- en autowegen en trambusbanen als hefboom voor het realiseren van groene verbindingen.
- Formuleren van doelen voor groene en blauwe infrastructuur op nieuwe of te herstructureren bedrijventerreinen (opvang water, verkoeling, ontspanningsruimte, ...).

Aanzet tot actieprogramma

- Begeleiden, stimuleren en ondersteunen van lokale overheden bij het ontwikkelen van projecten gericht op het verhogen van de veerkracht van de ruimte en het versterken van de groenblauwe dooradering.
- Uitbouwen van expertise waar lokale overheden een beroep op kunnen doen onder de vorm van actieve begeleiding of brochures, handleidingen, voorbeeldboeken voor het realiseren van een groenblauwe dooradering (bv. opmaak lokale groenplannen, klimaatadaptie...)
- Evalueren, bijsturen en aanvullen, in het kader van het instrumentendecreet, van instrumenten zodat deze optimaal ingezet kunnen worden voor het realiseren van een betere groenblauwe dooradering van de bebouwde ruimte en het verhogen van ruimtelijke kwaliteit
- Bestaande subsidieregelingen voor het stimuleren of ondersteunen van ruimtelijke projecten, plannen of grond, zoals de subsidiëring van strategische projecten of van structuur- en uitvoeringsplannen, heroriënteren met het oog op het ondersteunen van de realisatie van een groenblauwe dooradering van de bebouwde ruimte en van een verhoogde veerkracht van de ruimte
- Innoverende veerkrachtsverhogende lokale projecten uitvoeren.
- Opnemen van doelstellingen inzake veerkrachtige/klimaatbestendige inrichting en groenblauwe dooradering in beoordelingskaders voor ruimtelijke kwaliteit/omgevingskwaliteit.
- Grafisch aanduiden van groenblauwe dooradering op plannen: natuurverweving in de open ruimte (binnen de kwantitatieve doelstellingen van natuurverweving), natuurverweving of een nieuwe specifieke aanduiding in meer verstedelijkte regio's
- Integreren en koppelen van lokale initiatieven inzake groenblauwe dooradering aan visies en programma's in gebiedswerkingen en bij de provincies.
- Het realiseren van 1000 ha toegankelijk groen in de Vlaamse Rand rond Brussel

Beleidslijn 3. Het benutten van individuele ontwikkelingen voor het versterken van duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit

Iedere vorm van ruimtelijke ontwikkeling moet aangegrepen worden als kans en hefboom voor het verhogen van de veerkracht van de ruimte en het versterken van groenblauwe dooradering.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zal een vergunningenbeleid voeren en stimuleren waarbij de effecten van bijkomende bebouwing en verharding maximaal geïnternaliseerd worden binnen ieder project door gelijktijdige investeringen in de aanleg van groene infrastructuur op schaal van het project. Het zal een kader uitwerken met maatregelen gericht op het neutraliseren van effecten van bijkomende bebouwing en verharding op projectniveau door investeringen in groenblauwe dooradering.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Verzekeren dat ruimtelijke ontwikkelingen geen onaanvaardbare negatieve invloed hebben op de veerkracht van de ruimte of maatschappelijke kosten veroorzaken
- Formuleren van een 'groennorm' voor stadsontwikkelingsprojecten, nieuwe woonwijken of verkavelingen (minimale oppervlakte te realiseren groene onverharde ruimte in verhouding tot oppervlakte en aantal wooneenheden). Dit eveneens integreren als voorwaarde voor het ontwikkelen van een onbebouwd goed gelegen reservegebied voor wonen via vergunning.

Aanzet tot actieprogramma

- Ontwikkelen van codes voor goede bouwpraktijken waarbij veerkracht van de ruimte versterkt wordt en deze innovaties verspreiden via publicaties, opleidingen...
- Evalueren en bijsturen van bestaande regelgevende kaders die behoud van de ruimtelijke veerkracht van gebieden hypothekeren (vergunningsplicht, vrijstellingen, verordeningen...).

7 Provinciale, bovenlokale en lokale programmering

In een aantal gevallen is het een meerwaarde te komen tot een geïntegreerde gebiedsontwikkeling om bovenlokale ruimtelijke en maatschappelijke uitdagingen het hoofd te kunnen bieden.

Deze geïntegreerde gebiedswerking is geen verplichting. Provincies kunnen de hierna volgende beleidslijnen opnemen. Ook gemeenten kunnen dit individueel doen.

Het Vlaams ruimtelijk beleid bepleit een samenwerking in gebieden waar provincies en gemeenten samen met Vlaanderen en met relevante actoren op het terrein zoeken naar afspraken in consensus, die vervolgens in eigen beleidsplannen vertaald worden.

De Vlaamse overheid ondersteunt gemeenten en voorziet in stimulansen om zich bovenlokaal te organiseren zodat ze gemeenschappelijke opgaven via geïntegreerde gebiedsontwikkeling kunnen aanpakken. De volgende stimulansen zijn mogelijk:

- Lokale partners krijgen door deelname meer ruimte om zelf het ambitieniveau van het programma (aantal woonegelegenheden, ...) te bepalen. Het Vlaams en provinciaal ruimtelijk beleid leveren vorken aan, participeren in het traject en accepteren de afspraken die in consensus worden bereikt.
- Gemeenten krijgen medezeggenschap : Vlaams ruimtelijk beleid brengt eigen ruimtelijke ontwikkelingsagenda in voor afstemmingen in het gebied.
- Er wordt financiering voorzien voor de opmaak van intergemeentelijke beleidsplannen
- Via de goedkeuring van strategische projecten kan de coördinatiefunctie voor een gebied gedurende 3 jaar ondersteund worden
- De bevoegde overheidsdiensten, vandaag Ruimte Vlaanderen, worden ingezet voor begeleiding van gebiedsgerichte processen; desgevallend wordt samen gekeken wie de coördinerende rol kan vervullen; er komt extra begeleiding voor adviezen rond in te zetten instrumenten; op bepaalde plaatsen neemt het Vlaams ruimtelijk beleid in functie van de realisatie van Vlaamse werven zelf het trekkerschap op.

Het beleidskader zal expliciteren hoe omgegaan wordt met lopende afbakeningsprocessen. Hiertoe wordt een juridisch rechtszeker kader uitgewerkt. Het beleidskader zal ook de bestaande geïntegreerde gebiedsgerichte werkingen evalueren, werkingen bijsturen, alsook krijtlijnen bepalen voor uit te bouwen geïntegreerde gebiedsgerichte werkingen.

De operationele prioriteiten richten zich op vier beleidslijnen.

Beleidslijn 1: Het woningbestand geschikt maken en het voorzieningenniveau op peil houden en optimaliseren

Er wordt een antwoord geformuleerd op ruimtelijke uitdagingen die een gevolg zijn van maatschappelijke en demografische veranderingen, zoals bevolkingsgroei of –krimp, een vergrijzende bevolking of gezinsverdunding. Dit betekent onder andere de realisatie van een voldoende kwaliteitsvol en aangepast woonbestand en afgestemde voorzieningenpakketten op maat. De knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau van een plek zijn richtinggevende principes om te bepalen waar welke ontwikkelingskansen liggen. Er wordt ook een definitieve visie gemaakt én oplossing geboden voor clusters van permanent bewoonde maar correct vergunde weekendverblijven.

De kernen met een hoge knooppuntwaarde zijn het meest geschikt om de bevolkingsgroei op te vangen. Ruimtelijke rendementsverhoging, transformatie van onderbenutte en verouderde bebouwde ruimte, aanpak van energieverblindende woningen zijn achterliggende principes en opgaven. Kwalitatieve aanpassingen aan de woningvoorraad geven een antwoord op fenomenen als vergrijzing en gezinsverdunding. Nieuwe (collectieve) woonvormen krijgen hierbinnen een plaats.

Daar waar de bevolking niet of nauwelijks toeneemt of afneemt, is het belangrijk een beperkt aantal kernen te versterken.

Voor dit beleidskader worden de principes rond 'knooppuntwaarde' en 'voorzieningenniveau' operationeel gemaakt door de uitwerking van een indicator voor beide principes. Een syntheseskaart voor Vlaanderen op basis van deze twee indicatoren brengt een aantal type-locaties in beeld. Voor deze type-locaties wordt een aantal beleidsopties op vlak van ontwikkelingskansen (wonen, werken, voorzieningen, infrastructuur) uitgewerkt.

Dit beleidskader formuleert ook een geïntegreerde visie op de lijninfrastructuur (weginfrastructuur, spoorinfrastructuur en waterwegeninfrastructuur) op basis van ruimtelijke concepten en ontwikkelingsperspectieven. Tenslotte werkt het ook ruimtelijke criteria uit voor het lokaliseren van bijzondere functies zoals hoogdynamische recreatie.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Het Vlaams programma van 93.000 bijkomende woongelegenheden tegen 2020 wordt doorvertaald naar indicatieve cijfers (marges van streefwaarden) op provinciaal niveau, en dit afhankelijk van het voorkomen van de vier soorten van locaties, op basis van knooppuntwaarde en voorzieningenniveau, kernversterking en inbreidingsgerichtheid en de mogelijkheden tot rendementsverhoging.
- Voorstel van tussentijds operationeel doel dat verder overlegd wordt: De dichtheid van woongelegenheden en werkplekken binnen de 1000 meter van alle collectieve vervoersknooppunten samen, met hoge knooppuntwaarde en voorzieningenniveau, zal in 2025 gestegen zijn met minstens 10%.
- Uitwerken van een overzicht van kwantitatieve én kwalitatieve demografische profielen van goed gelegen kernen met een voldoende bestaand voorzieningenniveau met hieraan gekoppeld een richtinggevend gewenst voorzieningenprofiel en streefpercentages.

Aanzet tot actieprogramma

- Onderzoek naar de mogelijkheid tot inzetten van vereveningsinstrumenten (zoals bijvoorbeeld planologische ruil, verhandelbare bouwrechten) in functie van het schrappen van slecht gelegen woonreservegebieden en ontwikkelen van goed gelegen locaties.
- Fiscale stimuli evalueren en desgevallend bijsturen in functie van sloop en herbouw in kernen met hoge knooppuntwaarde.
- Ruimtelijke criteria voor kernversterking door kwalitatief wonen met hoog ruimtelijk rendement en een aantrekkelijke publieke ruimte in verschillende types kernen en niveaus van knooppunten.
- Projecten starten gericht op het ontwikkelen van een regionaal collectief vervoerssysteem op maat van de bestaande concentraties aan inwoners en voorzieningen. Het instrument van de strategische projecten kan hiervoor in aanmerking komen.
- Regelgeving bijsturen en instrumenten aanpassen om nieuwe (collectieve) woonvormen aan te moedigen, leegstand in kernen te voorkomen en onderbenutting van waardevolle panden te beperken.
- Voorzieningen (zorg, onderwijs, openbaar vervoer, ...) realiseren in afstemming met de visie.

- Versterken van het kernwinkelapparaat door de locatievoorwaarden te optimaliseren. Detailhandelsconcentraties buiten de kernen die aanvullend zijn op het aanbod van de kernen maximaal integreren door te ontsluiten met regionaal collectief vervoer. (in afstemming met het decreet Integraal Handelsvestigingsbeleid).

Beleidslijn 2. Een gamma van werklocaties aanbieden en benutten

Het aanbieden en benutten van een breed gamma aan werklocaties is een belangrijke opgave om de economische vitaliteit van bepaalde gebieden te verzekeren. In het beleidskader wordt een kader gecreëerd en richtlijnen meegegeven om op bovenlokaal schaalniveau aan een proactief en toekomstgericht aanbodbeheer van werklocaties te doen. Dit onder meer na toetsing in concrete cases en verdere vertaling naar operationele doelstellingen.

In de kernen is het beleid erop gericht de verdrukking van economische activiteiten tegen te gaan en symbiose te zoeken met andere functies. Het verweven aanwezig zijn van ondernemingen staat voorop. De ondernemingen in het bebouwd weefsel staan mee in voor een belangrijk deel van het inkomen en zorgen ervoor dat mensen nabij hun werk kunnen wonen en dat buurten levendig blijven. De nieuwe maakindustrie is bovendien steeds schoner, hindervrij, kleinschaliger en meer decentraal georganiseerd. In de kernen worden leegstaande sites en niet ontwikkelde percelen voor bedrijvigheid geactiveerd. De ontwikkeling van monofunctionele woonwijken zonder enige vorm van economische verweving komt minder en minder voor.

Functionele bedrijventerreinen worden voorbehouden aan moeilijk verweefbare activiteiten. Het ruimtelijk rendement en de territoriale performantie van het terrein verhogen. Hierbij wordt rekening gehouden met de veiligheidseisen die niet-verweefbare bedrijven kunnen stellen. Het beleidskader werkt richtlijnen uit voor combinaties met andere functies (bijvoorbeeld hernieuwbare energie, water, natuur, landbouw, sport). Deze zijn volgend en mogen geen rem zijn voor de moeilijk te verweven economische activiteiten. Functionele bedrijventerreinen die goed ontsloten zijn via collectieve vervoerssystemen, worden maximaal voorbehouden aan economische activiteiten met veel werknemers of bezoekers. Nieuwe bedrijventerreinen situeren zich op plekken met een hoge knooppuntwaarde en aansluitend op bestaande bedrijventerreinen.

Bedrijventerreinen met goede kansen voor overslag naar bevaarbare waterlopen worden maximaal voorbehouden voor bedrijven, die goederenvervoer over het water kunnen organiseren en zich daartoe engageren. Dit geldt ook voor transport met (andere) duurzame vervoersmodi.

Bedrijfslocaties die vrijkomen of juridisch aanbod dat vrij ligt en het samenhangend functioneren van de open ruimte schaden, worden waar mogelijk geneutraliseerd. Het planologisch ruilen van slecht gelegen juridisch (over)aanbod is aangewezen.

Eén en ander zal worden bekeken en getest in de BRV-regio Kortrijk, waar de “paarse sproeten” in het landschap om een oplossing vragen.

Dit beleidskader werkt ook een ruimtelijk kader uit voor starters in kernen. Leegstand wordt aangepakt door tijdelijk ruimtegebruik in kernen voor startende bedrijven (pop-ups). Dit wordt ook in een ruimer perspectief geplaatst: tijdelijke ruimte in leegstaande panden in kernen bij de start, maar

wanneer het bedrijf groeit moet men het mee begeleiden naar een andere plek die aan de noden van het bedrijf voldoet.

Het gebiedsgericht en kwalitatief aanbodbeheer in Limburg vergt een specifieke strategie. Klassieke industrieën verdwijnen en nieuwe economische activiteiten vinden er hun weg. De ruimtelijke vereisten van de nieuwe en de oude economie verschillen aanzienlijk. De verouderde en in onbruik geraakte industriële sites en bestemmingsvoorraad hebben nood aan een herontwikkelings- en herbestemmingsoperatie, die onder meer kansen geeft aan nieuwe activiteiten. De ligging nabij Eindhoven, Maastricht en Luik en de scharnierfunctie naar het Ruhrgebied vormen daarbij een troef. (in ondersteuning en afstemming met het 'Strategisch Actieplan Limburg in het Kwadraat').

Te bepalen operationele doelstellingen

- Criteria uitwerken waarbinnen (types) economische activiteiten verweven kunnen worden binnen (types) woonweefsel, met behoud van flexibiliteit op maat. Verdrukking van verweefbare economische activiteiten uit de stadswijken en dorpen wordt tegengegaan.
- Uitwerken van ontwikkelingskansen met streefpercentages voor werkplekken (rendementsverhoging en gerichte uitbreiding), afhankelijk van het voorkomen van de vier soorten van locaties (op basis van knooppuntwaarde en voorzieningenniveau).
- Streefcijfers voor rendementsverhoging op bedrijventerreinen.
- Grootteordes definiëren van te activeren bestemde bedrijventerreinen voor nieuwe vormen van economische activiteit

Aanzet tot actieprogramma

- Een kennisuitwisselingsnetwerk opzetten voor de opmaak van kansenkaarten voor gebiedsgerichte en gedifferentieerde economische ontwikkeling.
- Een handleiding opmaken voor 'terreinmanagement' in de kernen.
- Juridisch aanbod aan bedrijventerreinen schrappen die niet passen binnen de visie en het programma, alsook de snelle ontwikkeling op andere goed gelegen plaatsen.
- Een evaluatie en aanpassing van de huidige typevoorschriften gegeven de veranderende omstandigheden.
- Werken aan voldoende flexibele richtlijnen en voorschriften, zodat bij herinvullen van verlaten, leegstaande bedrijfssites in de kernen dit maximaal kan gedaan worden door nieuwe bedrijfsactiviteiten die geen hinder veroorzaken.
- Activeringsmaatregelen voor goed gelegen bestemde maar onbenutte bedrijventerreinen.
- Inspireren door het herdenken van ruimtelijke concepten van economische activiteiten en het tonen van die goede voorbeelden. Bijvoorbeeld voor detailhandel: meubel- of doe-het-zelf-winkels verweven in de stadskern.
- Werken aan mentaliteitswijziging ten opzichte van verweven activiteiten in de kernen.
- Na een inventarisatie onnodige Vlaamse regelgeving die verweving tegenwerkt, wegwerken.

Beleidslijn 3. Kwalitatieve open ruimte in relatie tot de bebouwde kernen ontwikkelen

De dynamiek in de open ruimte gaat uit van fysische, ecologische en landschappelijke logica's. De samenhang tussen de bodemstructuur (samenstelling en reliëf), het watersysteem en de grotere landschappelijke structuren vormen structurerende dragers voor verdere ontwikkeling van bebouwde kernen.

Daar waar het landelijk karakter overheersend is zullen de waarde van het landbouwareaal, het groenblauw netwerk van kerngebieden voor natuur met fijnmazige aders en de structurerende kracht van het watersysteem sterke structurerende principes vormen om ruimtelijke ontwikkelingen aan af te wegen.

Maar ook daar waar het stedelijk karakter sterk is, is behoud van de open ruimte essentieel en vraagt het om een offensieve open ruimtestrategie. Klimaatverandering, demografische evoluties en andere maatschappelijke transitie op vlak van economie, energie, ... vragen om doordachte ontwikkelingsstrategieën.

Te bepalen operationele doelstellingen

Op de strategische openruimtestructuren worden (nieuwe) lokale, complementaire projecten afgestemd.

Aanzet tot actieprogramma

- Kennisopbouw over de ontwikkelingskansen van open ruimte in of nabij de stad door de opmaak van kansenkaarten.
- Kansen voor stadsnabije landbouw vanuit het ruimtelijk beleid ondersteunen door een aangepast grondbeleid te voeren.

Beleidslijn 4. Ruimtelijke kernkwaliteiten bevorderen als basis voor ontwikkeling

De locatiekeuze is essentieel om de ruimtelijke samenhang te versterken, maar anticipeert ook op de mogelijkheden ten aanzien van ruimtelijk rendement, multifunctioneel ruimtegebruik en leefkwaliteit. Het goed inpassen van de beoogde ontwikkeling in haar omgeving is essentieel om de ruimtelijke kwaliteit te waarborgen en te verhogen. Het is belangrijk dat hiervoor de aanwezige kernkwaliteiten in beeld worden gebracht, dat hierrond ambities worden geformuleerd en dat ze ingezet worden als toetsingskader voor projecten.

Wil een ruimtelijke ontwikkeling kwalitatief zijn, dan is een aanpak op maat van de omgeving noodzakelijk. Omgaan met kwaliteit impliceert een gebiedsgerichte benadering en het gebiedsgericht aanpakken van ruimtelijke ontwikkelingen betekent het meenemen van ruimtelijke kwaliteit in het proces. Inspraak en participatie van de gebruikers doorheen het hele proces zijn dan ook noodzakelijke voorwaarden voor een kwalitatieve ruimtelijke ontwikkeling.

8 kernkwaliteiten voor ruimtelijke ontwikkeling

- (1) Uit de ruimtelijke ontwikkeling spreekt de waardering van de karakteristieken van het landschap.
- (2) Er is een optimale verhouding van en wisselwerking tussen bebouwde en onbebouwde ruimte en de aanwezige open ruimte is verbonden.
- (3) De groenblauwe netwerken zijn nabij en toegankelijk.
- (4) De omgeving beperkt zo veel mogelijk de schadelijkheid voor de gezondheid. Er is minimale milieuhinder

in verhouding tot de omgevingsfuncties.

- (5) De basisvoorzieningen zijn nabij en bereikbaar. Zij spelen in op de behoeften van de gebruikers van de omgeving. Hun locatie stimuleert verplaatsingen te voet, per fiets of met het collectief vervoer.
- (6) De publieke ruimte is toegankelijk voor alle lagen van de bevolking en biedt stimuli tot ontmoeting.
- (7) De omgeving is beweegvriendelijk ingericht. Ze nodigt uit tot beweging, sport en spel. Ze zet aan tot een actieve, gezonde levensstijl en tot zachte verplaatsingen.
- (8) De vormgeving van de bebouwde en onbebouwde ruimte draagt bij tot de herkenbaarheid, de leesbaarheid en de visuele aantrekkelijkheid van de omgeving.

Het beleidskader maakt de set kernkwaliteiten operationeel en omvat een methodiek om de ruimtelijke kwaliteit in projectontwerpen te bevorderen.

Te bepalen operationele doelstellingen

- Voorstel van tussentijds operationeel doel dat verder wordt overlegd houdt in dat tegen 2025 minstens de helft van de ruimtelijke ontwikkelingsprojecten worden gerealiseerd op basis van de 8 kernkwaliteiten voor ruimtelijke ontwikkeling.
- Leefbaarheidsproblemen in wijken, buurten en dorpen op ruimtelijk vlak beperken.
- Leefkwaliteitsaspecten (gezondheid, welzijn, publieke ruimte, energie-efficiëntie, ...) binnen ruimtelijke transformatieprocessen integreren.
- Het bevorderen van de ruimtelijke kwaliteit als volwaardig onderdeel van de visievorming door de aanwezige kernkwaliteiten in beeld te brengen, hierrond ambities te formuleren en ze in te zetten als toetsingskader voor projecten.

Aanzet tot actieprogramma

- Een methodiek uitwerken waarmee men aan de slag kan om landschappelijke kwaliteit te genereren door 'landschappelijke ruis' weg te werken.
- Uitbouwen van expertise waar lokale overheden en andere actoren een beroep op kunnen doen onder de vorm van actieve begeleiding of brochures, handreikingen, voorbeeldboeken voor het realiseren van een gezonde leefomgeving (bv. ontwerpmaatregelen 'Gezonde omgevingen plannen', ...)
- Regelgeving bijsturen van de afweging van vergunningsaanvragen vanuit de doelstelling om (1) het ruimtelijk rendement te verhogen (2) de ruimte veerkrachtiger en klimaatadaptiever in te richten (3) het welzijn en de gezondheid te verhogen.
- Aanscherpen van de focus van strategische projecten.

Begrippenlijst

Agro-industrieel complex

Een agro-industrieel complex is een agrarisch bedrijventerrein uitsluitend bedoeld voor de inplanting van agrarische bedrijven en andere (gemeenschappelijke) functies met een ruimtelijk-functionele relatie met de landbouw waaronder toeleverende en verwerkende bedrijven. Het biedt ruimte aan bedrijven en kennisinstellingen die behoren tot de uitgebreide keten van productie, verwerking en toelevering van landbouwgrondstoffen en –producten. De mix van activiteiten is er gericht op het bevorderen van mobiliteitsbeheersing, logistieke en energie-efficiëntie of kennisuitwisseling. Agro-industriële complexen dragen bij aan het beperken van het ruimtebeslag, het vrijwaren van inname van open ruimte en het sluiten van kringlopen (water, energie, afvalstoffen, warmte, ...).

Basisbereikbaarheid

Basisbereikbaarheid staat voor het kunnen bereiken van belangrijke maatschappelijke functies op basis van een vraaggericht systeem en met een optimale inzet van middelen. Deze zal worden gerealiseerd door een samenspel en integratie van initiatieven uit verschillende beleidsdomeinen en verschillende actoren.

Basisvoorziening

Voorziening die nodig is om het dagelijkse leven te organiseren en deel te nemen in de maatschappij. Voorbeelden zijn: een kleuter- en basisschool, kinderopvang, huisarts, apotheek, voedingswinkel en (publieke) ontmoetingsruimten binnen en buiten.

Bestemmingen (niet) gedomineerd door ruimtebeslag

De monitoring maakt een fundamenteel onderscheid tussen bestemmingen (op verordenende plannen) die wel of niet gedomineerd worden door ruimtebeslag. Bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag zijn: wonen, bedrijvigheid, recreatie, openbaar nutsvoorzieningen, parken, infrastructuur enz. Bestemmingen die niet gedomineerd worden door ruimtebeslag zijn: landbouw, natuurgebied, bos, water, enz.

Collectief vervoersysteem

Het geheel van publiek toegankelijke vervoersvormen met een gemeenschappelijke vervoersorganisatie. Het collectief vervoer bestaat enerzijds uit de (bestaande en toekomstige) vaste infrastructuur van het railnetwerk: spoorwegen, metro- en tramsporen en vrije busbanen. Anderzijds bestaat het uit gemeenschappelijk vervoer zonder vaste infrastructuur zoals buslijnen, belbussen, taxi's, deelauto's en -fietsen, vervoer door vrijwilligers, enz.

Continentele verbinding

Bundel van infrastructuur die verplaatsing van personen, goederen, energie of informatie over het Europees continent mogelijk maakt.

Fysisch systeem

Het geheel van eigenschappen, processen en onderlinge relaties in de ruimte van klimaat, lucht, reliëf, bodem en water. Het fysische systeem is richtinggevend voor de ruimtelijke ontwikkeling.

Goed gelegen plek voor ontwikkeling

Plek waarbij de vooropgestelde ontwikkeling de ruimtelijke organisatie versterkt. De ruimtelijke ontwikkelingsprincipes zijn hiervoor een belangrijke richtinggevende leidraad. Ze vereisen telkens een zorgvuldige toepassing op maat van het gebied of de plek.

Grote aaneengesloten open ruimten

De grote aaneengesloten open ruimten omvatten de structuurbepalende rivier- en beeksystemen en ruimtelijk-functioneel samenhangende natuur-, bos- en landbouwgebieden die van strategisch belang zijn voor de voedselproductie, zoetwatervoorziening en biodiversiteit. Ze worden prioritair gevrijwaard van bijkomende bebouwing die niet met die diensten gepaard gaat.

Groenblauwe dooradering

Fijnmazig netwerk van groene massa en water door open en bebouwde ruimte. Het bestaat onder meer uit open rivier- en beekvalleien, groene massa's zoals parken en (speel)bossen, lijnelementen zoals bomenrijen, houtkanten of bermen, wateroppervlakten zoals vijvers, poelen en bekkens, en aan gebouwen gekoppeld groen zoals tuinen, groendaken of groengevels. Groenblauwe dooradering bevordert de

ecologische samenhang van grote aaneengesloten gebieden met kleinere fragmenten in of nabij de stad, maakt ruimtes klimaatbestendig en draagt bij aan de levenskwaliteit en het welzijn van de stadsbewoners door ze te verbinden en toegankelijk te maken.

Internationaal logistiek knooppunt

Plaats waar mondiale vervoersstromen samenkomen en waar goederen overgeslagen en verwerkt worden.

Juridisch aanbod

Gronden juridisch bestemd voor functies zoals wonen, bedrijvigheid, voorzieningen en infrastructuur die nog geen ruimtebeslag hebben.

Kern

Stadswijk of dorp waaraan bewoners een identiteit kunnen ontleen. Het is een ruimtelijk samenhangend geheel van woongelegenheden, werkplekken en basisvoorzieningen rond een centrum.

Kernnet

Onderdeel van het hiërarchisch gelaagd gestructureerd vervoerssysteem naast het treinnet, aanvullend net en vervoer op maat. Het kernnet verbindt kernen met elkaar, bedient de belangrijke centraal gelegen attractiepolen en voorziet een performant aanbod voor de voorstedelijke en interstedelijke structurele verplaatsingsnoden. Bepaalde infrastructuur uit het kernnet zoals vaste busbanen vallen onder het railnetwerk.

Knooppunt (van collectief vervoer)

Een cluster van stopplaatsen in het systeem van collectief vervoer.

Knooppuntwaarde

De mate waarin een plek is geïntegreerd in het systeem van collectief vervoer voor personen. Ze bepaalt, samen met het voorzieningenniveau, de ontwikkelingsmogelijkheden van een kern of plek zoals de streefwaarden voor ruimtelijk rendement, het type en de mix van activiteiten of de afstand van ontwikkelingen tot het vervoersknooppunt.

De knooppuntwaarde wordt onder meer bepaald door de transportmodus (trein, metro, tram, bus, ...), de frequentie van het vervoersaanbod, de vervoerscapaciteit, aansluitings- en (multimodale) overstapmogelijkheden en aansluiting op fiets- en wandelnetwerken. Hoe makkelijker en directer iemand zich vanuit een plek naar andere plekken kan verplaatsen, hoe hoger de knooppuntwaarde.

Kritische massa

Minimaal aantal bewoners of bezoekers, nodig om schaalvoordelen van metropoolvorming te bereiken. Concreet gaat het om een verstedelijkte regio met een voldoende grote arbeids-, afzet- of bezoekersmarkt.

Landschap

Deel van het grondgebied, zoals dat door de menselijke bevolking wordt waargenomen en waarvan het karakter bepaald wordt door natuurlijke en/of menselijke factoren en de wisselwerking daartussen.

Landschappelijke ruis

Landschappelijk storende bebouwing gelegen op belangrijke zichtassen, relatief ongeschonden landschappen, strategische plekken in de wijk of dorpskern (bv. langs centrumstraten), ...

Lokale besturen

Besturen met formele bevoegdheden die de ruimtelijke ontwikkeling van Vlaanderen aanbelangen en opereren op een aan de Vlaamse overheid onderschikt niveau.

Metropolitane hefboomplek

Een beperkte oppervlakte – ruwweg bepaald door de wandelafstand tot de collectieve vervoershalte – met veel woongelegenheden, werkplekken en voorzieningen, van hoge kwaliteit en dichtheid. Ze liggen in kernen met een hoge knooppuntwaarde zodat de aanwezige functies bereikbaar zijn vanuit grote delen van Vlaanderen. De hefboomplek oefent een grote aantrekkingskracht uit op (internationale)

bezoekers en investeerders. Het zijn sterk dynamische, de klok rond levendige plekken, die een hefboom vormen voor de ontwikkeling van de ruime omgeving en de opwaardering van nabijgelegen buurten.

Metropolitane voorziening

Voorziening met een ruim bereik en het potentieel om zich internationaal te onderscheiden. Voorbeelden zijn: kennisinstellingen, grote culturele instellingen of toeristische attracties die toegankelijk zijn voor ondernemers, kenniswerkers, studenten, bezoekers en burgers uit Vlaanderen en daarbuiten.

Neutraliseren juridisch aanbod

Het juridisch onmogelijk maken van de effectieve realisatie van harde functies (zoals wonen of werken) op gronden die hiertoe in het verleden zijn bestemd. Herbestemming of decretale regelingen zijn voorbeelden van een instrumentele aanpak voor het neutraliseren van juridisch aanbod.

Railnetwerk

Het bestaande en toekomstige net van vaste infrastructuur voor publiek toegankelijke vormen van gemeenschappelijk vervoer (openbaar vervoer). Het omvat spoorwegen en metro- en tramsporen of andere vrije routes voor gemeenschappelijk vervoer zoals busbanen.

Regionale voorziening

Voorziening met een ruim verzorgingsgebied dat verschillende kernen in de regio bedient. Voorbeelden zijn: een middelbare school, een algemeen ziekenhuis, gerechtelijke diensten, een winkelcentrum, een cultureel centrum en kantoren. Een samenhangende regio beschikt over een compleet pakket van regionale voorzieningen.

Robuuste open ruimte

Robuuste open ruimte omvat het samenhangend geheel van structuurbepalende rivier- en beeksystemen, aaneengesloten landbouw-, natuur- en bosgebieden en de verbindingen hiertussen. Het omvat kerngebieden gericht op voedselproductie of biodiversiteitsbehoud, het netwerk van rivier- en beekvalleien als een fijnmazig netwerk van groenblauwe aders doorheen de open en bebouwde ruimte. Fijnmazige groenblauwe dooradering draagt bij tot het verbeteren van de verbinding tussen natuurgebieden en bevordert de ecologische samenhang van grote aaneengesloten gebieden met kleinere fragmenten in of nabij de stad. Nederzettingen (dorpen, gehuchten, ...) en infrastructuur voor transport en energie maken onderdeel uit van de open ruimte. De rol van de openruimtestructuur en de onverharde ruimte zijn het vertrekpunt bij keuzes voor de ruimtelijke ontwikkeling.

Ruimtebeslag

Ruimte, ingenomen door onze nederzettingen, dus door huisvesting, industriële en commerciële doeleinden, transportinfrastructuur, recreatieve doeleinden, serres etc. Parken en tuinen maken hier ook deel van uit. Ecoducten over infrastructuur en sommige bermstroken en taluds langs (weg)infrastructuur behoren volgens de geldende technische definitie (2016) ook tot het ruimtebeslag. Het ruimtelijk beleid zal in de operationele kaders steeds voorzien in een technische handleiding die duiding geeft bij (de internationale afspraken over) de technische invulling van dit begrip. Beleidskaders kunnen zich uitspreken over de beleidsmatige implicaties hiervan. **Ruimtelijk rendement**

Mate waarin een oppervlakte ruimtebeslag wordt gebruikt voor maatschappelijke doeleinden. Ruimtelijk rendement ontstaat wanneer meer activiteiten op eenzelfde oppervlakte georganiseerd worden zonder afbreuk te doen aan de leefkwaliteit.

Ruimtelijke organisatie

Samenhangend geheel van kleine en grote ruimtes en hun verbindingen. De ruimtelijke organisatie heeft een gelaagde opbouw die bestaat uit een samenhangend geheel van steden en dorpen en een samenhangend geheel van open en niet-verharde ruimte. De ruimtelijke organisatie gebeurt op basis van de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes. Die bieden hiervoor een richtinggevende leidraad en vereisen bij elke ruimtelijke ontwikkeling een zorgvuldige toepassing op maat van het gebied of de plek.

Ruimtelijke ruggengraat

Geheel van onderling sterk verbonden concentraties van menselijk kapitaal, economische concentraties, internationale instellingen en metropolitane voorzieningen dat via internationale knooppunten en continentale verbindingen Europees en mondiaal is ingebed. De ruggengraat is de ruimtelijke basis voor een competitieve kennis-georiënteerde Vlaamse economie.

Ruimtelijke veerkracht

Het vermogen van de ruimte om veranderingen en schokken uit mondiale trends, waar Vlaanderen weinig vat op heeft, (denk aan klimaatverandering, energie- en voedselvoorraden, demografie, globalisering, ...) op te vangen, zonder dat daarbij de maatschappelijke ontwikkeling in het gedrang komt.

Strategische open ruimtevoorraad

Onderdelen van de open ruimte die essentieel zijn om te voorzien in de maatschappelijke behoeften van de toekomstige generaties. Het gaat om open ruimtegebieden die beschikken over vruchtbare bodems of die gekoppeld zijn aan het fysisch systeem.

TEN-T

Trans-Europese Netwerk van transportinfrastructuur bestaande uit een kernnetwerk en een uitgebreid netwerk. Deze twee netwerken vormen het hoogste infrastructuurplanningsniveau in Europa. Het uitgebreide netwerk is een transportinfrastructuur-netwerk dat het volledige Europese grondgebied beslaat en verzekert de bereikbaarheid en connectiviteit van alle regio's. Het kernnetwerk vormt de ruggengraat voor de ontwikkeling van een duurzaam Europees multimodaal vervoersnetwerk. Het Europese transportinfrastructuur-netwerk bestaat uit wegen, waterwegen, spoorwegen (personenvervoer en goederenvervoer), havens, luchthavens en overslagterminals voor weg- en spoorvervoer. Het beslaat 9 vervoerscorridors waarvan er drie vervoerscorridors doorheen Vlaanderen lopen: Noordzee – Oostzee, Noordzee – Middellandse Zee, Rijn-Alpen.

Territoriale performantie

Het verhogen van de territoriale performantie van logistieke knooppunten betekent het opdrijven van het aantal jobs en de toegevoegde waarde per hectare. Daarnaast wordt de territoriale performantie verhoogd door slim om te gaan met het soort ondernemingsactiviteit in de logistieke knooppunten. Havens en andere logistieke terreinen kunnen zo meer bijdragen aan de economische doelstellingen, zonder dat het ruimtebeslag hiervoor toeneemt.

Toeleverende en verwerkende bedrijven

Lokale toeleverende en verwerkende bedrijven met een ruimtelijk-functionele relatie met de landbouw zijn bedrijven die de toelevering van landbouwgrondstoffen noodzakelijk voor of de verwerking van landbouwproducten afkomstig van de beroepslandbouwactiviteiten in de omgeving verzorgen. Ze zijn klein van omvang en sluiten wat schaal betreft aan bij de omgeving. Voorbeelden zijn een lokaal conditioneringsbedrijf voor verse producten, lokale loonwerkers, kleinschalige mestverwerking.

Regionale toeleverende en verwerkende bedrijven met een ruimtelijk-functionele relatie met de landbouw zijn bedrijven die de toelevering van landbouwgrondstoffen noodzakelijk voor of de verwerking van landbouwproducten afkomstig van de beroepslandbouwactiviteiten in de regio verzorgen. Voorbeelden zijn veevoeder- en meststoffenfabrieken, slachthuizen, vleeswarenfabrieken, conservenbedrijven, groothandelmarkten, grootschalige mestverwerking.

Verharding

Oppervlakte waarvan de aard en/of toestand van het bodemoppervlak gewijzigd is door het aanbrengen van artificiële, (semi-) ondoorlaatbare materialen waardoor essentiële ecosysteemfuncties van de bodem verloren gaan (woningen, wegen, andere constructies, ...).

Vervoerscorridor

Reeks geschakelde knooppunten die multimodaal met elkaar zijn verbonden. De ontwikkeling van de vervoerscorridor richt zich op een versterking van de knooppunten en een gelijktijdige ontwikkeling van fiets- en collectieve vervoersverbindingen. Multimodaal transport wordt zo bevorderd en (auto)mobiliteit blijft beheersbaar.

Verzorgende dorpen

Kernen met een minimumdraagvlak voor voorzieningen (o.a. op basis van het bevolkingsaantal), waar verdichtingsmogelijkheden zijn, waar een minimale ontsluiting met het openbaar vervoer bestaat en waar een mix aan dagelijkse voorzieningen voorhanden is. Verzorgende dorpen evolueren naar versterkte, autoluwe kernen met dagelijkse voorzieningen langs hoogwaardige openbare vervoers- en fietsnetwerken.

Voorzieningenniveau

Hoeveelheid (aantal die voorkomt) en mix (verscheidenheid aan types) aan voorzieningen op wandel- en fietsafstand van een plek.

Referenties

Alterra Wageningen UR (2012), Met ruimtelijk beleid naar een klimaatbestendig Vlaanderen, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Wageningen-Brussel

AWB, J. Boeijenga, B. Vink, LIST/GRAU, H+N+S (2013), Visievorming en conceptontwikkeling voor het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, in opdracht van Ruimte Vlaanderen.

Boelens, L. et al (2015) Living labs, Co-evolutie planning met onderzoekers, overheden, burgers en ondernemers voor uitvoerbare ruimtelijke projecten, Steunpunt Ruimte, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel

Böhme, K., Zillmer, S. (2015) Territorial governance and Cohesion Policy, in opdracht van het Europees Parlement, DG for Internal Policies, Policy Department B, Structural and Cohesion Policies, Brussel

Coppens, T. et al (2014), Strategische allianties en territoriale pacten voor een duurzame Vlaamse ruimte: visie van het expertenforum Ruimte Vlaanderen, Gent: Academia Press

De Decker, P. (2010), Ruimte voor wonen: trends en uitdagingen, Garant

Federaal Planbureau & FOD Economie (2015) Bevolkingsvooruitzichten 2015-2061, Brussel

ILVO & K.U.Leuven (2015), 'Brussel als kans' win-wins voor het Pajottenland op vlak van landbouw, kernversterking en recreatie, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel

K.U. Leuven (2009), Verspreiding, ruimtelijke associaties en morfologie van het tuincomplex in Vlaanderen, Heverlee: Steunpunt Ruimte en Wonen

KU Leuven en Antea Group (2013), Evaluatie van de drukfactoren in agrarische gebieden en opstellen van een ruimtelijk afwegingskader voor niet-agrarische transformaties, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel

Meijers, E. (2013), Metropolitane Functies in Metropool Vlaanderen, OTB Research in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel

Ruimte Vlaanderen (2012), Groenboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen: Vlaanderen in 2050: mensenmaat in een metropool?, Ruimte Vlaanderen, Brussel

Spiekermann & Wegener (2006), ESPON 2006 Programme, Project 1.2.1

SUM Research (2013), Stedenstructuur Vlaanderen, Onderzoeksoopdracht in kader van het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, Brussel

TRITEL & AMRP (2012), Slim ruimtegebruik door hergebruik en omkeerbaar ruimtegebruik, in opdracht van het departement RWO, Brussel

Van Broeck, L. (2014), Expertenaadvies sensibilisering bouwcultuur en ruimtelijk rendement, in opdracht van Vlaamse Overheid – Ruimte Vlaanderen, Brussel

Van Meeteren, M., Boussauw, K., De Kool, D. & Ronse, W. (2013), Rapport WP1. Het Vlaams gewest als polycentrisch ruimte: van semantiek tot toepassing, Steunpunt Ruimte in opdracht van de Vlaamse overheid, Brussel

Verhoeve, A. (2015) Revealing the use of Farms and Farmland by Non-Agricultural Economic Activities, The case of Flanders, ILVO- KU Leuven - U Gent, Gent

VITO (2014), Eindrapport Verklarende factoren in de evolutie van het ruimtebeslag, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel

VMM (2014), Megatrends: ingrijpend, maar ook ongrijpbaar?, MIRA Toekomstverkenningen, Brussel

Steunpunt Ruimte (2015) Steunpunt Ruimte 2012-2015: Presentatie van de onderzoeksresultaten en bespreking van beleidsrelevantie, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel

Studiedienst van de Vlaamse Regering (2011), VRIND, Vlaamse Regionale Indicatoren, Vlaamse overheid, Brussel

Studiedienst van de Vlaamse Regering (2015), VRIND, Vlaamse Regionale Indicatoren, Vlaamse overheid, Brussel

OESO (2013), Definition of Functional Urban Areas (FUA) for the OECD metropolitan database, OECD, Parijs